

תשורה

משמחת הנישואין של

שלום דובער וחנה שיחיו טיפענברון

ראש חודש ניסן ה'תשפ"ד

ד.ש. תשורות

dsteshura@gmail.com

פתח דבר

בשבח והודי' להקב"ה, הננו בזה להגיש תשורה מעושרת זו עבור המשתתפים ביום חתונתנו וביום שמחת לבנו. התשורה מכילה:

1. התשורה שנחלק ע"י כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ בעת חתונת רבינו, והוא מכתב מאדמו"ר הזקן להרב משה מייזליש להשקיט הסכסוך בין חסידי ווילנא בעת תקופת הגברת התפקתם ע"י מתנגדי העיר.
  2. מכתב כ"ק רבינו לחתונת זקני הכלה – חדד.
  3. מענת כ"ק רבינו לסבתא של הכלה מרת רחל בלימה תי' טהאלער.
  4. כמה מכתבים וכת"י מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ וכ"ק רבינו אל פרופ. העשל. תודתנו הרבה להתמים יהודה דובער צירקינד שהמציא ומסר לנו כל החומר הנוגע לפרופ. העשל.
  5. גירסא חדשה (באידיש) ממעשה הבעש"ט אודות כוונות המקוה שלא ידוע ע"ע, עם הגהות והערות כ"ק רבינו ע"ז בכת"י – מאמתחתו של פרופ. אברהם יהושע העשל. גם נכלל תרגום בלה"ק ע"י ב"ב טהאלער (דוד הכלה), וביאור ע"ז והשווה עם שאר הנוסחאות ע"י הרחד"א טיפענברון, אבי החתן.
  6. סקירה קצרה מחיי סב החתן (שע"ש נקרא), הרשד"ב אייכהארן.
  7. זכרונות הרשד"ב אייכהארן מעת שימושו בקודש בבית כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ.
  8. סקירה מחיי הרא"ק טיפענברון, סב החתן, נרשם ע"י בנו הרחד"א.
  9. רשימות וסיפורים של הר"א טיפענברון (דוד החתן) ממה ששמע מאביו, סב החתן, הרא"ק טיפענברון, כולל זכרונותיו על כ"ק רבינו.
  10. רשימות וסיפורים של הרחד"א טיפענברון ממה ששמע מחסידים ואנ"ש.
  11. במדור האנגלי מייצגים תרגום באנגלית מכמה כתבים הקשורים למאסר וגאולה הראשון של כ"ק אדמו"ר הזקן, והם (א) כתב ההלשנה, (ב) חקירתו שבעל פה של אדה"ז, (ג) עדותו שנכתב בעצם כת"י הק', בכ"ג סעיפים, (ד) צו החירות של הקיסר [להעיר שהקיסר פאוול נהרג בר"ח ניסן (תקס"א), יום החתונה דידן, ובגלל זה שוחרר אדה"ז לגמרי מס. פטרבורג כשבוע לאח"ז]. התרגום וההערות נכתבו ע"י ב"ב טהאלער. כמו"כ כל התשורה נערכה על ידו.
- ואנו תפילה שחתונת משפחותנו יהי "די לעצטע חתונה פון גלות און די ערשטע חתונה מיט משיח צדקנו" – אמן!

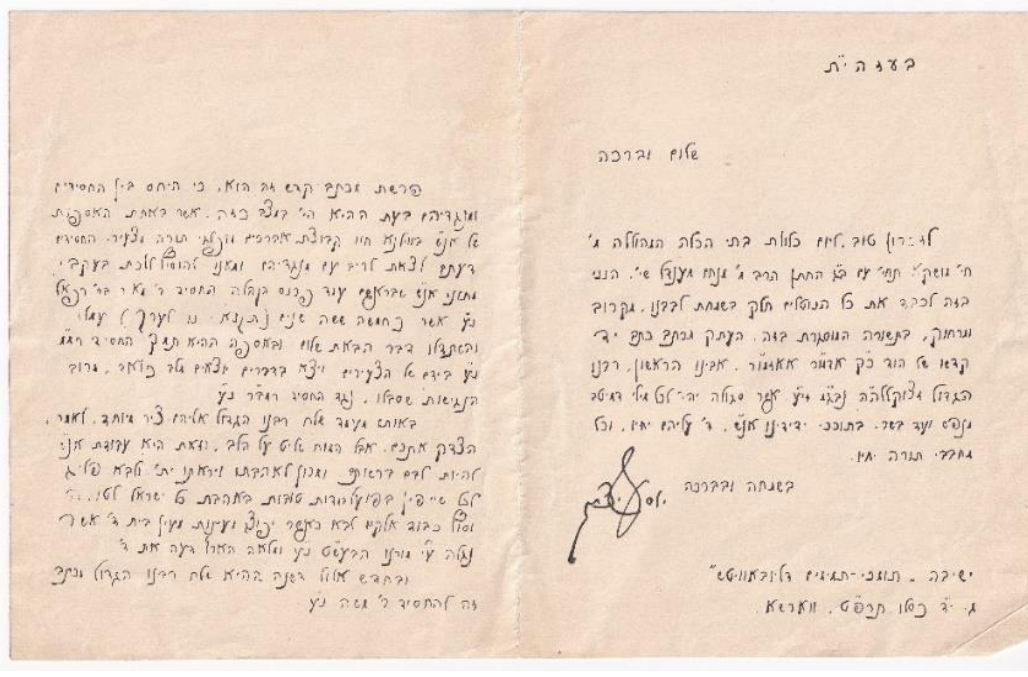
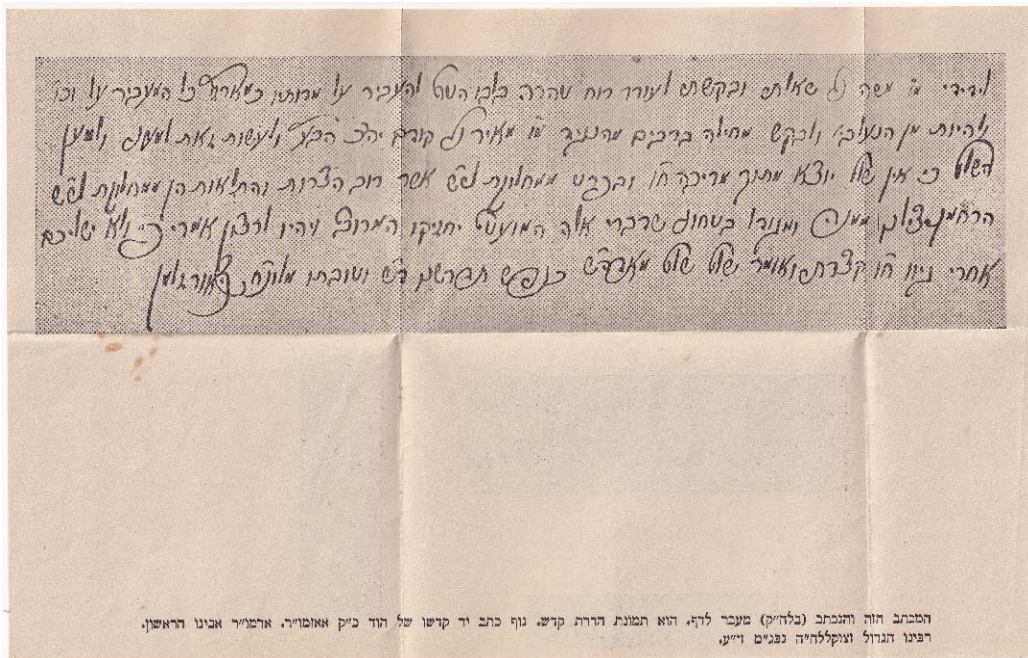
מזל טוב!

משפחת חדד

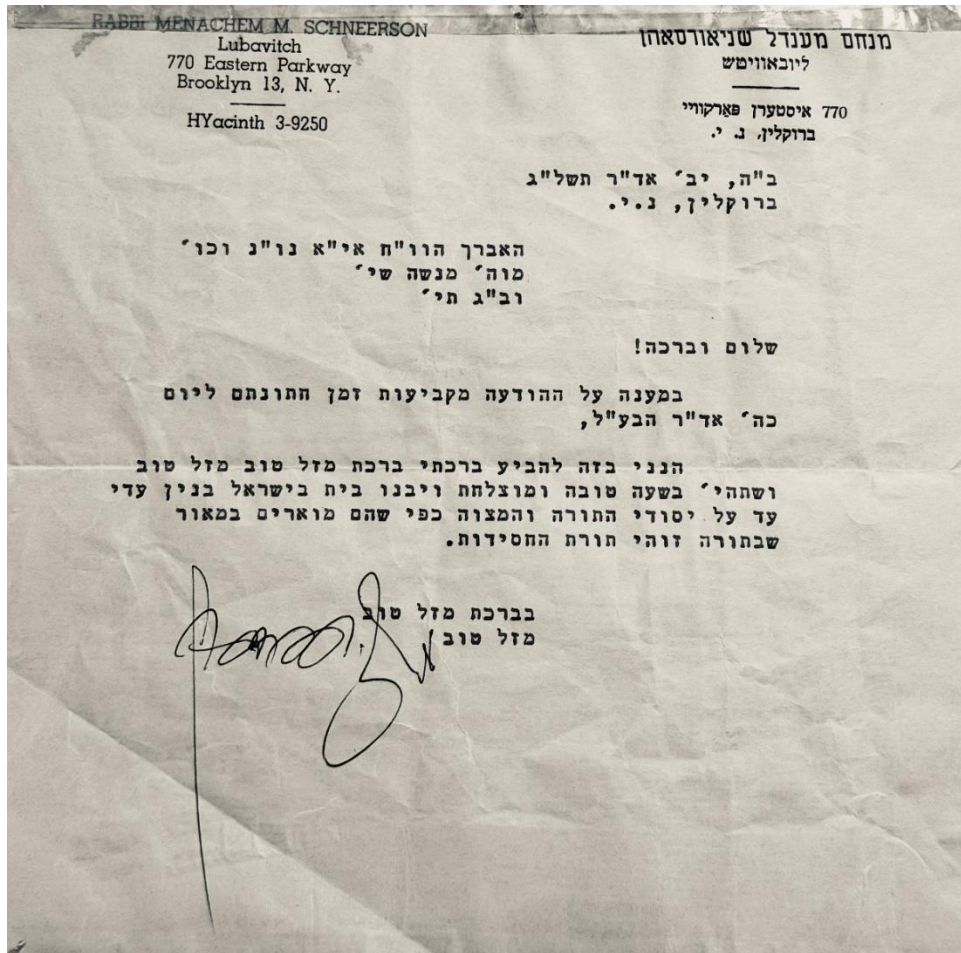
משפחת טיפענברון

ראש חודש ניסן, בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, ה'תשפ"ד
ברוקלין, נ.י.

התשורה שהולקה בעת חתונת כ"ק אדמו"ר

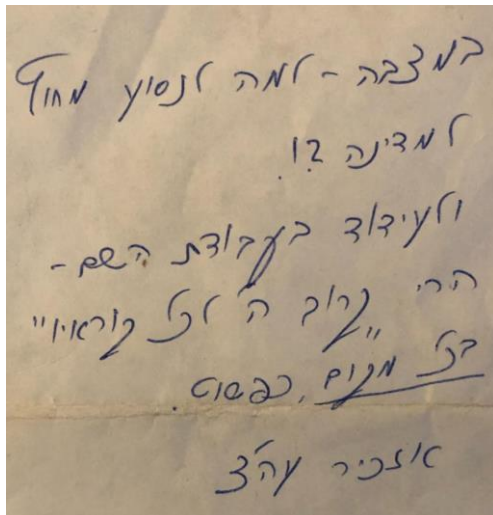

מכתב כ"ק אדמו"ר להתונת זקני הכלה – חדר

מענה לסבתא של הכלה

[תשל"ו]

מענה למרת רחל בלימה טהאלער על מכתבה בו כתבה ע"ד רצונה לעלות לארץ ישראל, וכתבה שהיא מרגישה שעייז תהיי קרובה יותר להקב"ה ותוכל לעבדו יותר בשלימות. כן כתבה ע"ד סיבוכים רפואיים שהיא עוברת (מהעתקת המזכיר):

במצבה – למה לנסוע מחוץ למדינה?!

ולעידוד בעבודת השם – הרי "קרוב ה' לכל קוראיו" בכל מקום, כפשוט.

אזכיר עה"צ

קיצור תולדות פרופ. אברהם יהושע העשל וקשריו עם רבותינו נשיאינו

הננו בזה להגיש לפעם הראשונה צרור חומר של מכתבים וכו' מרבותינו נשיאינו עם פרופסור אברהם יהושע העשל.

א"י העשל ה' פרופסור וסופר ידוע במחשבת ישראל וחסידות במאה העבר. ה' נצר למשפחה חסידית מעניפה והרבה אדמו"רים מדור העבר היו קרוביו. נולד בתרס"ז בוורשא לאביו רבי משה מרדכי, האדמו"ר ממז'בוז'-פלצוויזנה, ונקרא ע"ש אבי-סב-סבו, ה-אפטער רב (בעל ה"אוהב ישראל"), וע"ש סבו רבי משה מרדכי האדמו"ר ממז'בוז' (ה' בן אחר בן משניהם). מצד אמו ה' צאצא של הבעש"ט הק' ורלו"י מברדיטשוב ועוד.

כשהתייתם בגיל 10 מאביו עבר לגור עם דודו, רבי אלתר פרלוב, האדמו"ר מנובומינסק והתחנך ממנו. בגיל 16 כבר קיבל סמיכה מרבי מנחם זמבה.

לאחר זה התחיל לעסוק בלימודי חול ואקדמי, ובשנת תרפ"ז עבר לברלין ונכנס לאוניברסיטה שם. בעת שהותו שם הכיר הרבה יהודים חשובים, ראש וראשונה כ"ק רבינו ששה שם ג"כ באותו שנים.

עם פרוץ מלחמת העולם השני' ברח מגרמני' לפולין ומשם לאנגלי' ולבסוף היגר לארה"ב בת"ש. הגם שה' מעורב עם מוסדות יהודים ליברלים, עכ"ז ה' לו קשר הדוק ואדוק עם בני-דודיו, ביניהם האדמו"רים מקופישיניץ (שה' ג"כ גיסו), נובומינסק ובאיאן שהיגרו לארה"ב לפניו. כמו"כ ה' לו קשרים משפחתיים עם משפחת הרה"ח רשנ"ז גורארי' שנשא בת האדמו"ר מקופישיניץ.

בין פעולותיו ופרויקטים שלו הרבות, יזם לאחר השואה מכון לחקר החסידות ("מרכז לתולדות החסידות"). הגם שהמכון לא הגשים במלואו כמו שחזה, עכ"ז זה נתהווה להיות הבסיס להרבה כתביו על תולדות ותורות החסידות.

שנותיו בארה"ב היו הימי פורי' שלו, וע"י ספריו הפופולרים והרצאותיו והגותו המיוחדת קנה שם לעצמו, הן בין האוכלוסי' היהודית (בעיקר הליברלי) ואפילו בין אומות העולם.

נפטר בשנת תשל"ג בניו יארק.

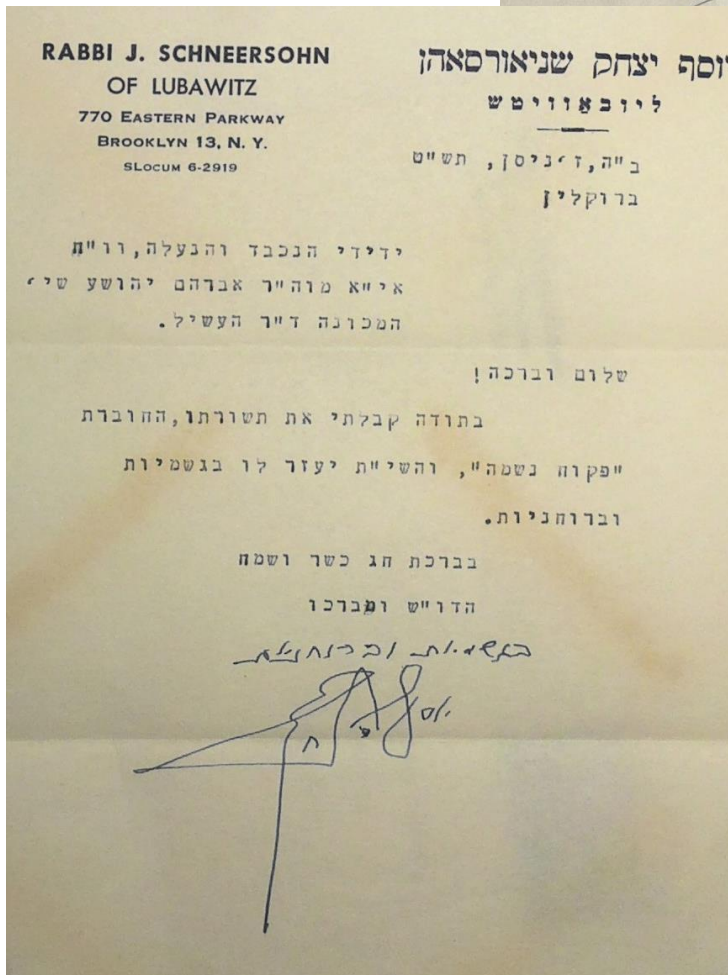
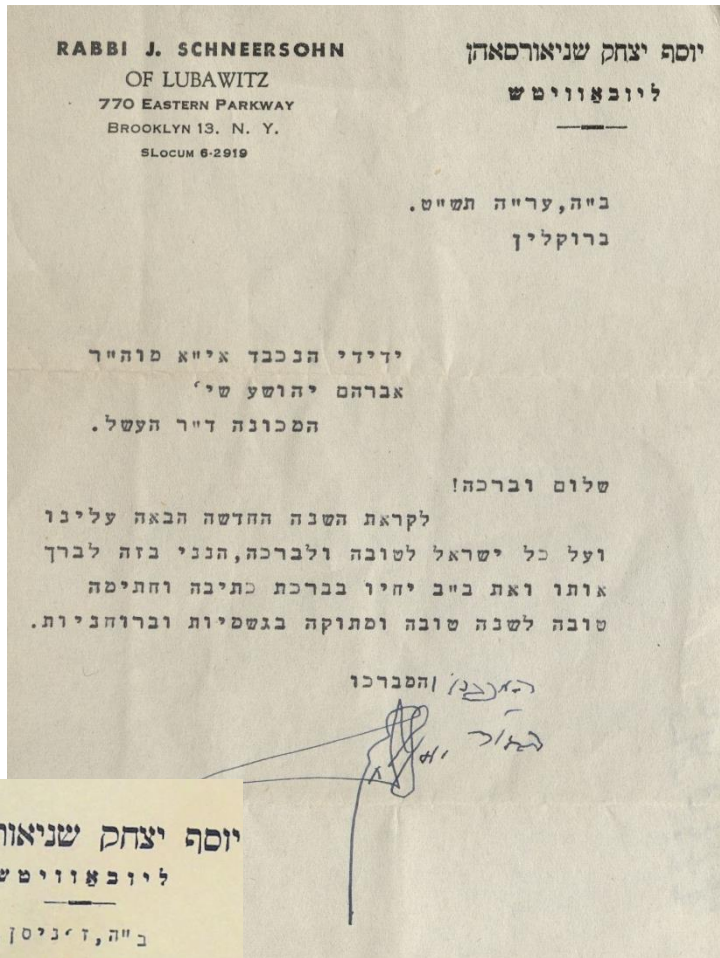
*

כאמור, פרופ. העשל כבר הכיר הרבי מימיהם ביחד בברלין. אבל עד עתה לא ה' ידוע כ"כ מה היו יחסיהם לאח"ז ובפרט בארה"ב. החומר דלהלן יגלה קצת בתחום הזה ויראה ששמרו קשריהם ההדדי, הן מבחינת ספרותי והן מבחינת ידידותי.

לציין, שבאגרות קודש של רבינו לא נדפס אף מכתב מכ"ק הרבי אליו (למרות שהרבי אכן מזכיר אותנו פעם או פעמיים באגרותיו לאחרים), וכן עם כ"ק הרבי הקודם. אשר לכן הבא לקמן הינו תגלית מיוחדת שבא למלא החסר אודות קשריו של הרבי עם אדם מקסים זה.

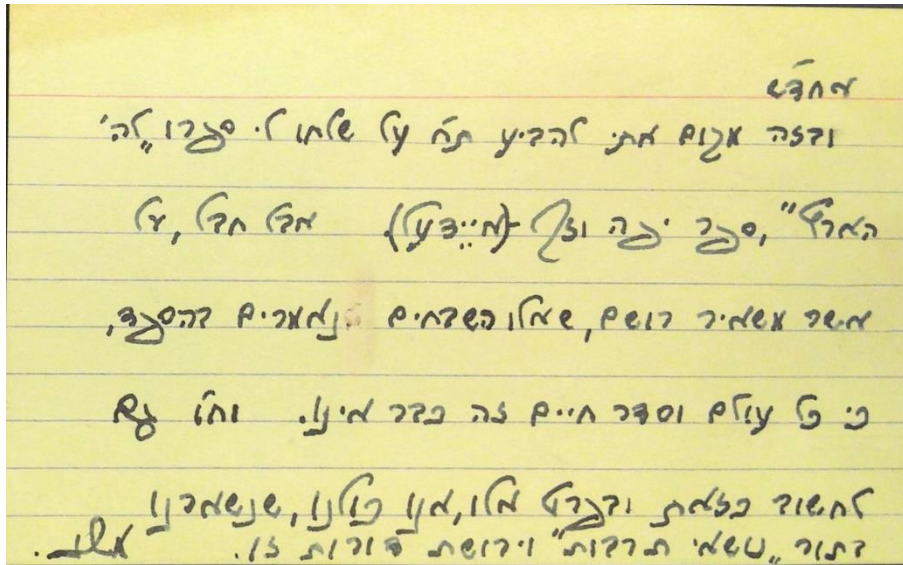
פרופ. העשל ה' גם במגע עם כ"ק הרבי הקודם וקיבל לכה"פ ב' אגרות ממנו. [דוגמא אחת של הידידות מבית הרב אליו היא שבשנות חיי הרבי הקודם בני. קיבל רשות מיוחדת לעיין בסידורו הק' של הבעש"ט וחקר אותו לכל פרטיו, כנראה כחלק מחקירותיו בהבעש"ט וחסידות תחת המכון שלו הנ"ל]. אשר לכן נתחיל עם אגרות של כ"ק הרבי הקודם אליו ולאח"ז אגרות של כ"ק רבינו אליו.

(1) מכתב מכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ אליו, איחולי שנה טובה לשנת תש"ט.

(2) מכתב מכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ אליו
על קבלת חוברתו "פקוח נשמה"
(פקוח נשמה: מכשונה של ההוי
היהודית; נ.י. תש"ט)

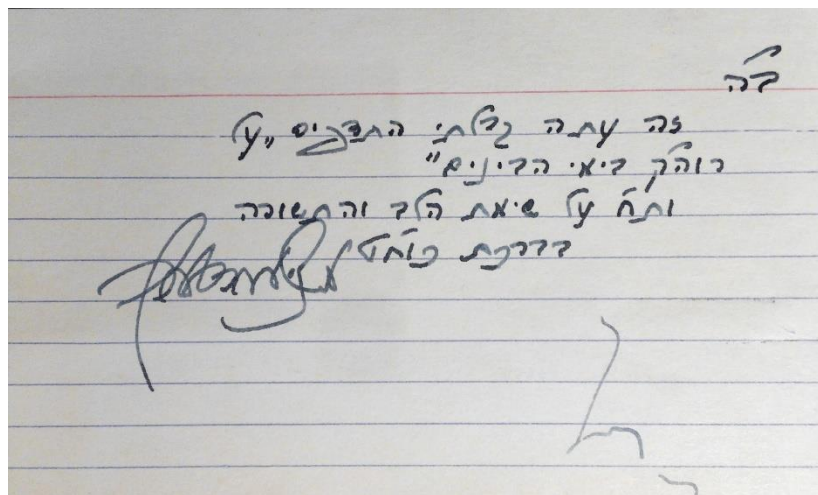
(3) מכתב-כרטיס מכ"ק רבינו על קבלת ספרו "לה' הארץ". יש כמה גירסאות של ספר זה ו"ל בטפסים שונים ועם שמות שונים, כולל בלה"ק "שמים על הארץ", ובאנגלית "The Earth is the L-rd's" שי"ל בשנת 1950 עם ציורים, ואולי לנוסח זה מפנה הרבי כאן.

אחד"ש

בזוה מקום אתי להביע ת"ח על שלחו לי ספרו "לה' הארץ", ספר יפה וזך - (איידעל). אבל חבל, על אשר משאיר רושם, שאלו השבחים נאמרים בהספד, כי כל עולם וסדר חיים זה כבר אינו. וח"ו גם לחשוב כזאת ובפרט אלו, אנו כולנו, שנשארנו בתור "נושאי תרבות" וירושת דורות זו. משנ.

(4) מכתב-כרטיס מכ"ק רבינו על קבלת מאמרו "על רוח הקודש בימי הבינים" (נדפס בספר היובל לכבוד אלכסנדר מוארכס, נ"י תש"י)

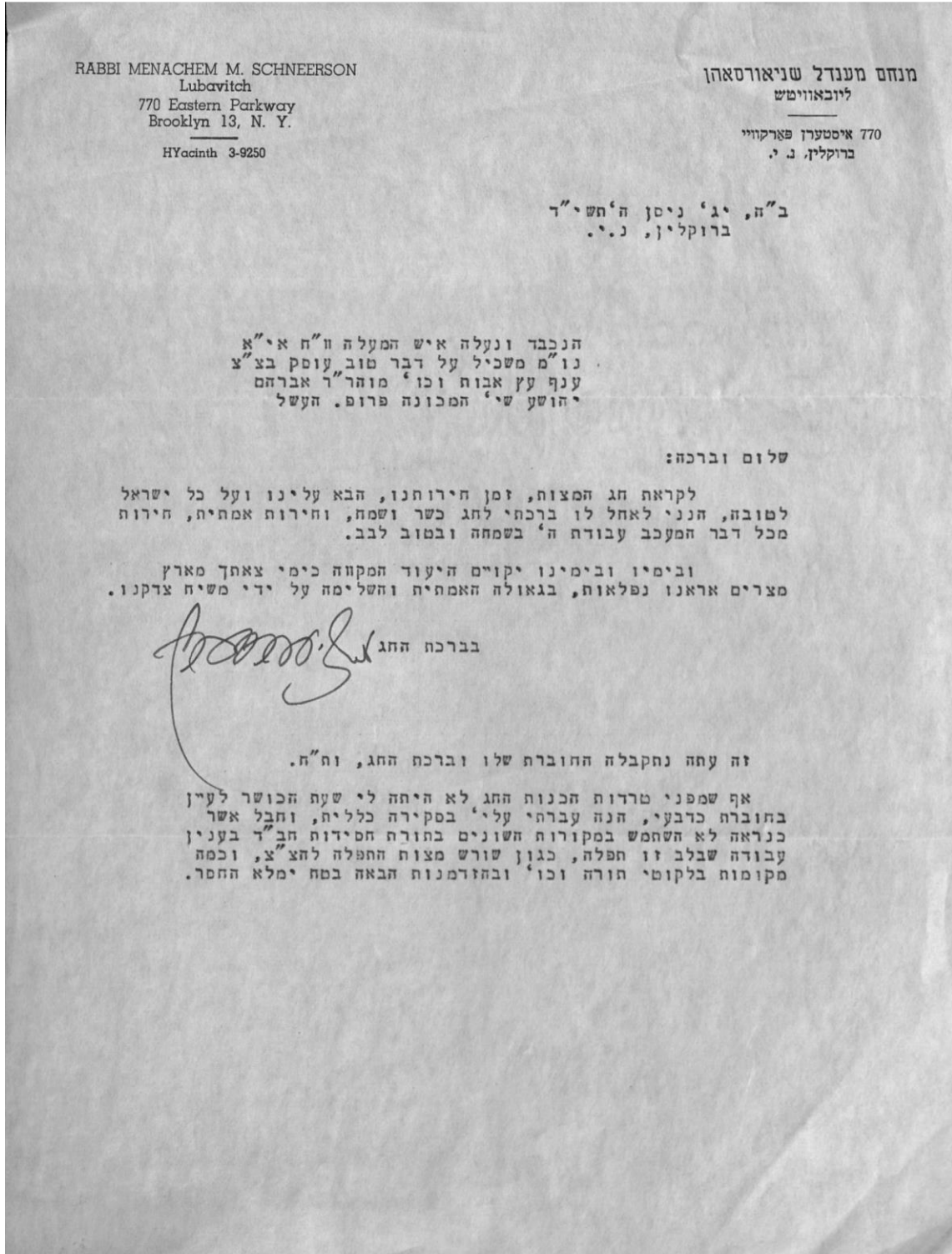

ב"ה

זה עתה קבלתי התדפיס "על רוח"ק בימי הבינים"
ות"ח על שימת הלב והתשורה
בברכת כוח"ט חתי"ק

5) מכתב מכ"ק רבינו אליו לקראת חג הפסח, ועל קבלת חוברתו על תפילה (כנראה הכוונה לחוברת "רוח התפילה בישראל" (נ.י. תשי"ד))

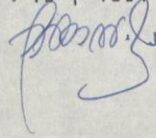
6) מכתב להולדת בתו היחידה שושנה תי' בשנת תשי"ב

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON מנחם מענדל שניאורסאהן
 Office Address:
 Lubavitch, 770 EASTERN PARKWAY
 BROOKLYN 13, N. Y.
 HYacinth 3-9250 ב"ה, ט"ז סיון תשי"ב
 ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
 הרב מוה"ר אברהם יהושע העשיל שי'

שלום וברכה!
 בנועם נודעתי, אשר נולדה לו בת
 לאריכות ימים ידנים טובות, והנני בזה להביע
 ברכתי ברכת מזל טוב, ויגדלה ביחד עם זוגתו שי'
 לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה במנוחה
 הנפש ומנוחת הגוף.

- ידוע מכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע,
 אשר מנהגנו הוא לומר גם בלידה בת לתורה לחופה
 ולמעשים טובים, עפ"י מרז"ל (ברכות יד"א) נשים
 במאי זכייין באקרוי' כו' באתנוי' כו' גנטריין כו'.

בברכת מזל טוב וזכרם וזכרם

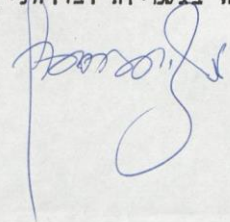
בברכת מזל טוב ובכבוד חתי"ק

העשעל-נ.י.
 RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON מנחם מענדל שניאורסאהן
 Lubavitch ליוכאוויטש
 770 Eastern Parkway 770 איסטערן פארקוויי
 Brooklyn 13, N. Y. ברוקלין, נ.י.
 HYacinth 3-9250

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשכ"ב
 ברוקלין, נ.י.

כבוד מר אברהם יהושע שי'
 המכונה פרופ. העשעל

שלום וברכה!
 לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל
 כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע
 ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתומה
 טובה לשנה טובה ומחוקה בגשמיית וברוחניית.

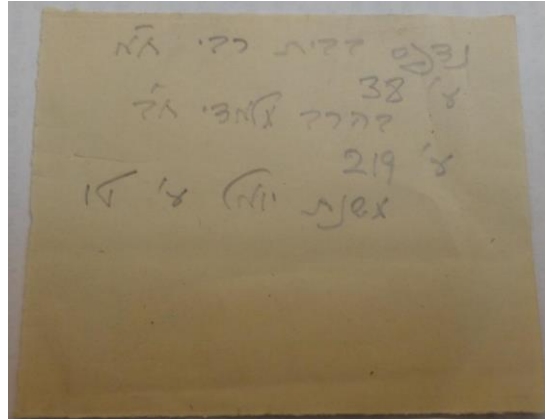
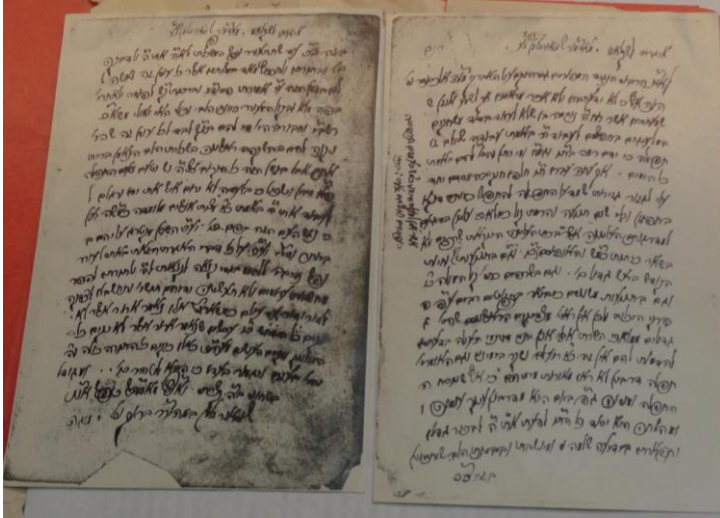
זכרם וזכרם וזכרם

7) מכתב איחולי שנה טובה לשנת תשכ"ג

בכבוד ובברכה חתי"ק

ב' צילומים של העתקות אגרות קודש, בצירוף צעטלאך בכת"ק מ"מ היכן נדפס. כנראה שזהו חלק מהאוסף של העשל שצבר עבור מכונן המיועד "מרכז לתולדות החסידות" שלא נתגשם במילואו.

1) נדפס לאח"ז באגרות קודש אדמו"ר הזקן (הוצאה חדשה) אגרת י

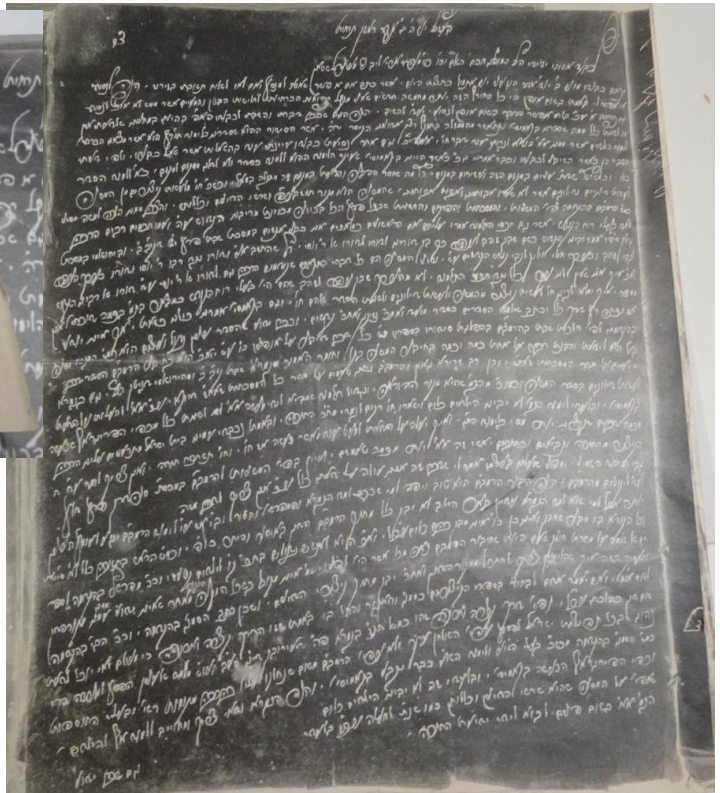
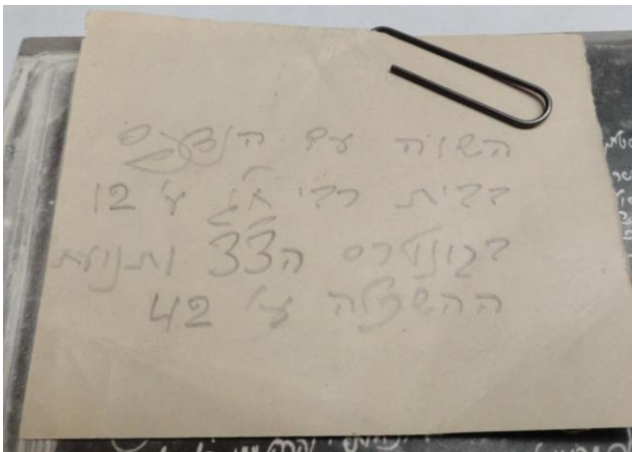

נדפס בבית רבי ח"א ע' 38

הרב מלאדי ח"ב ע' 219

משנת יואל ע' 70

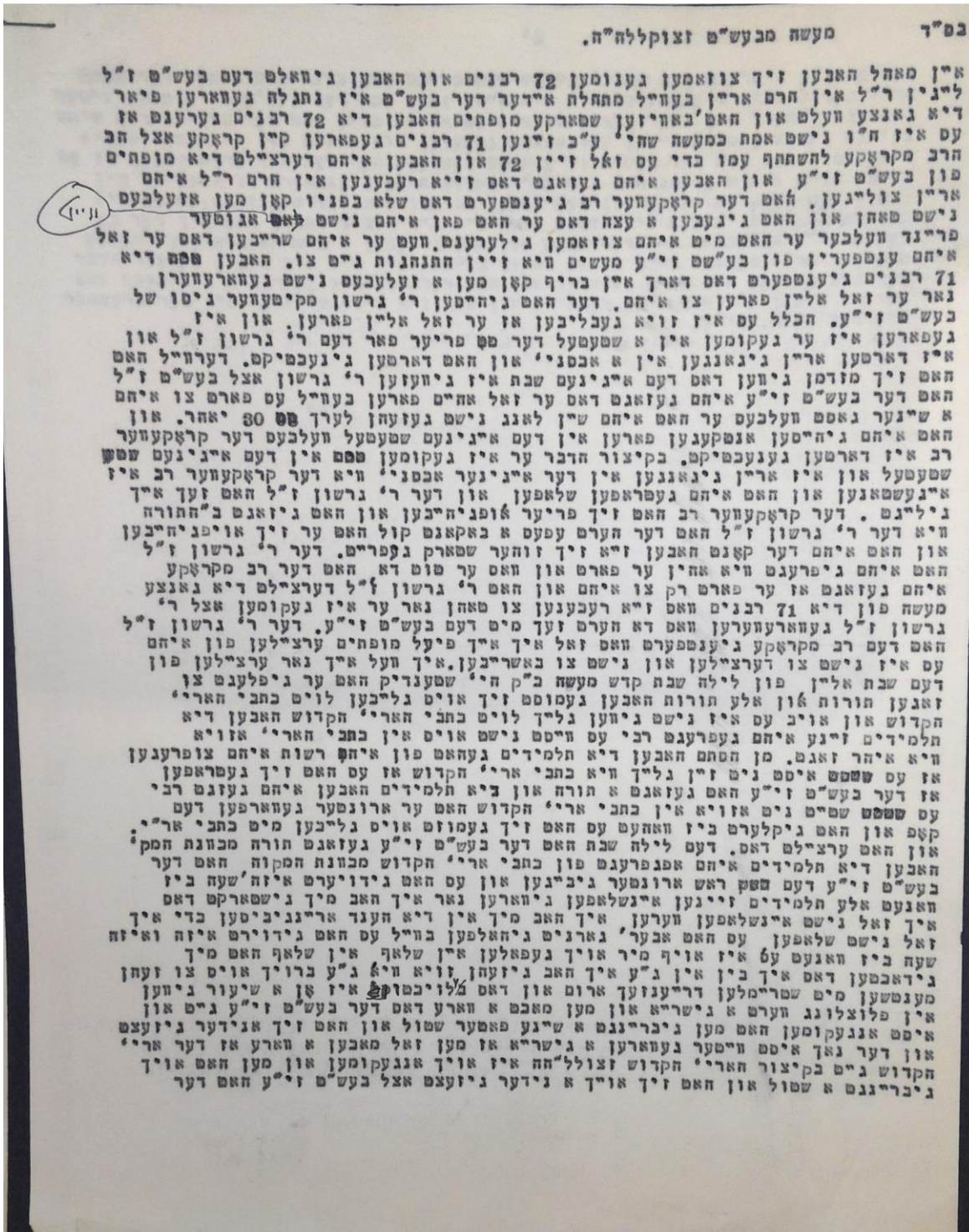
2) נדפס לאח"ז באגרות קודש הצמח צדק (הוצאה חדשה) אגרת לז

השוה עם הנדפס בבית רבי ח"ג ע' 12

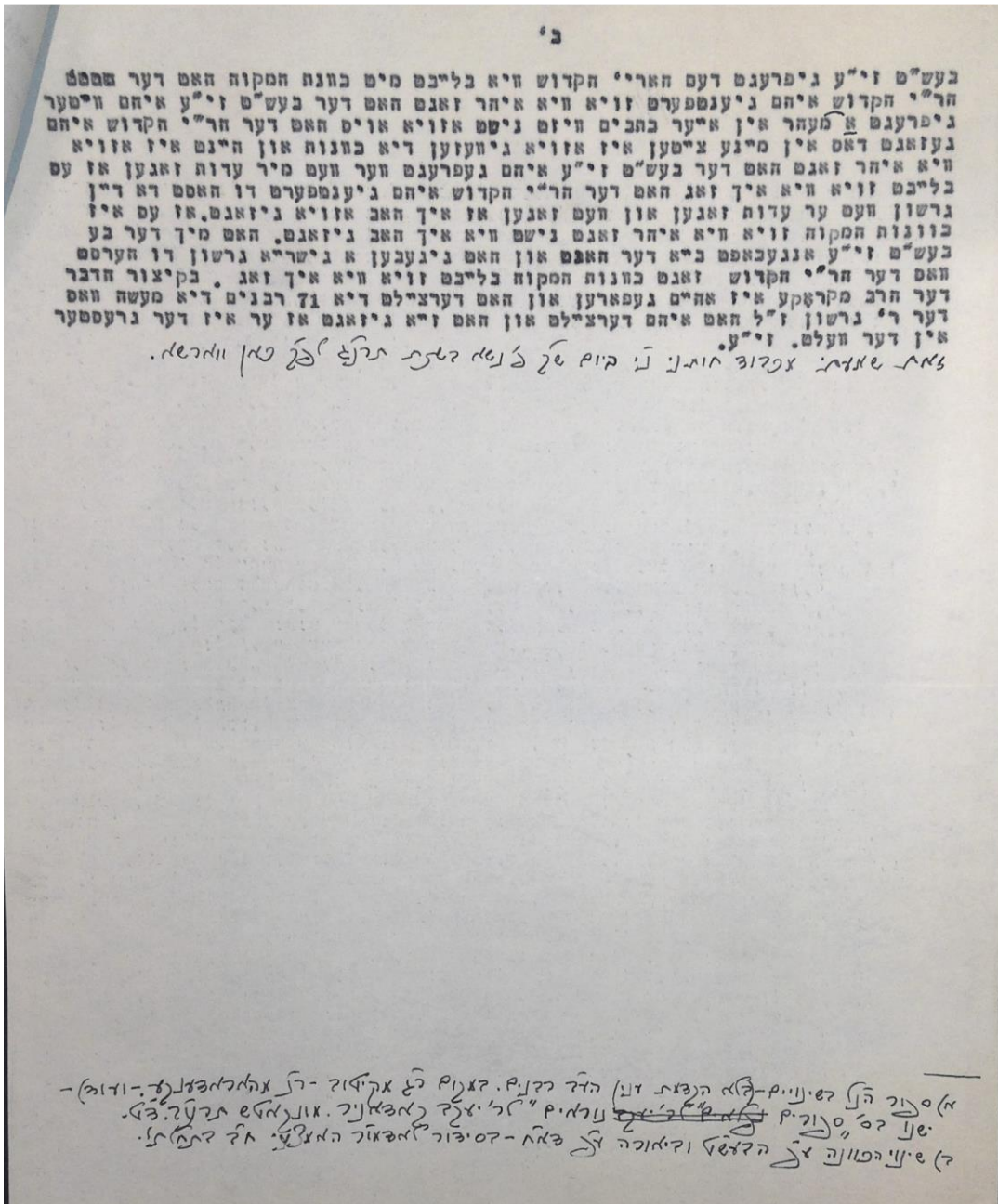
בקונטרס הצ"צ ותנועת ההשכלה ע' 42

מעשה המבעש"ט אודות כוונות המקוה - גירסא חדשה - עם הגהות כ"ק רבינו. תצלום מכתבי פרופ. א.י. העשל. לא ידוע מהיכן הוא. כנראה שזהו חלק מהאוסף שלו שצבר עבור מכוננו המיועד "מרכז לתולדות החסידות" שלא נתגשם במילואו.

שו"ה נישט טאהן: נישט וואס - הגיה ל-נישט ווייט

שו"ה מענטשען מיט: בלויכטיק - הגיה ל-בעלויכטונג

שו"ה גיפרעגט: א מעהר - הגי' ל- אַמעהר

בסוף הסיפור: זאת שמעתי מכבוד חותני נ"י ביום ש"ק פ' חשא בשנת תרנ"ג לפ"ק כאן ווארשא

[לע"ע לא ידוע מי הוא בעל השמועה, והאם הרבי מעתיק זה מאיזה מקור ומה היא]

הערות הרבי בסוף העמוד:

(א) ספור הנ"ל בשינויים - (בלא הקדמת ענין הע"ב רבנים. במקום ר"ג מקיטוב - ר"נ מהאראדענקע. - ועוד) - ישנו בס' "ספורים נוראים" לר' יעקב קאדאניר. מונקאטש תרע"ב. ד"ט.

(ב) שינוי הכוונה ע"פ הבעש"ט וביאורה ע"פ דא"ח - בסידור לאדמו"ר האמצעי ח"ב בתחלתו.

מעשה מהבעש"ט זצוקללה"ה

מתורגם ע"י דוד הכלה הת' ברוך בנימין שי' טהאלער

פעם אחת נאספו 72 רבנים ורצו לשום ר"ל הבעש"ט ז"ל בחרם, כי קודם שהתגלה הבעש"ט לכל העולם הראה נסים גדולים, וה72 רבנים אלו סברו שאינם ח"ו לפי אמת כמו שאומרים. אשר לכן נסעו 71 רבנים לקראקא אצל הרב דקראקא להשתתף עמו כדי שיהי' 72, והגידו לו המופתים מהבעש"ט זי"ע, ואמרו לו שהם חושבים לשום אותו בחרם ר"ל.

הרב מקראקא הגיב על זה, שאינם יכולים לעשות זאת שלא בפניו, ונתן עצה, שיש לו ידיד טוב שגר לא רחוק מכאן שבעבר למד אתו בצוותא, והוא יכתוב לו, לבאר ולברר לו אודות מעשיו של הבעש"ט זי"ע ומהו הנהגותיו. אמרו לו ה71 רבנים שדבר כזה אי אפשר לברר ע"י מכתב, אשר לכן יסע הוא בעצמו אליו לברר.

החבר הזה של הרב הי' נקרא ר' גרשון מקיטוב, גיסו של הבעש"ט זי"ע.

הכלל, הסכימו שהרב בעצמו יסע, ונסע. הגיע לעיירה לפני ר' גרשון ז"ל ונכנס לאכסניא ולן שם. בינתיים נודמן שבאותו שבת הי' ר' גרשון אצל הבעש"ט ז"ל. הבעש"ט אמר לו שהוא יסע הביתה כי אורח נכבד שלא ראה אותו כבר לערך 30 שנים נוסע אליו. וצוה לו לנסוע לאותו עיירה שהרב מקראקא לן שם.

קיצור הדבר, הוא הגיע לאותו עיירה ונכנס לאותו אכסניא שבו התאכסן הרב מקראקא ומצא אותו כשהוא ישן, ור' גרשון ז"ל גם שכב לישן.

הרב מקראקא קם ממטתו לפני ר' גרשון ואמר ברכת תורה. כשר' גרשון ז"ל שמע קול מוכר, הוא קם והכיר אותו, ושמחו מאוד ביחד.

ר' גרשון ז"ל שאל אותו להיכן הוא נוסע ומה הוא עושה פה, והרב מקראקא אמר לו שהוא נוסע במיוחד אליו, וסיפר לו כל המעשה עם ה71 רבנים, מה הם שוקלים לעשות, אשר לכן הוא מגיע לר' גרשון ז"ל כדי לברר מה טיבו של הבעש"ט זי"ע.

ר' גרשון ז"ל ענה להרב מקראקא: איך אוכל להגיד לך הריבוי מופתים ממנו, לא יספר ולא יכתב מרוב. ורק אגיד לך מעשה שקרה משבת העבר, מליל שבת קודש:

כ"ק הבעש"ט הי' תמיד אומר תורות, וכל התורות התאימו לכתבי האר"י הקדוש, ואם לא התאימו לפי כתבי האר"י הקדוש היו תלמידיו שואלים אותו: רבי, מה שאתה אומר לא משמע כן בכתבי האר"י (מן הסתם נתן הבעש"ט רשות לתלמידיו לשאול כן אם דבריו לא התאימו לכתבי האר"י הקדוש). ואז הי' זורק ראשו למטה והי' מהרהר עד שדבריו התאימו עם כתבי האר"י, ואח"כ הי' מגיד אותם.

בליל שבת העבר אמר הבעש"ט זי"ע תורה מכוונות המקוה, והפריכו אותו התלמידים מכוונות המקוה שבכתבי האר"י. אז הרכין הבעש"ט זי"ע ראשו למטה ונמשך כך למשך זמן עד שכל התלמידים נרדמו. אבל אני השתדלתי לחזק עצמי שלא ארדום. נשכתי בהידים שלי כדי שלא ארדום, אבל לא הועיל מאומה, כי נמשך לאיזה זמן עד שגם עלי נפלה תרדמה.

בהתרדמה דמיינתי שאני בג"ע. ראיתי איך שבג"ע מסתובבים אנשים שחובשים שטריימלך והסביבה מקרין בלי שיעור. פתאום נעשה צעקות ועושים שביל והבעש"ט הולך ומגיע למקום ומביאים כורסא מכובדת ויושב עליו.

אח"ז נעשה עוד צעקות שיעשו שביל כדי שהאר"י הקדוש יבא. בקיצור הארי הקדוש זצוקללה ג"כ בא והביאו לו ג"כ כסא לשבת, והוא ישב אצל הבעש"ט.

הבעש"ט שאל האר"י הקדוש, מה היא המסקנא אודות כוונות המקוה? ענה לו האר"י הקדוש, כמו שאתה אומר. אז שאלו הבעש"ט זי"ע עוד, אבל בהכתבים שלך לא משמע ככה? ענה לו האר"י הקדוש, בהתקופה שלי היו אלו הכוונות, והיום הן כמו שאתה אומר. אז שאל אותו הבעש"ט זי"ע, מי יעיד עלי שזה קיים כמו שאני אמרתי? ענה לו האר"י הקדוש, יש לך פה הגרשון שלך, הוא יעיד ויגיד שכך אמרתי, שכוונות המקוה הם כמו שאתה אומר ולא כמו שאני אומר. אז הבעש"ט זי"ע חטף אותי בהיד וצעק: גרשון, השומע אתה מה שהאר"י הקדוש אומר? כוונות המקוה קיימים כמו שאני אומר!

בקיצור הדבר, הרב מקראקא נסע הביתה והגיד לה' 71 רבנים המעשה שהגיד לו ר' גרשון ז"ל, ואמר להם שהבעש"ט הוא ההכי גדול בעולם, זי"ע. ע"כ.

*

מסורה בסיפור הבעש"ט הנ"ל ב"כוונות המקוה"

מאת אבי החתן הרב חיים דוד אהרן שי' טיפענברון

בהמסורה שיש לנו בסיפור הבעש"ט הנ"ל ב"כוונות המקוה" שתיקן, יש "אם למקרא", ויש "אם למסורה" - דהיינו יש חילוקי גירסאות בהמסורה מי ה' התלמיד שאליו נתגלה הדבר ב"חלום" שהודה האריז"ל הקדוש למורנו הבעש"ט ב"כוונות המקוה".

גירסא המפורסמת ומקובלת [ונדפסת], הוא מה שהובא בספר "בעש"ט עה"ת" פר' יתרו אות י"ב, בהערה שם בשם ספר "סיפורים נוראים" מהחסיד רבי יעקב קאדאנער ז"ל, שהסיפור ה' עם א' מצעירי תלמידי הבעש"ט הצו"ק רבי נחמן הארעדענקער זצ"ל, ומשם שאבו שאר מלקטי סיפורי הבעש"ט, ורושמי הרשימות שרשמו החילוקים בין כוונת האריז"ל למה שתיקן מורנו הבעש"ט נ"ע.

אמנם יש גם שכתבו שכל הסיפור ה' אולי עם תלמידו המובהק הצדיק רבי דוד פורקעס נ"ע.

להלן הוא מה שכתב החסיד רבי יעקב קאדאנער ז"ל בסיפורים נוראים:

"הנה שמעתי מנאמני רוח, אשר פעם אחת דרש לתלמידיו בענין כוונת המקוה, הנדפס כעת בסידור אדמו"ר הזקן. ותלמידיו [תלמידי הבעש"ט] היו גאוני ארץ בנגלה ונסתר, ואמרו לו:

רבינו, הגם בכתבי האריז"ל כתוב הכוונות באופן אחר, מכוונות אשר אדונינו מגלה לנו, וכאשר שמע דיבור זה מפיהם, תיכף השליך ראשו לאחוריו ופניו נעשה לפיד אש ועיניו בולטות כדרכו, בהפשטות הגשם בעת עליתו בעולמות העליונים, ונפל על תחלמידיו פחד ורעדה גדולה.

ובקצה השולחן ישב ר' נחמן הרדענקער, כי היה צעיר שבתלמידים, והנה על ר' נחמן הנ"ל נפל תרדימה גדולה, עד שאין יכול בשום אופן להתאפק מלישון והיצר לו מזה מאד, כי באמת בזיון גדול שהבעש"ט עוסק בעליות נשמה וכל תלמידיו יושבים בפחד ורעדה והוא נדרם אצל השלחן הטהור ופתח בידיו בחוזק את עיניו אבל כל זה לא הועיל לו, כי אם שנדרם וישן בתרדימה גדולה.

ובתוך שינתו חלם לו, איך שהוא הולך בחוץ ורואה עם רב, רצים במהירות גדול ורץ גם הוא אחריהם, ושאל אותם מהו מרוצתם?

ואמרו לו בחפזון גדול: וכי אינו ידוע לך שרבינו הקדוש ידרוש מיד, ושאל אותם, מי הוא הרב אשר בעבורו הוא החרדה הגדולה הזאת?

ומצד החפזון הגדול, לא ענהו על זה כלל, והלך אחריהם עד שבא לבית גדול ומהודר מאד, עד שמעולם לא ראה הידור כזה, והבית מלא מפה לפה אנשים אשר לפי ראות פניהם הם גדולי עולם, ובבית הזה הרעש יותר גדול מבחוץ ושמע שהכל אומרים בפחד ושמחה גדולה:

תיכף ידרוש לנו רבינו הקדוש רזין דאורייתא!

ובתוך כך בא הבעש"ט והתחיל לדורש הדרוש הזה בכוונת המקוה, ועמד לנגדו איש רך בשנים וסתר את דברי הבעש"ט.

ושאל מי הוא זה? ואמרו שהוא האריז"ל. ונמשך הפלפול זמן רב עד ששמע איך שהאריז"ל הודה לדברי הבעש"ט, ובתוך כך הקיץ ר' נחמן משנתו.

ותיכף ישב הבעש"ט ואמר: נחמן אני לקחתי אותך לעד בדבר הזה, תעיד עם מי הדין, האם לא הודה לי האריז"ל? ואחר כך סיים הדרוש והלך לו, ע"כ.

*

מזה נמנו וגמרו שאר המלקטים, שהודאת האריז"ל לתקנת הבעש"ט ב"כוונת המקוה" נתגלה ע"י תלמיד הבעש"ט, רבי נחמן הארעדענקער נ"ע.

ומה על רבי דוד פורקעס, ע"ז יש לנו עוד סיפור בדומה (מפי הרה"ק מרוזין זי"ע) הק', ולא על סדר "כוונת המקוה", אלא סדר וסוד מצות נטילת ידים, כדהלן:

"פ"א אמר הרבי דוד כי רצונו לקבל פני הבעש"ט, ובקש מתלמידו (הנ"ל) שיספר לו מתהלכותיו הק'.

וסיפר האברך הנ"ל כי מנהג הבעש"ט בעת כי יטול ידיו לסעודה, אז הוא בדביקות גדול. ואת כל המסובין יאחזם תרדימה. וכולם יושבים שם כמו אנשים ישנים, עד כי יתחיל לברך ברכת המוציא אז יקיצו משינתם.

ואמר הרה"ק רבי דוד, אלך ואראה המראה הגדול הזה, ונסע שמה עם תלמידו האברך הנ"ל, והבעש"ט כיבד אותו מאוד, והזמין אותו על סעודת הצהריים, והרה"ק רבי דוד הכין א"ע ואז כגיבור חלציו כדי שיוכל עמוד בחזקה לבל יתן שינה לעפעפיו.

(1) הרי זה המשך מקודם, ושם מדובר בתלמיד שרצה להביא רבי דוד להבעש"ט וכו' וכו'.

אבל כן היה. כי גם הרה"ק רבי דוד אחזוהו תרדימה, ויישן ויחלום, כי היה ברקיע שמים ממעל וגם הבעש"ט
הי' שם ונטל את ידיו לטעום, ואמר שם כל ענין כוונת נטילת ידיו.

והרב המגיד הק' ממעזריטש פילפל עמו כי בכתבי האר"י הק' לא כך למדנו,

ואמר לו הבעש"ט, כי בדור חלוש כזה גם האר"י הק' יודה לדברינו אלה.

ושאל המגיד מאין מוכח, וענה הבעש"ט נלך יחדיו לחדר האר"י ונשאל את פי האר"י החי.

וכן עשו, והי' ביניהם פלפול עצום, עד שבסוף הודה האר"י הק' לדברי הבעש"ט, ואח"כ הקיץ הרב רבי דוד
משינתו, והבעש"ט בירך ברכת המוציא, ואמר לפני המסובין כל הכוונות הנ"ל, והרב המגיד הק' פילפל על דבריו
כי בכתבי האר"י לא כן למדנו, והבעש"ט השיב לו כי בדור יתום הלז גם האר"י הק' יודה לדברי, שאל הרב
המגיד מאין מוכח, אמר הבעש"ט רבי דוד פורקעס יוכיח, כי הוא שמע בשמים שהאר"י הודה לדברי, ואז ראה
רבי דוד גדולת הבעש"ט וקבלו לרבי, ע"כ.

*

והנה סיפור זה גם רשום בסוף כתבי החסיד רבי יששכר שלמה ברלוי"צ אלטשולר ממאהליב רוס' לבן,
בספרו "אמונת האבות" על פרקי אבות שנמצא עוד בכת"י. (בשער כתוב שנגמר בכי טוב יום ד' לסדר כה
תברכו שנת בונה ירושלים ה' לפ"ק [תרנ"ט]).²

והנה בסוף ספרו הוא כותב כמה סיפורים "מה ששמעתי מהראב"ד ומ"צ דק' שקלאוו הה"ג מו"ה חיים נ"ו
ששמע מהרד"ב אשכנזי מקאליסק אשר קבע תורתו וישיבתו בחברון תובב"א"³.

ומביא הסיפור מכוונת המקוה של הבעש"ט משמו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע עם תלמידו רבי דוד פורקעס,
וגם עם עוד שינויים קלים!

וז"ל של הסיפור:

עוד סיפר לי הרר"ד הנ"ל מה ששמע מר' זלמן יאניווערצער שהוא שמע מפ"ק אדמו"ר בעל צ"צ ז"ל נבג"ם
שר"ד פורקעס הי' מקטני⁴ תלמידיו של הבעש"ט, וסיפר ר"ד שפ"א נכנס להבעש"ט לשמוע דרשה מפיו והי'
כל התלמידים יושבים לפניו, והי' ג"כ יושב נגד פניו ממש, והדרוש הי' בענין כוונת המקוה והי' דורש דלא
כהמבואר בכהאריז"ל, ולא שאלו שום אחד מתלמידיו כלום רק ר' זאב קיצעס אמר רבי רבי בכונת האריז"ל לא

(2) מי הוא זה החסיד רבי יששכר שלמה אלטשולער בעל מחבר ספר "אמנת האבות" כתבתי בהערה שלי הקודמת - לא ידוע,
אבל בהקדמה הוא כותב ש"רוב החידושים אשר בספר זה המה מכתבי האריז"ל ומכתבי ריבש"ט ז"ל ומאדמו"ר בעל לקו"ת
ושו"ע ומכמה וכמה צדיקים". וממשיך: "ישבתי זמן רבה בק' ליובאוויטש אצל אדמו"ר מוה"ר מ"מ נבג"ם, ואח"כ ישבתי בק'
באברייסק אצל האדמו"ר ר' הלל נבג"ם והרבה תורה למדתי ממנו".

(3) החסיד רד"ב אשכנזי ז"ל הרי הוא החסיד המפורסם ר' בערל קאליסקער שהי' מהחוזרים אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע. כן
העיד כ"ק אדמו"ר הרש"ב על הנחות שלו ממאמרי אדמו"ר הצ"צ נ"ע ש"רובם ככולם מכוונים כמו שנאמרו, ועובדה, שעשרות
מאמרי אדמו"ר המהר"ש והרש"ב נ"ע מיוסדים על הנחות של ר' בערל קאליסקר. וכן הי' ידוע כ"גאון גדול ובעל זכרון אדיר".

(4) אולי כוונתו "מצעירי", ובאמת לשון זה מתאים יותר על רבי נחמן מהאראדענקער.

נכתב כן!

ובתוך כך ראה ר' דוד הנ"ל איך שהבעש"ט דחף א"ע לאחוריו והניח את ראשו על הצד ועיניו הי' בולטות במראה עצומה ונפלאה עד שכל התלמידים ארכובותיהם דא לדא נקשן.

וסיפר ר"ד שבתוך כך נפל עליו שינה עצומה אשר לא יוכל להפיג עצמו, וציער עצמו בכמה דברים בכדי שלא ישן, ולא הועיל, ותומ"י נפלה עליו תרדמה וישן.

ויחלום, והנה הוא בשוק, ואנשים רבים בקיבוץ נפלא רצים במרוצה, וישאל להם על מה הם רצים ולאן הם רצים, וענו לו ואמרו, שהאריז"ל והבעש"ט מתנוכחים זע"ז בכונת המקוה, ויהי הויכוח בבהמ"ד הגדול, וכאשר כל העולם רצים במרוצה גדולה לא הי' בכחו כ"כ לרוץ כמוהם, ונשאר מאחריהם עד שהגיע ג"כ לבהמ"ד אשר שם כל האנשים⁵.

והי' הבהמ"ד גדול כמו כל העולם כולו, ושמע כרוז שתוקו האריז"ל והבעש"ט באו. ואח"כ התחילו להתוכח הרבה, ולבסוף הודה האריז"ל להבעש"ט, וגמרו אומר כדברי הבעש"ט.

אמרו מאן יוכח, כי צריכין להוכיח דוקא מצדיק אשר הוא עדיין בעוה"ז. אמרו רד"פ יוכיח, ותומ"י הביאו אותנו במהרה ובמרוצה, ושמע כל הסברות של שניהם, והקיץ משנתו, בתוך כך, והנה חלום.

ואח"כ התחיל הבעש"ט לומר תו' בכונת המקוה, ובתוך דבריו שאלו הרב ר"ז קיצעס עוד הפעם הלא בכהאריז"ל לא כתוב כן. ואמר הבעש"ט שאל נא אצל ר"ד פורקעס והוא ישיב לכם תירוץ על כל, ע"כ.

איזה גירסא היא הנכונה, לא יודע, אבל כאמור השני' נאמרה מפי כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע. ועוד יש בגירסא זו כמה פרטים שיכולים לדייק בהם, כמו שזה הי' רבי זאב קיצעס ששאל פעמים שזה לא כמו שכתוב בכהאריז"ל וכו'.

מי הוא זה ר' זלמן יאניוועצער שסיפר שהוא שמע מכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע, טרם עלה לי!

*

קווים לחייו של סב החתן

הרה"ח הרה"ת ר' שלום דובער הכהן אייכהארן ע"ה

החסיד ר' ש"ד"ב הכהן אייכהארן נולד בשנת תרפ"ט בעיירה לובאמיל שבפולין, לאביו הרב החסיד רבי גרשון חנוך העניך ע"ה שהי' מתלמידי "תומכי תמימים" בליובאוויטש.

בקטנותו נפטרה עליו אמו מרת נחמה ע"ה, שהיתה מיוחסת כנכדת הרה"צ וגאון רבי עוזיאל מייזליש זצ"ל תלמיד הבעש"ט, ואח"כ מגדולי תלמידי המגיד הקדוש רבי דובער ממעזריטש זצוק"ל.

על תקופת לימודו של רבי גרשון חנוך העניך ע"ה בליובאוויטש, סיפר בנו ר' ש"ב ע"ה:

"יש אנשים שממש נולדים לחסידות, ואבי נולד בפולין, וכשנסע בנעוריו ללמוד בברסק בשיבתו של ר' חיים בריסקר, ר' חיים ראה מיד שיש בו להט חסידי והוא שייך בטבעו לחסידים, ולכן שלח אותו ללמוד בשיבת תומכי תמימים בליובאוויטש שבליובאוויטש.

אבי הגיע לליובאוויטש בתקופת החגים, ונעשה שם אחד מהחבריא וכולם הכירו אותו. סיפרו למשל כי סמוך לבואו לשם, באמצע ההקפות של שמיני עצרת, שאל הרבי הרש"ב נ"ע: איפה הפולישער בחור שהביא המכתב מר' חיים בריסקער!..."

"אבי למד בליובאוויטש עד מלחמת העולם הראשונה, וכשפרצה אותה מלחמה, נשלחו אותו בחזרה לפולין, גם הצליח לקחת עמו מליובאוויטש כמה ספרים "ביכלאך" חשובים" (ממשיך רש"ב ע"ה "אני זוכר שפעם הרבי הי' צריך את המשך "עת"ר", ויכולתי להביא את הביכל "עת"ר" שאבי הביא מליובאוויטש, והרבי השתמש בו).

"כשאבי חזר הביתה, השלטונות רצו לגייס אותו לצבא, הרבה תלאות עברו עליו, אבל לבסוף הצליח לצאת פולין לפני שהצבא גייס אותו בפועל, והגיע לאחר טלטלות רבות לארצות הברית".

בשנת תרצ"ג הצליח רבי גרשון העניך ע"ה להגיע לארצות הברית, ולאחר תקופת מה הביא את כל בני משפחתו, וכך, בשנת תרצ"ו, דרך רבי שלום בער ע"ה לראשונה על אדמת ארצות הברית.

באותם ימים חב"ד לא היתה מפותחת באמריקה, ורג"ה התחבר לכל דבר שהי' קשור בחב"ד, לימד ולמד וקירב. במשך הרבה שנים לימד במנהטן, בבית הכנסת "עדת ישראל", הוא היה חבר טוב של ר' גרשון סימפסון, והוא קירב אותו מאד.

ממשיך רש"ב ע"ה לספר: הי' תקופה שפירנס המשפחה מעבודה כפועל פשוט, וגם בתקופות אלה שמר על קשר קבוע עם הרב גייקובסון ע"ה, שהביא לו תמיד כל החומר שיצא לאור בליובאוויטש".

בשנת ת"ש, עם בואו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, נוסדה לראשונה ישיבת "תומכי תמימים" ו"אחי התמימים" בארצות הברית, ורבי שלום בער הצטרף ללימודים בישיבה כתלמיד מן המניין.

סיפר רש"ב ע"ה:

"את הרבי הריי"צ נ"ע ראיתי בפעם הראשונה בחיי כאשר הגיע לאמריקה בשנת ת"ש, כשאבא לקח אותי ואת אחי המבוגר ממני ר' יעקב ע"ה לקבל את פניו.

"אני זוכר שאבא הביא אותנו לחדרו של הרבי במלון "גרייסטון" כדי לקבל ברכה. הייתי ילד, כבן עשר, ואני זוכר את ההתרגשות אל אבא.

"מאז היינו מגיעים לעתים די תקופות ל770. אני זוכר שבביקור הראשון שלנו ב770 נכנסנו לאמא של הרבי הריי"צ נ"ע, הרבנית שטערנא שרה ע"ה. אבי שאלה אותה אם היא זוכרת אותו וביקש שתברך אותו.

מספר רש"ב ע"ה: "הגעתי ללמוד בליובאוויטש שבניו יארק בשנת תש"ד, זו היתה תקופה מיוחדת עבורי. הכל היה לי חידוש. כשראיתי למשל את המשפיע רבי שמואל לויטין, עטוף בטלית טורקית ומתפלל עד 2-3 אחח"צ, התפלאתי מאוד, המחזה הזה היה חידוש עבורי. ראיתי שהוא יהודי מסוג מיוחד,

"להתוועדויות שלו היו מגיעים כל הבחורים ולא רק בחורים - הרב גייקובסון, הרב אקסלרוד מבאלטימור, היה מה לשמוע. וכשאמר לפני שבע בבוקר את ברכות השחר, "אלקי נשמה וכו'", היה מה לראות ולשמוע. עד היום זה עומד לנגד עיני..."

לקראת ראש השנה תש"ה חיפשו בחור שיגיש את האוכל בארוחת של הרבי. עד אז היה עושה זאת ר' יוסף גאלדשטיין, אבל באותה שנה התחתן, ורש"ב זכה לקבל את התפקיד במקומו - לשמש בקודש אצל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ובתפקיד זה שימש עד להסתלקות ביו"ד שבט תש"י.

כפי הידוע, בשנים אלו לא איפשרו לכל אחד להשתתף בהתוועדויותיו של הרבי הריי"צ, אולם רבי שלום בער שהיה משמש בקודש, זכה להיות נוכח באותם התוועדויות ולחזות בגילויים נפלאים.

ר' ש"ב ע"ה זכה להיות מבין היחידים ששהו בעת ההסתלקות על יד מיטתו של הרבי הריי"צ נ"ע. כמפורסם, בעת ההסתלקות שהו במקום כהן (רבי שלום בער ע"ה) לוי, החסיד רבי שמואל לויטין ע"ה, וישראל, ד"ר זליגסון ע"ה.

מיד לאחר ההסתלקות, הוטל עליו התפקיד להודיע אודות ההסתלקות להרבי ולהרבנית ח' מושקא. כאשר הגיע לבית הרבי, פתחה הרבנית הדלת, וכאשר ראתה את מראה פניו האימוות, הבינה הכל, ומיד אמרה להרבי שהמצד לא טוב.

בשנת תשי"א התחתן עם זוגתו מרת יאכיט ע"ה בר' זאב בוימגארטן ע"ה, ולפרנסתו התעסק במכירת בשר "פלייש געשעפט" שתפס את מרבית זמנו, והחליט, כעבור זמן מה להפסיק. כאשר נכנס ליחידות אצל הרבי התעניין הרבי מדוע זנח את עסקי הבשר, ר' שלום בער השיב ש"הי' קשה", ועל כך הגיב הרבי "מי אמר שזה צריך להיות קל!"

בעקבות דברי הרבי, המשיך ר' ש"ב ע"ה להתעסק במכירת בשר, ולמרות הכל, הקפיד מידי יום ביומו על קביעות עיתים ללימוד התורה בנגלה ובחסידות.

עד תשכ"ז גר בלונג ביטש נ.י. וכל ימיו עסק בעזרה לזולת, בגמ"ח ובהכנסת אורחים! ניהל יחד עם אשתו מרת יאכיט ע"ה בית פתוח למופת, כל המשולחים שבאו לאסוף כסף באותו איזור מצאו בית חם, ביניהם ר' ניסן נמנוב ע"ה ור' זלמן טייבל ע"ה. עסק גם בקירוב לבבות לתורתינו הקדושה.

מתשכ"ז ואילך העתיק את מקום מגוריו לקרון הייטס, וגם שם היה ביתו פתוח לכל. ביתו שקק חיים ולמאות האורחים שעברו דרך ביתו מכל תפוצות הארץ היה מעניק אש"ל בסבר פנים יפות. בעלי תשובה רבים מצאו את ראשית דרכם בביתו.

היה ממיסדי גמ"ח "קרן ישראל ארי' ליב" ע"ש אחיו של הרבי. ביתו שימש גם הכתובת בארצות הברית ל"קרן הגיבורים" של צעירי אגודת חב"ד בהנהלת מרת שפרה מרזוב ע"ה. עזר רבות לר' משה ירוסלבסקי ע"ה בהכנסת האורחים שבאו להסתופף בחצרות קדשינו לחודש תשרי, וזאת מלבד דאגתו שמכריו יתמכו אף הם בהכנסת האורחים שהגיעו לתשרי, כמו שכתוב "יתן ויתנו אחרים - חסיד". בנוסף לכך תמך רבות "בחברת שמחת שבת ויו"ט".

בערוב ימיו, עבר להתגורר בארץ הקודש, בשכונת רמות שבירושלים. שם עסק בעיקר בלימוד התורה, למד בצוותא עם החסיד הנודע הישיש מופלג בתורה רבי יצחק ליפשיץ ע"ה. משפחתו העידו שהיה מתעמק שעות ארוכות בלימוד התורה.

רשד"ב ע"ה היה ידוע כבעל תפלה בחסד עליון והרבה להתפלל לפני התיבה בשבת ויו"ט בנוכחות הרבי ואף זכה כבחור להתפלל לפני התיבה אצל כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע.

בשבת ויו"ט ה' מתפלל באריכות לאחר שעות של לימוד החסידות, ובימות החול היה מקפיד מאד על תפלה בצייבור ובהשכמה. וכל זה מתוך צניעות וענוה.

ת' נ' צ' ב' ה'

סודות מה"חדר" של הרבי

מזכרונות סב החתן הרה"ח הרה"ת ר' שלום דובער אייכהארן ע"ה

שזכה לשמש בקודש בבית כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע

מיוסד על מה שסיפר בשעתו לעורך "כפר חב"ד"

לקראת ראש השנה תש"ה חיפשו בחור שיגיש את האוכל בארוחות של הרבי. עד אז היה עושה את זה ר' יוסל גולדשטיין ע"ה, אבל באותה שעה התחתן ופרש, ואני זכיתי לקבל את התפקיד במקומו.

מעתה השתנו כל חיי. נתנו לי חדר ב 770 לגור בו (היום זהו חדרו של הנהלת הישיבה) והתחלתי בעבודה. החזקתי בתפקיד במשך חמש שנים ללא הפסקה, עד הסתלקותו של הרבי הריי"צ נ"ע.

אני זוכר כשחילקתי את האוכל בליל ר"ה תש"ה - שמתי לב שאין קומפוט. שאלתי למה אין קומפוט, והתשובה שקיבלתי: בראש השנה לא צריך קומפוט! באותה סעודה, בלילה הראשון של ראש השנה, ראיתי שהרבי לא דיבר ולא דרש. הוא היה מנגן עם הקהל וכולם היו שרים עמו את הניגונים. בניגון אדמוה"ז פניו היו משתנים והיו יורדות לו דמעות.

בלילה השני הרבי השמיע בנוסף לניגונים גם שיחות. בכלל, הסדר היה כזה, שתמיד היו מנגנים בין מנה למנה ניגוני דבקות חסידיים, ופרט ליום הראשון של ראש השנה, הרבי היה משמיע שיחות בין מנה למנה. בשעת הניגונים הרגישו כולם שנמצאים בעולמות עליונים. מראה פניו הק' ברגעים האלו היה כפני מלאך ה' צבאות. קשה מאוד לתאר בעיני בשר את המראה הנהדר הזה.

אני זוכר שהבעל תפילה באותו ראש השנה היה החסיד הר"ר שמואל זלמנוב. הבעל קורא היה החסיד הר"ר יוחנן גורדון. בעל תוקע היה החסיד הר"ר בערל ריבקיין. הרבי אמר את הברכות והכניס את השופר לפה והיה "מקריא" ומראה באצבעו לבעל התוקע.

נחזור ללילה הראשון של אותו ר"ה - תש"ה. הקהל גמר להתפלל ערבית כנראה בשמונה או תשע, אבל הרבי נ"ע התפלל בחדר שלו, שבו היה מקבל ל"חידות", ונכנס רק בשעה 11, כשסיים את תפילתו. כשנכנס, כולם השתתקו בחרדה. פניו הקדושות של הרבי היו "מאוימות", העיניים היו ספוגות דמעות, וראו שהוא פשוט שקוע בעולם אחר ולא יכול אפילו להסתכל על האוכל.

המראה הזה של הרבי, עשה עלי רושם עצום שלא אוכל לשכוח כל ימי.

כל הענין הזה של סעודות עם האורחים היו רק בזמנים מיוחדים, אבל ברוב השבתות, הרבי הי' אוכל לבד. בשבתות כמו שבת בראשית, שבת נח, שבת לך לך או בשבת שלפני י"ט כסלו או י"ב תמוז וכיו"ב, הי' אוכל עם אורחים. גם בחגים הי' אוכל עם המסובים, מלבד הרבי והרש"ג ובני המשפחה, היו משתתפים באותן סעודות גם הרב סימפסון, הרב בערל ריבקיין, ר' מיכאל דבורקין, ר' פנחס ווילער, ר' שמואל זלמנוב, ועוד.

כל דבר הקשור בהרבי היה קשור במסירות נפש. מאז וארשא, אחרי הפחדים וכו', מצב הבריאות של הרבי היה קשה. הרופא, ד"ר ואל, היה בא לראות את הרבי פעמיים בשבוע, ורק משום שלא רצינו להטריח אותו, לא

הזמנו אותו לעתים יותר תכופות. גם כך, הד"ר הנ"ל היה בא יותר מאחרים. הוא היה גר במנהטן ובא אל הרבי עם ה"טריין", ואחרי הביקור הייתי לוקח אותו הביתה. ובכל זאת, למרות חולשתו הגופנית, תמיד היתה לרבי הדרת פנים מופלאה.

כל מי שזכה כמוני להסתופף בצלו של הרבי הריי"צ נ"ע, ראה אצלו כל הזמן הנהגות מיוחדות. כל תנועה שלו, כל תזוזה, היו עניין של עולם ומלואו. אני זוכר שאחד האורחים הפך לחסיד, כאשר ראה כיצד הרבי הריי"צ אוכל את הכזית מצה שלו.

האכילה במהירות של כזית מצה, היתה כרוכה במסירות נפש רבה. מצבו הבריאותי ה' כידוע בכי רע, אולם מובן שהוא הקפיד לאכול את הכזית במהירות לפי כל ההידורים וכך גם את ה"מרור". באחד הסדרים ממש חרדנו לו. לפתע נחנק באמצע אכילת המרור וכמעט שלא ה' יכול לנשום.

כל דבר, כל תנועה של הרבי, היו עניין של מסירות נפש. אפילו עניין של חיוך לא ה' אצלו דבר של מה בכך. כשהרבי הריי"צ נ"ע ה' מחייך, ה' זה מחזה מרהיב, ממש הפלא ופלא.

כשנכנסו אליו היה נראה ממש כמו מלאך אלוקים. כשהיה יושב עם הקהל והיו מנגנים את ניגון אדמוה"ז, היה ממש שלא לתאר. גם כששרו את ניגון האדמו"ר הרש"ב נ"ע היה מחזה מופלא לראות אותו.

נכון להדגיש, שלמרות הייסורים הקשים שהיו להרבי מדי יום ביומו, מעולם לא ביטא את הרגשותיו ותחושותיו. בהתוועדויות שהיה עורך - אמנם לעיתים נדירות חוץ מהחגים - היה יושב, אומר שיחות קצרות, אבל אף פעם לא הפסיק ויצא באמצע ההתוועדות, למרות שכאבו הגופני היה חזק. הקהל לא היה יכול לראות את הרבי בתפילות. בדרך כלל התפלל לבד. ראו אותו רק בקריאת התורה, בתקיעות, או למשל ביארצייט. גם בחגים, כשהרבי היה עושה קידוש, הקהל לא היה נוכח.

*

מפעם לפעם הייתי צריך לעשות משהו בחדר האישי של הרבי נ"ע.

אני זוכר למשל ערב פסח הייתי בודק את הספרים שבחדרו לכבוד חג הפסח, והייתי עובר לפני הרבי הולך וחזור להמרפסת ל'אורים'. הרבי ה' יושב שם בחדרו, ואומר תהילים עד שגמרתני את העבודה והכנסתי כל הספרים במקומם חזור. וכדי שלא להפריע הרבי יותר מדאי, הייתי נושא הרבה ספרים ביחד, ערימה שלימה כמו הר, והרבי ה' אומר לי בבהלה "פאוואלע! פאוואלע!". או בסוכות, כשהיה צורך לצאת לסוכה, חששתי שתהיה רוח... אלה שלא התנסו בכך יתקשו להבין את הדאגה לשלומם.

לרבי היו, כידוע, קשיים גם בהליכה. הוא כמעט לא ה' יכול ללכת. רק פעם אחת ראיתי אותו נעמד בעצמו על שתי רגליו! הדבר ה' כשהרב הכט ע"ה הביא לשם את הילדים, והרבי רצה להסתכל עליהם, ונעמד על שני רגליו. ראו עליו אז קורת רוח מיוחדת.

גם את המעבר ממקום למקום ה' עושה בכיסא גלגלים. פעם אפילו נכנס כך לחדר שלי. כשהלך בערב פסח לשרוף את החמץ, נכנס עם הכסא לבית המדרש, ואחר כך הלך לשרוף בעצמו את החמץ. היינו עושים זאת באותו מקום שבו היו שורפים בו את האשפה.

ובכל זאת, עם כל המגבלות הגופניות, הרבי ה' מאד פעיל. ה' כותב בעצמו הרבה מאמרי חסידות. באותן

שנים היו נותנים לר' אברהם פריז ע"ה לתקתק, הוא ה' מתקתק את השיחות, ואחר כך היו משכפלים ומוכרים לכל החסידים.

מובן שעל היחידויות הרבי לא ויתר למרות הקשיים. הן היו מתקיימות אז למעלה בחדרו ימים א' ג' וה', הרב סימפסון ה' נכנס עם כל אחד, משום שה' קשה להבין את הרבי. רק מי שה' קרוב מאוד ורגיל להקשיב לרבי, הצליח להבין בעצמו, אך אלה שנכנסו ל"יחידות" היו זקוקים לרב סימפסון כדי שיגיד להם מה הרבי אמר.

גם ביום הכיפורים התפללו בחדרו של הרבי. עשרה אנשים היו בחדר, והשאר היו בחוץ, בחדר ההמתנה. אז לא היה קהל גדול כל כך. הדלת היתה פתוחה ויכלו לשמוע את התפילות. אני הייתי הרבה פעמים בפנים, במניינים של הרבי. כמה פעמים יצא לי להיות הכהן היחיד במניין של הרבי.

*

בערב יום הכיפורים בשנת תש"ה, נכנסו אנשים לחדרו של הרבי לקבל "לעקח", ביניהם רבים שהגיעו במיוחד לשם כך מחוץ לניו יורק, אבל בסך הכל הקהל לא היה גדול, והדבר לא לקח שעות רבות. אחד מהבאים באותו ערב היה חסיד זקן שבא לקחת "לעקח" והיה שקוע כל הזמן בתפילה. מישהו אמר: "תביט עליו ותראה חסיד אמיתי..."

במשך הזמן הקהל גדל, היו גם דחפיות וכו', אנשים יכלו להיכנס פנימה לחדר רק בקושי, אפילו הרבי נשיא דורנו היה יכול להיכנס רק בקושי, והיה צורך לפנות לו דרך כדי שיוכל לעבור.

כשהקהל נהי' במשך הזמן יותר ויותר גדול והאוויר התחמם והכביד, היינו מבקשים את האנשים שייצאו החוצה כדי שלא להכביד על הרבי. הבקשות שלנו לא תמיד עזרו וקרה שהקהל סירב לצאת. הלב ה' כואב כשהרבנית היתה צריכה להתערב ולומר לאנשים שייצאו, אך לא היתה ברירה. למרות שהאנשים הגיעו מרחוק, היו צריכים לצאת.

לאט לאט נוצרו סדרים. היינו חייבים לעשות סדר ולא להכניס את כולם בבת אחת, למרות שמפעם לפעם היו פותחים את הדלתות ומכניסים אנשים חשובים.

*

בכל סוכות היתה לנו "עבודה" שלמה, הקמת הסוכה, כשהרבי נוכח בשעת מעשה. היו בדרך כלל "בעיות" כמו למשל גשם חזק, אנחנו היינו נבהלים, אך הרבי ה' מחייך.

אני זוכר שהרבי אמר בערב סוכות שנשים עוד סכך, והראה בידו "נאך, נאך". באחד מימי סוכות ה' שטורעם חזק במיוחד, כולנו, כולל הרבי, התעטפנו בשמיכות ונכנסנו לסוכה, ונכון שקצת מיהרנו בסעודה.

ובפסח הרבי ה' מגיע עם כיסא הגלגלים שלו לבית המדרש לשריפת החמץ, וכשהיו אופים מצות בערב פסח, הרבי ה' גם שם וה' אומר אז הלל.

ה"סדרים" עם הרבי היו חוויה מיוחדת. בין אלו ששאלו בשולחן הרבי את ארבעת הקושיות היו גם שלום חסקינד ויוסל זלמנוב. ר' יעקב כץ משיקגו (שה' מגיע להרבי רק לפסח) ה' אומר את ההגדה בקול. מדי פעם היו לו "תיקונים" והרבי ה' צוחק!

בשמח"ת הרבי היה בחדר, קרוב, והיה יוצא ל"אתה הראת". היו אומרים "אתה הראת" שלוש פעמים, אחר כך היו שרים ומתחילים בהקפות. בהקפה הראשונה היו בתחילה כ 10 12 איש. בהקפה השנייה נכנסו לחדר אחר. הרבי אמר את הפסוקים והירבה לחייך. אני זוכר שהרבי נשיא דורנו עמד אז מהצד, ואחרי ההקפות היה יורד למטה ורוקד עם הקהל בדבקות גדולה. הוא אף פעם לא התעייף. לא היתה אף פעם שהרבי נשיא דורנו הפסיק לרקוד והקהל המשיך! הוא היה רוקד בלי הפסק שעות על גבי שעות.

*

דאגנו שלהרבי יהיה ספרים דקים, ש"ס ורמב"ם וכו' - כדי שלא יצטרך להחזיק בידו דברים כבדים. בימים ההם, אנשים כמעט לא ראו את הרבי, רק מי שנכנס ליחידות, אף אחד לא הי' "נדחק" לתוך הבית. הרבנית הזקנה או הרבנית ח' מושקא ע"ה היו קוראות לי כשהרבי הזדקק למשהו, וכך הייתי נכנס אליו מדי פעם.

ביו"ט אחרי התפילה הייתי מכניס לו כוס תה. בדרך כלל ישב ולמד בחדרו ואי אפשר הי' לדעת מה עשה. פעם ראיתי אותו אומר תהילים, ועוד כמה פעמים ראיתי אותו בחדר כאשר רשם דברי חסידות. באחת הכניסות שלו לחדרו ראיתי את הרבי כשישב עם היארמולקע. היתה לו אז הדרת פנים מיוחדת, אבל אני נכנסתי רק כדי להוציא ספר או להכניס משהו, ולא הי' שייך לגשת ולשאל שאלות. הרי הייתי רק בחור ישיבה! על עצמי אני יכול להגיד, שידעתי את מקומי ולא ניצלתי את ההזדמנות שעבדתי אצל הרבי פשוטו כמשמעו.

אני בעצמי גם נכנסתי פעם ליחידות, באותה יחידות שאלתי על שידוך, והרבי אמר לי "א גלייכע זאך", אחר כך ביקשתי ברכה על "עבודה".

למרות שלא הייתי אלא "הויז בחור", כשהגשתי את המאכלים לבני הבית בסעודות השבת, הרבי תמיד הודה לי, ולא פעם אחת, אלא בכל פעם שהנחתי את הצלחת או הגשתי משהו אחר. גם הרבי נשי"ד נהג באופן כזה.

*

על השייכות שהי' לי עם הרבי נשי"ד, בשנה שבה הגעתי ל 770 - שנת תש"ד, הרבי נשי"ד הי' בשנת האבל אחרי אבא שלו, ולא תמיד הי' קל להשיג מנין בבוקר. בימי שני וחמישי באותה שנה הרבי בעצמו הי' קורא בתורה. באותה שנה, הרבי הי' אומר קדיש בתפילות שהרבי הריי"צ נ"ע קיים בחיים.

תוך כדי עבודתי בבית הרבי הריי"צ נ"ע זכיתי באותו שנים לקשר קרוב עם הרבי נשי"ד. בכלל הרבי הי' מגיע לחדרו אחה"צ. בבוקר לא הי'. כשהי' יוצא מאמר היו נכנסים אליו, אבל הכל הי' בצנעא, לא בפרסום. לא היו נכנסים אליו סתם כך. כשהיו מגיעים גבירים, היו נכנסים להרבי נשי"ד.

*

הדבר הכי בולט ביחסו של הרבי נשי"ד להרבי נ"ע היתה ההתבטלות. בסעודות הי' תמיד סדר קבוע. מצד אחד של הרבי ישב אדמו"ר נשי"ד, ומצד שני ישב הרש"ג ז"ל. במשך כל השנים ששירתתי שם, איני זוכר אפילו פעם אחת שהרבי נשי"ד פתח את פיו ודיבר או שאל משהו את חותנו. הוא ישב תמיד לפני הרבי בביטול עצום, "כעבדא קמי' מרי". אף פעם לא פתח את פיו, רק כששאלו אותו משהו הי' עונה. הרש"ג, הי' זה ששואל

מפעם לפעם.

אני זכור עוד סיפור שבעיני הי' אופייני לביטול של הרבי, כשהרבי הריי"צ נ"ע הי' מסיים את ההתועדות, הרבי נשי"ד הי' קם ראשון כדי ללוות את הרבי חותנו ביציאתו. פעם ראיתי שהרבי נ"ע גמר את ההתועדות ויצא. כולם כבר קמו, ורק הרבי נשאר לשבת ולא זז ממקומו. לא הבנתי מה קרה, וכשניגשתי את הרבי, התברר לי שאחד מרגלי השולחן נשמטה מרוב לחץ באמצע ההתועדות. הרבי לא רצה להפריע למהלך ההתועדות בשום צורה, ולכן החזיק את השולחן ברגלו במשך כל ההתועדות, כדי שלא יבחינו שהשולחן שבור, דבר שמצריך כוח על טבעי. רק לאחר שכולם יצאו, הרבי הוציא את רגלו, וכל השולחן נפל. איזה ביטול הי' להרבי נשי"ד, שהי' מוכן לשבת בסבל כה רב, והעיקר שלא להפריע בשום צורה למהלך ההתועדות של הרבי נ"ע.

*

מחזה מיוחד הי' הדלקת נרות חנוכה. הרבי נ"ע הדליק נרות חנוכה והרבי נשי"ד שהי' עומד לא הרחק ממנו, ניצב על רגליו במשך כל זמן הדלקת הנרות והביט בנרות, לא הזיז את עיניו מהנרות. גם מבטיו של הרבי הריי"צ נ"ע בנרות היו משהו מיוחד. העיניים זהרו ופניו הקרינו אורה. גם בעמידתו של הרבי נשי"ד במשך כל זמן הדלקת הנרות, היו יכולים לראות את ההקשרות העצומה שלו להרבי הריי"צ נ"ע. זה הי' סוג של עמידה שאין מלים לתאר אותה.

היחס הזה של התקשרות והתבטלות של הרבי בלט מאוד גם כשהי' צריך להיכנס אל חותנו הרבי נ"ע. ההתקשרות והביטול שלו היו מדהימים. למרות שנכנס כל יום, נדהמתי כל יום מחדש לראות איך הוא מכין עצמו לביטול, איך הי' מחכה בפרוזדור ומתכונן כל הזמן לכניסה, וגם 'בחיצונית', מסדר שוב ושוב את לבושי כדי להיכנס להרבי כיאות, כמו אחד שעומד להיכנס אל מלך!

באשר אלי, שלא בזמן הסעודות, בימות השנה סתם, הייתי בדרך כלל למטה, שהרי הי' צורך לשמור על הבניין, רק כשהיו צריכים משהו, כשהרבנית, למשל, היתה זקוקה למשהו, היתה קוראת לי. כמעט כל עש"ק הייתי מביא חלות ומזונות לרבנית הזקנה. באותם ימים הרבי נשי"ד גר בניו יארק עוויניו, ולפעמים הייתי נשלח להביא מזונות גם לו, וכך זכיתי להתקרב במקצת גם להרבי.

כשהגיעה לאמריקה הרבנית חנה ע"ה, התחזקה ההתקרבות שלי להרבי, כמדומני שהיא הגיע לאמריקה בערב ש"ק. ירד גשם חזק ובכל זאת עשינו הרבה הכנות. כשהגיע עזרתי להביא את המזוודות והדברים ולהעבירם ל"פרזינדט", שם התגוררה, הרבי הי' נותן דברים מענינים כ"שכר טרחה", למשל, כשהיו תמונות כפולות הי' נותן לי אחת, ועוד...

*

עקב הבריאות הלקויה, לא השאירו את הרבי נ"ע אף פעם לבד ממש. הרבנית חי' מושקא ע"ה למרות שלא היתה גרה ב770, היתה מגיעה לעתים תכופות כדי להיות בקרבת אביה.

הרבי נשי"ד הי' מתועד בכל שבת מברכים. אני זוכר, למשל, יהודי אחד בשם ר' מאיר הלל רוט, שהי' שר לפני הרבי את הניגון "חי ה' וברוך צורי" בניגון גליציאני, והרבי הי' נהנה להקשיב.

לפעמים הרבי הי' מדבר באותן התועדות על מישהו, מה שמו, מה הוא עושה ומה השייכות בין שמו לבין עיסוקו ומה ההוראה מזה בעבודת ה'.

הייתי בא לעתים תכופות לביתו של הרבי, הזמינו אותי לארוחות. אני זוכר למשל פעם, הספרים של הרבי היו מונחים על "דעסק". פעם נפל ה"דעסק", ניסיתי להרים, אבל למרות שהי' לי כוח, "לא הלך לי", ואז בא הרבי לעזרתי, ושנינו ביחד הרמנו!

בדרך כלל הייתי בא לבית הרבי ברחוב פרעזידנט, בימי שישי בצהריים. הרבי והרבנית היו אוכלים סעודת צהריים, והרבנית היתה מזמינה אותי להצטרף אליהם, עד שההזמנה נהפכה לנוהג שבקביעות.

*

זכיתי לקשר טוב עם הרבנית חי' מושקא ע"ה, גם לאחר קבלת הנשיאות, במשך כל השנים. כשאנשים, למשל, רצו להגיע להרבי ולא יכלו, הייתי מבקש ממנה לקבל עבורם תשובה וכו'.

לאחר שהקמתי משפחה, התעניינה בילדים, רצתה לראות תמונות שלהם, התעניינה גם בנכדים וכשעליתי לארץ היתה שואלת אותי על המצב בא"י, כל פעם שהייתי מגיע לאמריקה הייתי נכנס אליה. בשנה האחרונה לחייה אמרה שקשה לה להיפגש ממש והציעה שנדבר בטלפון, לא ידעתי שהמצב שלה כל כך קשה.

*

נחזור לשנות תש"ה - תש"ו (אינני זוכר בדיוק) קיבלנו את האתרעה הראשונה שמצב הרבי קשה. באמצע הלילה שמעתי צעקות. רצתי לבית המדרש וראיתי את האחות שעבדה אז ליד הרבי (שמה מניה). ארון הקודש הי' פתוח, והאחות עמדה לפני הארון ובכתה: רבש"ע, קח מחיי חמש שנים ותן אותן להרבי.

דבריה עשו עלי רושם עמוק. כשראתה אותי עומד שם ורואה אותה הרגישה מאד לא נעים.

אחר כך המצב נרגע, ה' ריחם ומצבו של הרבי השתפר. הי' לו כנראה התקף לב שעבר ב"ה בשלום. בתפלת החג שלאחר מכן שר ר' מיכאל דווארקין ע"ה "ועינינו תראינה מלכותך", והרבי שחזר לאיתנו שמע וחייר.

עברו כחמש שנים, והגיעה ש"ק פ' בא בתש"י. הלילה עבר על הרבי ללא הפרעה.

בשעה 7 בבוקר שמעתי את הרבנים נחמה דינה קוראת "אייכהארן"!

נבהלתי, הייתי למטה, רצתי למעלה, עוד מישהו עלה, רש"ג כבר הי' שם, ושאר בני המשפחה. מישהו צעק אלי "רוץ תעיר את ד"ר זליגסון", רצתי לד"ר זליגסון (שגר אז בניוין סט.) והבאתי אותו בריצה, אני נשאתי את תיק הרופאים כדי שיוכל לרוץ יותר מהר.

כשהגיע ל770 למעלה ביקש מיד שיודיעו לאחות שצריך אותה שם ויקראו לה בדחיפות לבוא למעלה, ויודיעו גם לרבנית חי' מושקא. רצתי מיד אל ביתו של הרבי ברחוב פרזידנט, דפקתי בדלת, הרבנית חי' מושקא פתחה, וראיתי שכבר ידעה או ניחשה, היא היתה נרעשת, "צורודערט", בכל זאת אמרתי לה ורצתי מהר בחזרה ל770, וכשבאתי לשם, אחר זמן מה, הגיעה לכולם הידיעה שכבר אין מה לעשות ונצחו אראלים את המצוקים.

*

סקירה קצרה לחייו של סב החתן החסיד ר' אלעזר קלמן טיפענברון ע"ה

נרשם ע"י בנו הרב חיים דוד אהרן שי' טיפענברון

ביום ט"ו בשבט ה'תשע"ח הלך לעולמו איש אהוב ונעים הליכות החסיד ר' אלעזר קלמן ב"ר אהרן טיפענברון ע"ה מעיר לונדון. ר' אלעזר קלמן ע"ה הי' חסיד אמיתי עם אהבה עצומה להרבי שנוכל להרגיש כשהי' מדברים עמו.

לר' אלעזר קלמן ע"ה הי' הרבה ידידים ומכירים מכל חוגי יהדות עיר לונדון. כולם ידעו אותו כחסיד חב"ד נלהב, ורכשו לו כבוד והערכה מתאימה לא' מזקני חסידי חב"ד, והי' יכול להשפיע על כל סוגי אנשים שיהי' להם קשר ושייכות להרבי.

ר' אלעזר קלמן נולד ביום כ"ג סיון שנת תרפ"ט למשפחה מיוחסת ממשפחות המפורסמות שגאליציה. אביו ר' אהרן ע"ה הי' נכד הר"ר אלעזר קלמן פערלשטיין ע"ה מדעמביץ, שהי' חתנו של החסיד הגדול לחצר צאנז, הר"ר אביש'ל קנר ע"ה, שהי' מחותנו של בעל הדברי חיים מצאנז, וכן מחותנו של הרבה אדמורי"ם בגאליציה.

ר' אהרן ע"ה נסע לעיר לונדון כשהי' עוד בחור כדי למצוא עבודה כדי להרויח ולשלוח הכסף לפולין כדי מחיית משפחתו, המצב בפולין הי' אז ירוד מאוד בעניות ודחקות, והי' עובד ושולח הכסף, וזה הי' מחיית המשפחה.

כינהו "דער בלינדער אהרן" דהי' סגי נהור בא' מעיניו מאסון שקרה בילדותו. הי' בעל תפלה "בחסד עליון" ונתן שיעורים, ונודע ברובע ה"איסט ענד" של לונדון על פתגמו שהי' רגיל לומר "ווייניגער פרים הנשרפים" און גיב א שילינג אן ערימאן". [פחות תפלה ויותר צדקה]. וכך הי' אוסף ושולח כל חודש כדי מחי'.

ביאת ר' אהרן דוקא ללונדון הי' בזכות זקנו המיוחס ר' אלעזר קלונימוס פערלשטיין ע"ה שגר שם, והי' ממייסדי ה"עסטרייכישער שטיבל" ברובע איסט ענד.

על מצבתו בביה"ח "עדמאנטאן" חרוט שהי' "רב פעלים חסיד ומתחסד עם קונו, תלמיד מובהק של אדמו"ר הרה"ג הצה"ק "דברי חיים" מצאנז, נצר ממשפחה רמה, נכד משמן הרקח, מהטו"ז מהב"ח ולמעלה בקודש, בעל מדות ומעלות מצוינות, הפליג בזקנה חי פ"ב שנים מהור"ר אלעזר קלונימוס ז"ל במוה"ר משה ז"ל נ"ע המכונה פערלשטיין מעיר דעמביץ בגלציון, עלה למרומים בש"ק י"ב תמוז תרפ"ה "קץ לגלותנו" לפ"ק".

הרה"צ ר' משולם אשכנזי האדמו"ר מסטאניסלאוו זצ"ל שהי' בן דוד מרת שיינדל ע"ה אשת ר' אהרן הי' מספר ששמע בביתו, שר' קלמן פערלשטיין הי' כ"כ מכובד אצל הדברי חיים עד שהי' מכבדו לברך על הכוס בשולחנו כשהי' עוד בחור (דבר נדיר מאד להיודעים דברי ימי צאנז). (אם זה קרה פעם אחת או שזה הי' דבר רגיל - לא פירש).

וכן הי' מספר הרה"ג ר' שמואל שמעלקא פינטר ע"ה שסבו האב"ד ד' באקאבוסק' הי' "דוחק" (געשטופט) בשורה הראשונה, ביחד עם ר' קלמן אצל הדברי חיים.

עוד יש מסורה על ר' קלמן שפעם נסע להזידיטשובער לשבת כדי להתבשם, לראות ולהנות מזיוו של צדיקים, כנהוג אז, וכשבא להחצר הרגיש שהכל במנוחה, אין 'טומעל' ורעש, כמו שהי' רגיל בחצר צאנז, וכל דבר הי' על מקומו מסודר בלי בליטות וכביכול בלי חיות ולעבעדיקייט, והתחיל להתחרט, אולי לא הי' כדאי לפספס שבת בצאנז, כדי להיות שבת ב'זידיטשוב'.

פתאום נפתח דלת חדרו של הזידיטשובער ויצא ואמר "אויב ס'געפעלט דיר נישט קענסט צוריק גייען קיין צאנז!!" (וזה הי' בלי ידיעה שאפילו הגיע לזידיטשוב!)

ר' קלמן פערלשטיין גר בתחילה בעיר דעמביץ, והי' בעל נכסים ואיש אמיד, איש מכובד ובעל השפעה, ומשום זה נתנו לו המשרה להיות 'ראש העיר' [מייער] (והי' דוגמא של תורה וגדולה במקום אחד).

פעם בא אצלו פקיד מחיל צבא הפולני אם תביעת כסף ממנו, ועלילה כביכול כדי לסחוט ממנו כסף, ואם לא, יעלל עליו עלילה. ר' קלמן לא הגיב לו והעלים עין ממנו ולא נתן לו שום "לא יחרוץ געלט". פקיד הנ"ל קיים איומו ומסר עליו מסירה ועלילה, ומשום כך ברח ר' קלמן, עם אשתו מזיווג שני, מרת זעלדא (אמו של ר' אליעזר טיפענברון ע"ה) ובא לפליטה לעיר לונדון.

ר' קלמן פערלשטיין הי' חתנו של החסיד הגדול והנודע הר"ר אביש'ל קנר שהי' מחותנו של בעל הדברי חיים זצ"ל, וכן כל גדולי אדמו"רי גאליצי', הי' עשיר מופלג בסטריזוב, בעל צדקה מופלג ומכניס אורח, הי' קורא ליהודים עניים "מדוע אינכם משיאים את ילדיהם" ונותן להם נדן. (פשוט, הי' דוחף את העניים לסדר שידוכים ונישואין והוא הי' משלם ההוצאות).

ר' קלמן הי' נכד ר' שלמה זלמן פערלשטיין אב"ד אונסדארף (ראה תשו' חת"ס חו"מ סי' כ', שכתב מכתב לראש הקהלה של באנאוויטץ אודות מסירה על הרבנים שפסקו נגד דין תורה, כלשונו: "האריך לשון על הרב המופלג בתורה והצדיק המפורסם כבוד מו"ר זלמן פערל'ס שהי' אב"ד שם". - ר' שלמה זלמן הי' נקרא בשם פערל'ס, אלא כשברח מרוסיה ונתמנה לרב באונסדארף החליף שמו בחזרה לפערלשטיין).

מצד אחר הי' ר' קלמן נכד "השמן רוקח הגאון המפורסם ר' אלעזר לעוו זצ"ל (כתבו עליו שם תואר "הגאון" כשהי' רק כ"ב שנה, וכן כתבו עליו הנודע ביהודה התואר "נר ישראל עמוד הימיני פאר הדור" כשהי' רק כ"ד

שנה!).

אביו של ר' אהרן טיפענברון הר"ר אליעזר ע"ה, הי' צדיק ובעל רוח הקודש, וחסידי שינאו. מקודם גר אצל חותנו ר' קלמן פערלשטיין בעיר דעמביץ. כשהי' שם, רצו להכתירו כאב"ד, אך לא קיבל, משום שהוצרך לזה אישור מטעם הממשלה ובשום אופן לא רצה שהגויים יאשרו את כהונתו לרב.

עבר אח"כ לעיר קראקא, והי' מגיד שיעור ברבים. הקפיד מאוד לא לבטל את שיעוריו, הי' מתמיד גדול והי' בתענית כל שני וחמישי, מלבד תעניות חלום. מתנהג בקדושה וטהרה.

פעם נפסקה הלכה ע"י בי"ד המפורסם שבקראקא, אך הוא לא הסכים להם, ושלח להם קונטרס שלם על השאלה הנדון, עם סיכום לא כדעתם. אח"כ כשבא לבית ישיבת הבי"ד קמו מפניו לכבודו, והודו לו שהצדק כדבריו.

הי' לו הרבה חידושי תורה בכתב שנאבד בהמלחמה. נפטר בגיטו באכניא הסמוכה לקראקא ביום י"א אדר תש"ג, וזכה לקבורת ישראל. יש הרבה סיפורים במשפחה אודותיו, איך הנהיג עצמו בחייו הפרטי כמו למשל הי' ישן במלבושיו כולל כובעו, שאם יבוא משיח באמצע הלילה יהי' מוכן לקבלו תיכף ומיד, ועוד סיפורי פלא של רוח הקודש וכדומה, שימורים אצל המשפחה.

(מאמר המוסגר: ברח מכל סרך של כבוד ופרסומת, וכן לא הניח עצמו להצטלם. יש תמונה ממנו כשיצא להציון של הרמ"א כמנהג קראקא ביום ל"ג בעומר, א' מהשכנים "גנב" ולקח תמונה. פלא, כשנמסר אודותו (כולל התמונה) להרב מאיר וואונדער שי', כדי להכניסו בספרו "מאורי גאליצי", כל הפרטים אודותו כולל שמו תחת תמונתו וכו' הכל בכל' יצא עקום עם שיבושים גמורים, אפי' שמו תחת התמונה נשמט ונדפס שם אחר. עד כדי כך שתגובת המשפחה הי' "דער זיידע האט געמאכט מעשיות אין הימל", כדי שלא יתפרסם.)

*

כדאי להביא כאן מה שכתב בן דודו של ר' אלעזר קלמן ע"ה - הרה"ג ר' קלמן לנדא שי' בנו של העסקן הנודע ר' אליעזר נתן לנדא ע"ה (שהציל הרבה יהודים בגיטא באכניא תחת הדייטש ימ"ש, כולל הרה"צ אדמו"ר מבעלז צ"ל, ואחיו הבולגרייער רב זצ"ל). ר' לייזער לנדא הנ"ל הי' חתנו של ר' לייזער'ל טיפענברון ע"ה, ור' קלמן לנדא בהקדמת ספרו "מנת חלקי" על מסכת בב"ב כותב כמה קטעים מימיו שהי' בבאכניא כולל כמה שרטוטים על הזיידע ר' לייזער'ל:

"אבא [ר' לייזער לנדא] היה קשור לחמיו הסבא, הגאון הצדיק רבי לייזר טיפענברון צ"ל אשר היה גר בביתנו. היה מגזע תרשישים, חתן נכדתו של הגאון הגדול רבי אביש"ל קאנר, [ובמשפחתו התאחדו תורה וגדולה על שולחן אחד, והמשפחה היתה עשירה מאוד, אשתו, הסבתא סאשה ניהלה את העסקים, היא הייתה בעלת חווה גדולה.

פעם אחת יצא ר' אביש"ל מבית המדרש וראה שנכדו רוכב על סוס, דבר שעשה לרבי אביש"ל עגמת נפש גדולה, מיד בא אל הסבתא סאשא, ואמר שאם בביתו יכול לקרות דבר כזה, אזי צריכים תכף למכור את החווה, וכך נעשה.

הסבא רבי לייזר זצוק"ל נהג בפרישות עצומה, ולא התענין בדבר מחוץ לד' אמות של תורה ותפילה. היה גאון וצדיק גדול, בימי חול לא פשט את בגדיו לעלות על יצועו, ונרדם תדיר כאשר הוא לובש את בגדיו לרבות

המעיל העליון והכובע, וזכרני שהייתי ישן בחדרו ראיתי איך שגם בשינתו לא פסק פיו מלמלל בדברי תורה, הוא הקפיד לכתוב את החידו"ת בדיו שהכין בעצמו. [עיין בגמ' שבת (פ"ה, ב) דברי רבי חייא לר"ח ושם במהרש"א ד"ה א"ל ר"ח].

"אספר עובדא שהיתה עמו ואשר ראיתי בעיני, המראה איזה ענק היה האיש. אחד מהרוצחים הגדולים שהיה בבוכניה היה נאצי בשם בוגוש ימ"ש. באחד מהלילות נכנס רשע זה לביתנו וצרח שמאחד מהחלונות בוקע אור, דבר המהווה עבירה על צו ההאפלה ששרר אז.

הוא התפרץ לאחד החדרים וראה את סבא מעוטר בפאות ובזקן [דבר שהי' אסור אז] יושב ואוכל סולת [לאחר תענית שנהג בה באותו יום]. הרוצח כשראה את תואר פניו הקדושות של סבא עם הזקן והפאות, נרתע לאחוריו [בשנת תש"ב כבר לא היה בנמצא יהודים עם זקן ופיאות מאחר שהנאצים גזרו להורידם].

הרשע התחיל לצרוח ולהטיח ו"לברך" כלפי מעלה באומרו עכשיו נראה איפה האלוקים שלך. הסבא - בשמעו את "ברכותיו" של הרשע התעלם ממנו לגמרי והמשיך לאכול את הדיסא, והרוצח הזה שכ"כ הרבה שפך דמם של יהודים, הוציא את אקדחו והצמיד אותו לרקתו של הסבא, לא היה אז ספק בעינינו כי הוא עומד לירות בו מיד,

אך הסבא לא התפעל ממנו כלל, ואף וידוי לא אמר, אלא המשיך לאכול את הסולת שלו כאילו הרשע אינו קיים כלל. דבר שלא יאומן, השגה כזאת, כי כל בן אדם במצב שכזה אוחז אותו שיתוק ואינו מסוגל לבלוע. ואז באותו רגע אמרה לרוצח בתו של הסבא, [דודתי מרת שאשי לב ע"ה] "אדוני האם אתה לא רואה בעצמך שאדם הזה הוא לא נורמלי", והרוצח עונה אחריה "כן הוא לא נורמלי וחבל לבזבז כדור עליו" הוא עזב אותו והלך לו.

[יש מסורה בהמשפחה שהזיידע אמר אז "איך האב איהם געקענט אוועקלייגן מיט א שם"!]

[עוד שם]: "ועוד סיפור מבהיל, כשעזבנו את פולין באמצע המלחמה בכדי לבוא ארצה, נאלצנו לעבור רגלי שלושה גבולות, מפולין לצ'כוסלובקיה, משם להונגריה, ומשם לרומניה, ומשם נסענו לא"י וכאמור זה היה באמצע המלחמה. יצאנו מרומניה עם שיירה של שלוש ספינות, בדרך התנפלה עלינו ספינת מלחמה גרמנית ומיד טבעה אחת מהאניות ששמה "מפקורה" ובתוכה כמה מאות יהודים הי"ד.

ולמרות שגם את הספינה שלנו רצו להטביע, נצלנו בניסי ניסים דבר שכלל לא ניתן להשגה איך ספינת דייגים גדולה שמותר היה להכניס בה כמאה איש אך העמיסו ודחסו בה כמה מאות איש מצליחה לברוח מספינת מלחמה הגרמנית, והנה מחמת מנוסתה של הספינה לכוון תורכיה עלתה הספינה על שרטון, וכמה ימים היינו מנותקים מן העולם עד שהצבא התורכי הגיע והעביר אותנו ליבשה משם הולכנו ברגל, את הילדים הרכים הסיע הצבא באמצעות פרידות משום שההליכה הייתה דרך הרים ולא היה אמצעי תחבורה אחר, וכך הלכנו ימים ולילות שבורים ורצוצים.

זכרני שבאחד הלילות שהיינו שוכבים על האדמה באה דודתי שאשי ע"ה הנ"ל ובישרה בביטחון מלא: "אנחנו נגיע לארץ ישראל" היא חלמה שהסבא רבי לייזר בא אליה בחלום ובקש ממנה שכשנגיע לא"י ונפגוש שם בירושלים את גיסו רבי נפתלי הגר שנפרע לו את החוב שמגיע לו ממנו.

"והנה אחרי שהגענו סו"ס ארצה נסע אבא עם משפחתו ירושלים בביטחון מלא [שבקשתו של הסבא

בחלום הוא דבר רציני] לחפש את גיסו של הסבא, ואכן בערב ראש השנה במאה שערים בבתי אונגרין מצאנו את הישיש הרה"צ רבי נפתלי הגר זצ"ל גיסו של הסבא, הוא הכניס את משפחתנו אליו הביתה ושם שהינו בראש השנה.

בצאת החג שאל אבא את רבי נפתלי האם הסבא היה חייב לו כסף, הוא ענה שאינו חייב, אבא סיפר לו את החלום ואחר שהוא התיישב טוב בדבר, אמר דאפשר שמצד לפני משורת הדין סבא חייב מחמת איזה שותפות שהיתה ביניהם [כבר הזכרנו שהסבא ורבי נפתלי היו נכדים של הגאון רבי אביש קנר שהיה מופלג מאוד בעשירות].

אבא אמר לו שרק עכשיו בא ארצה והוא צריך לדאוג לדירה וגם להקים חנות לפרנסתו לזאת בקש שאת הסכום שהרה"צ רבי נפתלי נקב לו, הוא ישלם לו בתשלומים של חדש בחדשו וכך היה ועם גמר סילוק החוב נפטר רבי נפתלי זצ"ל. ע"כ.

*

אמו של ר' אלעזר קלמן מרת שיינדל ע"ה היתה נכדת הצו"ק בעל "נועם אלימלך", היא היתה נכדת בנו הקדוש ר' אלעזר ונכדו הקדוש ר' נפתלי, וחתנו ר' חיים'ל שיף מטורנא (נכד המהר"ם שיף). אמה מרת ראני' היתה בתו. בעלה רבי חיים דוד כ"ץ הי' בנו של היאנובער רב ר' יוסף יצחק כ"ץ (משלשלת הגאון רבי אביש'ל פראקפורטער זצ"ל והגאון רבי איציקל המבורגער זצ"ל) ונכד הרה"ג ר' חיים דוד קליגער אב"ד גריידינג, ולמעלה בקודש רבני גריידינג.

מעניין: הרה"ג ר' אייזיק ליבעס (אב"ד גריידינג - בארא פארק) שהי' בן בית אצל הרב חיים דוד כ"ץ אבי' של מרת שיינדל, סיפר שהאב"ד של גריידינג הי' עומד בכבוד לפני אמה של מרת שיינדל - מרת ראנטשע, כנכדת בעל הנועם אלימלך!

במשפחת טיפענברון לונדון נשמר עוד כמה פרטי יחוס, אולם רוב מנין ובנין המשפחה ר"ל נאבד במלחמת הדייטש הארורים שהחריב כמעט לחלוטין יהודי גאליצי', ורק שמץ מהם נשארו לפליטה אודים מוצל מאש.

ר' אלעזר קלמן המנוח נתייתם כשהי' בן תשע בשנת תרצ"ח. זקנו רבי אליעזר רצה שיעבירונו לעיר קראקא כדי לחנכו וללמוד, אמנם אמו מרת שיינדל - אלמנה צעירה עם בן יחיד, לא הכסימה בשום אופן, ועי"ז ניצל ממצב שהי' אח"כ בפולין.

כידוע בהיסטורי' של לונדון לפני המלחמה, דאם שהיו הרבה פלטים מערי רוס"פ והי' הרבה בתי מדרשים ובתי כנסיות (אמרו שאז בהרובע 'איסט ענד' הי' למעלה ממאה בתי כנסיות ומדרשים), אמנם לא הי' חינוך יהודי מסודר כלל, חוץ מכמה שעות ב'תלמוד תורה' בשעות הערב, עם לימוד בעיקר קריאה וקצת חומש, וזה לא הספיק לחנך דור הבא, ואשמת זאת נאבד דור שלם שהוריהם היו יראים ושלמים.

הסב ר' אלעזר קלמן ע"ה זכה שאמו מרת שיינדל ז"ל שכר מלמד פרטי בשם "דער לאנגער מוטל" ר' מרדכי שטיינהארט ע"ה, שלאט לאט למד איתו עד ימי ה"בליץ" וזה גרם לגמרי טשטוש חיים רגילים, ובפרט הנוער נשארו בלי חיים מסודרים ובפרט באידישקייט.

בנסי נסים עברו המלחמה, ביתם הופצץ ונחרב לחלוטין, והם עברו לאיזור 'סטאמפורד היל' שלא הי' חרדי כמו היום, אמנם הי' מלא יהודים אנגליים. אז עבר ר' אלעזר קלמן ללמוד לתקופה קצרה בישיבת 'עץ חיים'

ר' אלעזר קלמן הגם מצב החיים הירוד, ניחן עם חן מיוחד של שמחת החיים, והיכולת בכל מצב לראות הטוב בה, דבר שחבריו נהנו מזה, ולכן עם הזמן רכש הרבה ידידים וחברים.

לתקופה קצרה ה' בארה"ק, שם נסע עם הרבה צעירים מאנגלי' לאור המצב החדש שהבריטיש הניח ארה"ק פרוע לארצות הערב, והיהודים היו במצב של סכנה גדולה, (ובפרט שבילדותו ראה השנאה שרכשו הרבה אנגליים ליהודים, וה' גם חלק מהשמירה ליהודים ברובע המזרח הנקרא "42"), כמה ארגונים יהודיים באנגלי' ארגנו לשלוח לארה"ק צעירים שהם יעזרו בכל מה דאפשר, והיות דר' אלעזר קלמן ה' לו מידע וחוש בענייני "ראדיא וטעליקאמיוניקיישאן" הלך לשם לתקופה קצרה, וה' בין אלו ש'בנו' משיירי הבריטיש 'ראדיא' בין בסיסי חיל אוויר והמטוסים (שקבלו מ'טשעקא' כידוע בהיסטוריה של תקופה זו).

ר' אלעזר קלמן ע"ה ה' מספר מתקופה ההיא הרגשותיו לארץ הקודש האהבה לקדושת המקום וכן האהבת ישראל שה' אז בין הצעירים ופליטי המלחמה שהיו בארה"ק לפני כל הפוליטיקא.

אחר תקופה קצרה חזר לאנגלי', עם נימוקו: איך הניח 'בן יחיד' אמו אלמנה גלמודה, וכל חייו לא סלח עצמו על מעשיו שהניח אמו גלמודה, אף שה' לתקופה קצרה. מצד שני כל מכתבי חיזוק שאמו שלחה לו לחזקו בשמירת התורה ומצוותי, שמירת שבת וכשרות, שמר כל ימי חייו למזכרת של החיזוק מימים ההם.

אחד ממכיריו מאז, כתב זכרונות ממנו מימים ההם, מאיזור סטאמפורד היל, איזור עם הרבה יהודים אנגליים פחות חרדים, כמו מתפללי "עגרטאן רד. שוהל" ו"לי ברידג' רד. שוהל", "ספרינגפילד שוהל", ורוב צעירי העם לא היו חרדי או דתי כלל, קבלו כל יהדותם מכמה שעות לימוד בתלמודי תורה שפעל כמה פעמים בשבוע בשעות אחרי הצהריים, וכתב, איך שר' אלעזר קלמן ה' ב"ליגא" אחרת משאר צעירי המקום, הן בעדינותו והן בהתמסרותו לתורה ומצוות, מה שבלט בין חבריו שהיו מכל חוגי יהדות.

כאברך צעיר השתתף וגם ארגן לעצמו הרבה שיעורי תורה עם אברכים תלמידי חכמים שהם ילמדו אתו וישפיעו עליו לחיים של הידור מצווה ואהבת התורה.

ביניהם שה' מדבר בהערכה וה' כמו בן בית אצלו ה' הרב ארי' כרמל ע"ה תלמידו של הרב דעסלר ע"ה, (אח"כ גם עשה השידוך שלו עם ב"ג ילחט"א אשתו מרת חנה שתח' לבית טויבנבלאטט ממדינת צרפת מיוצא מדינת פולין לפני מלחמה הראשונה, נינה של הרה"ג וחסיד ר' פישל גארליצער (ראקער) ע"ה מדייני בית דינו של בעל ה"דברי חיים" זצ"ל, וגם מעורכי תשובותיו. מרת חנה שתח' היתה מתאכסן אצל משפחת כרמל ושימשה כעוזרת עם הילדים אחרי שהתבגרה מהסמינר למורים בגייטסהעד).

כן למד באופן קבוע הרבה שנים, (כמעט כל לילה), עם הרב הגאון רבי עזריאל שעכטער ע"ה, וכן הרבה שנים עם הרב יצחק מרדכי סניצקי ע"ה, וכן עם הרב יצחק גרונבוים ע"ה. כל אלו היו בשעתם אברכים תלמידי חכמים יראי שמים מרביצי תורה, ולר' אלעזר קלמן ע"ה ה' צמאון גדול ללימוד וה' תמיד הולך משיעור לשיעור. לא ה' כמעט יום שעבר בלי קביעות של לימוד. כמה שנים אח"כ ה' לו קביעות לימוד חסידות עם יבלט"א הרב החסיד ר' שרגא פייוויש וואגעל שי' ולמדו ביחד כל בוקר ספר דרך מצוותיך מאדמו"ר הצמח צדק נ"ע.

כשהחסיד הגדול והמשפיע ר' מנחם מענדל פוטרפאס ע"ה יצא מאחורי מסך הברזל, וזכה קהילת לונדון

לאורו, למדו ביחד חסידות כל בוקר בשעה שש משך כמה שנים, עד שר' מענדל עפ"י ציווי כ"ק אדמו"ר נשי"ד עבר לכהן כמשפיע בכפר חב"ד, ארה"ק.

כנראה שר' מענדל ע"ה קיבל סיפוק מביאת ר' אלעזר קלמן ע"ה כל בוקר עם סגנון הגאליציאני שלו, דפעם הפטיר ר' מענדל לא' ממשפחתנו: "זאלסט וויסען אז דיין טאטע איז א חסידישע איד", ואמר זאת מתוך חיוך של הנאה רק על זכירת ימים ההם.

רק להמחיש קביעות זאת עם ר' מענדל ע"ה והמסירות נפש ללימוד, כדאי להבהיר, שר' אלעזר קלמן הי' עובד הרבה פעמים משך הלילה שעות ארוכות, וזמן שינה בשעה שלש לפנות בוקר הי' אצלו דבר הרגיל, ור' מענדל הי' מקיץ אותו בטלפון בשעה חמש וחצי, וכבר הי' אצלו לפני שעה שש כדי ללמוד ואח"כ לילך ביחד בהאוטו לטבול במקוה כהכנה לתפלה.

ר' אלעזר קלמן ע"ה הי' שר בבית את הניגון "אמר ה' ליעקב" של ר' מענדל ע"ה (שהוא בעצם ניגון דחסידי פולין, ומסתבר שמע אותה מפליטי פולין - בסמרקנד) אבל ר' מענדל הי' שר אותה בסגנון המיוחד שלו עם דיוקים אחרים, בקולו הערב עם תנועה חבדי"ת "מיר האבן נישט מורא פון קיינער נאר פון דיר אליין", ור' אלעזר קלמן הי' שר זאת בדיוק עם אותה "קנייטשים" של ר' מענדל, ופעם גם עם קצת דמעות.

אחר כל זה אין פלא שהי' לר' אלעזר קלמן ע"ה הרגש חסידי, ואהבה עצומה לכ"ק אדמו"ר נשי"ד, וזאת תודות השפעת ר' מענדל ע"ה יחד עם ידיד נפשו החסיד ר' ארון דוב סופרין ע"ה ועוד ידידי בעיר לונדון, חסידי ונאמני כ"ק אדמו"ר.

ר' אלעזר קלמן התחתן בג' תמוז שנת תשט"ז, והתפרנס עם עשיית משבצות עבור אבנים טובות. פעם הביע, שימים ההם היו בחינת 'חיים מאושרים', לא הי' צריך אז הרבה לפרנסת המשפחה דהיתה די קטנה, וכן הסתפק במועט, והי' לו פרנסה די מספיקה, ולצד אחר הי' לו ריבוי שיעורי תורה והי' עסוק בה יותר מזמן המוקדש לענינים גשמיים.

בימים ההם בא ללונדון הרב משה פרוש ע"ה, עסקן אגודאי מירושלים, וחיפס אחד שיפתח משרד לאסוף כספים לטובת ארגון מוסדות "חינוך עצמאי" בארץ הקודש. מישהו הציע שר' אלעזר קלמן יהי' המתאים לזה, דהי' לו הרבה ידידים, בעל מרץ ומאורגן, איש המתאים להצלחת הענין.

כשהציע לו המשרה, עשה ר' אלעזר קלמן חשבון לנפשו. עכשיו יש לו הזדמנות לעסוק לטובות לימוד התורה. אם - מצד העדר חינוכו בשנות ילדותו לא הי' לו היכולת וההזדמנות להרביץ תורה, לכל הפחות עכשיו הי' לו חלק והיכולת לעזור, בזה שיאסוף כספים לטובות מוסדות תורה בארץ ישראל, ולזה הי' לו חלק בלימוד תורתם. ועזב כל שאר עבודתו עם אבנים טובות ומרגליות, והשקיע כל מרצו וזמנו באסיפת כספים לצדקה.

יצא כל לילה והחזיר על הפתחים, פתח משרד תוך בנין האגודאי דאז 55 אמהורסט רד. לעצמו לקח משכורת פעוטה דהלא מדובר בכסף של צדקה, והי' מדייק שכל פרוטה יהי' מחושבן, ועי"ז אסף כספים שהי' שולח לארץ הקודש בכל הזדמנות. קרוב לששים שנה הוציא לוח קיר מפואר שהי' מפורסם בכל מדינת אנגלי' - כהלוח של "חינוך עצמאי" כדי להכניס יותר כספים.

כל שנה הי' בא במיוחד שליח מארץ ישראל מראשי המוסדות דשם, כדי לעשות "מבצע" להכניס כסף. המשפחה זוכרים מביניהם אנשי ציבור בעלי שם כמו ר' פישל געלענטער, ור' שרגא גראסבארד, הרב ויינבערג,

וכן הרב ליעזרסון, כולם ע"ה. ר' אלעזר קלמן הי' יוצא אתם לפגוש אנשים אמידים כדי להכניס לטובת המוסדות. כן הי' עסוק אם שילוח מכתבי בקשה, כל אחד בנוסח מיוחדת כדי להשפיע באופן פרטי על נדיבי עם. במשרד שמור אלפי העתקות ממכתבים אלו.

הי' לו ידידות עם המגיד מירושלים הרב הגאון רבי שלום שווארון ע"ה, שהי' בא ללונדון כדי לאסוף כסף עבור ה"פעילים", ור' אלעזר קלמן עם קישוריו הי' יוצא איתו באופן תדירי כדי לאסוף כסף למטרה זו. בני המשפחה זוכרים בטוב כשר' אלעזר קלמן הביא ר' שלום הביתה לבקר לסעודת למלוה מלכה וכדומה, והרושם שהניח עליהם.

כן הי' מספר ר' אלעזר קלמן על הזמן שבא ר' שלום בחודש אלול כדי לאסוף כספים למטרה זו, והי' נהוג אצלו בחודש אלול לישב בתענית דיבור. נו, איך אוספים כסף תוך תענית דיבור בלי לדבר על המטרה, והי' "צו זינגען און צו לאכן", וסיים כפלא, שהוא חושב שאולי שנה זו הצליח יותר מכפי הרגיל.

ר' אלעזר קלמן הי' מאד מסודר וכל דבר שעשה הי' באופן מסודר, ולכן הי' יכול ליתן דו"ח על כל פרוטה ופרוטה שאסף ושלח לארה"ק. כן הי' צנוע והצנע לכת, ולכן ברח מפרסומת, והי' מקפיד מאד לא להשים שמו על פרסומת או כתבות בכתבי עת על פעולותיו פה לונדון בקשר לעבודתו בחינוך עצמאי.

כמו בכל ארגון, היו זמנים קשים, עם עגמת נפש בחופן מלא, וכמה וכמה פעמים גם חשב לעזוב, אולם כחסידי הי' שואל על כך מהרבי, וכל פעם שלל הרבי את הענין, ומשום כך המשיך בזה עד יומו האחרון. עסקנות זאת, מודגשת היתה, בזה שהמכתבים שקיבל מהרבי הי' כתוב לפני שמו ב"עוסק בצ"צ", ופעמים אף בכתב יד קדשו, וזאת משום פעולותיו בחינוך עצמאי.

*

על התקרבותו לחב"ד כדאי להביא כאן הסיפור על ביהמ"ד דחסידי חב"ד בעיר לונדון בשנות היו"דין הנקרא במספר "א הונדרעט און צוועלף" [112]. [רחוב קעזנאוו 112].

הביהמ"ד הי' בביתו של החסיד הדגול ר' יעקב גורקוב ע"ה שירש אותה מהרב מזלאבין הרב הגאון ר' ירחמיאל בנימינסון ע"ה, (מקודם הי' זה ה"ראזענער שוהל").

בהמנין התפללו הכלי קודש, השוחטים והרבנים השייכו לחב"ד וזקני החסידים הפליטים שע"י נס באו למדינה זו, ביניהם זקן החסידים הגאון וחסיד ר' מאיר גורקוב ע"ה [בכלל הי' מתפלל ב"צוויי און צוואנציג דאנזמיר רד. כך נקרא הביהמ"ד על יד אכסניא שלו אצל משפחת גליק], ובנו החסיד ר' יעקב יוסף גורקוב ע"ה, וכן החסיד בעל מסירות נפש ר' בנציון שמטוב ע"ה, וכן דיני העיר רבני הבית דין צדק הגאון ר' ארי' ליב גראסנאס בעמח"ס לב ארי', וכן דיין הגאון רבי אברהם רפאפורט ע"ה בעמח"ס באר אברהם (אחיו של החסיד ר' העניך ראפופארט ע"ה ורבי מיכל ראפאפורט ע"ה), ועוד חשובי העיר.

ומי מדבר על תלמידי התמימים שבאו להשתקע בעיר כמו ר' בנציון הלוי שגלוב, ור' שד"ב ראסקין, וגיסו ר' עובדי' שטראקס, ור' שמואל ליבעראוו, הסופר ר' מענדלי פיינשטיין. וכן העסקן האגודאי ר' אלחנן ליף שהי' מאנשי ר' מרדכי דובין ע"ה עוד בריגא. גם תלמידו של ר' בנציון שמטוב - העסקן ר' ארון דוב סופרין ע"ה שהי' עסוק עם קירוב אברכים לחסידות ולכ"ק אדמו"ר.

על מנין חב"ד ב 112 קייזנוב רד. סיפר פעם ר' אלעזר קלמן טיפענברון ע"ה שגם נמנה כמתפלל תמידי

ב"הונדרעט און צוועלף":

"אני בהיותי גאליציאני, עם הורים חסידי צאנז ושינאו, דסבא, וסבא רבא שלי היו מגדולי תלמידי בעל הדברי חיים זצ"ל, כמו למשל הסבא רבא ר' אביש'ל קנר ע"ה, ור' קלמן פערלשטיין ע"ה, וחתנו ר' לייזערל טיפענברון ע"ה - הי' רק טבעית שהתפללתי כבחור בהשיטבל של הצדיק רבי נפתלי צבי פרנס ז"ל מגארליץ נכד רבי מענדל מרימינאו זצ"ל ועוד.

(אמר פעם: כשהייתי ילד התפללתי בה"עסטרייכישער" שטיבעל שנתיסד בתרנ"ד בהאיסט ענד ע"י חסידים ואנשי מעשה, וביניהם סבא רבא שלי הרב קלמן פערלשטיין ע"ה. שם נהגו לפי מנהגי צאנז ושמרו היארצייטן של כל אדמו"רי צאנז ושינאו, ולכן באמצע המלחמה כשביתנו נפצץ, ועברנו לסטאמפורד היל, הי' רק טבעית שהלכתי אני ואמי ע"ה להתפלל אצל רב פרנס (כך היינו קורא לביהמ"ד שלו) ב'קייזנוב רד.').

רב נפתלי צבי ע"ה שהי' מגזע הרה"צ רבי מנחם מענדל מרימינאו זצ"ל וכן נכדו של הרה"ק ר' דוד מקרשאנוב בנו של בעל הדברי חיים, הי' תלמיד חכם מופלג וצדיק נסתר, ויודע רז, ובא ללונדון זמן מה לפני המלחמה.

הנגיד ר' שאול באדנער ע"ה שהי' גם יליד גארליץ והכיר הרב פרנס "פון דער היים" יסד בעבורו הביהמ"ד, ושם התפללו מסלתה ומשמנה של חסידי וילידי צאנז וגארליץ ושאר שארית יהודי גאליציה, שהעריכו מאד את רבם ממשיך דרך של אדמו"ר מצאנז.

כך נוסח התפילה והניגונים והחמימות של צאנז נירגש בבית מדרשו של הרב פרנס, וכן הרבה שבורי לב מצאו מנוחת נפשם אחר כל התלאות שעברו בעת המלחמה.

ר' אלעזר קלמן ממשיך:

הרב פרנס הי' איש מופלא, בעל צורה עם קול עמוק בוקע הרים, וכשהתפלל לפני התיבה בימים הנוראים (כדרכו), הי' כאר"י שואג, וכשאר"י שואג מי לא יירא? קירות הבית "האבן געטרייסלט"! אין פלא שהרגישו אימת יום הדין. ועוד והוא העיקר, הי' איש סגי נהור ל"ע וכל התפלות הי' מתפלל בעל פה, כל הפיוטים הארוכים דר"ה ויהכ"פ! - איש מורם מעם!

הרגשתי (ממשיך ר' אלעזר קלמן) שהרב פרנס שם עין עלי ודאג בעבורי הן בעניני גשמיים והן בעניני רוחניים, ואולי הי' זה משום של"ע נתימתתי בגיל צעיר מאד, ולא הי' לי מורה דרך להדריכני, ובהיותי מגזע חסידי צאנז הרגיש אחריות עלי, ואולי שאבותי בעבר תמכו בגדול לבית צאנז, או אמי ע"ה ביקש זאת ממנו, כך או כך הרגיש עלי האחריות להיות בעבורי מורה דרך.

וכל שבת שמתי פעמי אליו והרגשתי החמימות שרחש לי וכך הייתי מהמתפללים התדירים אצלו.

כשבא ליל שבת עמדו כולם בתור ליתן ולקבל ברכת שבת שלום ממנו כנהוג אצל אדמו"רי וחסידי צאנז, והי' מברך ומאחל כולם באופן פרטי. והגם שכאמור הי' סגי נהור הכיר כל אחד מקולו או מידו, דבר שהי' מאד מופלא לראות.

"כמנהג" הבחורים, מזמן לזמן ביום שבת קודש בוקר, הייתי קם מאוחר, אם זה מצד ריבוי ההתועדויות' בליל שבת קודש, או מעייפות של שבוע שעבר, ובאתי מאוחר לביהמ"ד! נכון לומר לא הייתי היחידי שנהג כן,

כו"כ נהגו כן. וכך היינו באים ביחד לביהמ"ד מאוחר, וכשהגיענו, כולנו הצלחנו להגיע למקומם בלי רעש.

פעם - ממשיך ר' אלעזר קלמן, באתי מאוחר, והצלחתי לילך למקומי בלי שאף אחד ירגיש, ופתאום אני שומע קול מאחורי כרעם "אלעזר קלמן ביזט שפעט גיי צו א הונדרעט און צוועלף" (ביהמ"ד של חב"ד במספר 112 קייזאנוב רד. כמה בתים מ"86" שהי' בהימ"ד של רב פרנס).

כרעם ביום בהיר. לא הבנתי מה הוא רצה, התביישתי, והלכתי מן המקום "בשליחות של הרבי" לביהמ"ד של חסידי חב"ד והתפללתי שם יחד עם החסידים והשוחטים.

לא הי' לי שום שייכות עם האנשים דשם, לא הכרתי אותם לא הייתי רגיל בהנוסח של חסידי חב"ד אנשי רוסי' ובכלל הברתם בתפלה, ועוד, אני כילוד אנגלי לא הבנתי אפי' דרכי ו'מנטאליטעט' של ילידי רוסי' ששנות ילדותם בילה תחת צל הק.ג.ב. וכל דבר נעשה ברמז ובחשד, ומדברים רק עם מי שמכירים ואינו חשוד בעיניהם כסוכן המשטרה, מנטעליטעט אחרת לגמרי. אולם היות דדרכם היו להתפלל מאוחר דלומדים חסידות לפני התפלה, כך הרווחתי תפלה בציבור.

חוי' מוזר אבל כך אמר הרבי!

עבר עוד כמה שבועות של שקט ורענן, והנה קרה עוה"פ שקמתי מאוחר, והייתי מאוחר לתפלה. עוד הפעם נכנסתי באופן שאף אחד לא הרגיש ביאתי "אריינגעגנבעט", וכן כמה מחבירי גם באו מאוחר ועשו כמוני בלי רעש, ועוד הפעם רעם ביום בהיר "אלעזר קלמן ביסט שפעט! גיי צו א הונדרעט און צוועלף!!" כשאני אך יצאתי מהביהמ"ד אני שומע לפליאתי איך שהגבאי בציווי הרבי, קורא לעלות לתורה חבירי שבא ביחד איתי מאוחר!! לא הבנתי, מה, ולמה, אני מקבל נזיפה והוא מקבל עלי'?!
נסתרים דרכי הרבי!

בפעם הזאת כבר מתפללי 112 היו יותר ידידותיים, הם זכרו אותי מפעם הראשון, ודברו איתי על הא ועל דא, ובפרט ר' ארון דוב סופרין ע"ה (תלמידו של ר' בנציון שם טוב ע"ה) והתידדתי עימו, ודברנו באופן חברותי. בפעם השלישי כשקמתי ביום שבת מאוחר, עשיתי חשבון למה צריכים לבוא לביהמ"ד מאוחר ולקבל נזיפה לפני עם ועדה, ואח"כ בבושות פנים לילך ל 112, יכולים לכתחילה לילך שם בלי בושות, וכן עשיתי.

וככה נהייתי למתפלל קבוע בביהמ"ד 112. ידידות של ר' ארון דוב ע"ה התחזק וכבר השפיע עלי לכתוב לכ"ק אדמו"ר לבקש ברכתו ועצתו בענינים שונים, ושצריכים להיות דבק לצדיק באופן שאין דבר בחיים שעושים בלי הסכמתו וברכתו הקדושה, וכך עם הזמן התקשרתי באהבה עצומה לכ"ק אדמו"ר והי' לי לאב ולמורה דרך בכל פרט בחיים, עם לימוד החסידות וחת"ת והנהגת דרכי החסידים.

ממשיך ר' אלעזר קלמן - למרות הכל הרגשתי לא בנוח, מה זאת לא לילך להרב פרנס? הלא משך שנים דאג לי, והי' לי כמורה דרך - ובפרט הרגשתי שייכות משפחתית, קבלתי ברכות ממנו והי' לי במקום אב. לכן החלטתי בא' מן השבתות להתפלל שם להראות פני ולהמשיך הקשר.

וכן הי', באתי לקבלת שבת, הרב הי' מתפלל לפני התיבה כדרכו, עם נוסח צאנזי גארליצי עם נעימות המיוחדת שלו, והלכתי למקומי כבזמנים הקודמים. אחר התפילה כשכולם עמדו בשורה לברך ולהתברך, לקחתי את ההזדמנות לחמוק, כאמור הרב הי' סגי נהור. כשהייתי ממש בין מזוזות הפתח שמעו כולם את

קולו כרעם "אלעזר קלמן"!!

חזרתי אליו כמי שנתפס על החם ונגשתי אליו לברך ולהתברך, ונתן לי ברכתו, ברכת שבתא טבא בקולו העמוק, בחמימות גדולה ובחיוכו הידידותי האבהתי, כאות של הסכמה להחלטתי להתפלל בביהמ"ד של 112 אצל חסידי חב"ד. וככה למרות צור מחצבי - גליציאנער טהור מכל הצדדים שמתני חלקי עם חסידי ליובאוויטש עם התקשרות מלאה לכ"ק אדמו"ר נשי"ד, עם הסכמה מלאה ממורי ורבי הצדיק ר' נפתלי צבי ז"ל נכדו של הצדיק וקדוש רבי מענדלי מרימינאו זצ"ל ובית צאנז.

ממשיך ר' אלעזר קלמן ע"ה, כדי להמחיש הסכמה זו, שאין זה בדוי או 'חלומות שווא ידברו' ושל מה בכך, ברצוני להוסיף שהקשר אם הרב נמשך הלאה, אבל עכשיו באופן פרטי, הייתי בא לביתו מפעם לפעם לבקר, ובליתי זמן מה שם. אבל להדגיש המשך הידידות אספר עוד פרט קטן, והוא כשנהייתי חתן, הכלה שלי רצה מאד לראות דמות דיוקנו את הרבי שספרתי לה כל כך אודותיו. אני ידעתי בטוב שזה פשוט לא אפשרי. אין זה מנהג אדמו"רי בית צאנז לקבל נשים אצלם, ואם צריכין להתברך, זה הי' ע"י שליח או ע"י פתק וכדומה. ולמרות הנ"ל ביקשתי מהרב שהי' סגי נהור כאמור, אם זה לא מופרך לקבלה.

הרב ענה בתמימות שאין זה דרכו, אבל אם היא רוצה דוקא, תגיד לה לחכות על צדו השני של הרחוב מול חלון הבית והוא יגיע לשם. וכך הוה, אחר כמה רגעים, הזקן ר' נפתלי צבי הי' נראה אצל חלון הבית שהייתה פתוחה לרחוב, ועמד שם מלא קומתו לכמה רגעים, דבר יוצא דופן לחלוטין, רק מצד אהבתו וידידותו אלי, אפי' אחר שעברתי לביהמ"ד של 112.

ומסיים ר' אלעזר קלמן ע"ה וכן אחר שנולד לנו את בתינו הבכורה שגר לנו מתנה יפה, לאות של ידידות והכרה."

*

ר' אלעזר קלמן הצליח מאד בגביית כספים לצדקה, הי' לו חן מיוחד וכן עין רציני להמטרה, ולכן בכל הזדמנות שהי' 'צו השעה' לספק ולאסוף כסף לנצרכים, אם זה אלמנה גלמודה ר"ל או משפחה עניי' או פעולה מיוחדת "האט ער זיך אונטער געגרטל"ט" והלך לאסוף למטרה זו. הרבה פעמים הי' הולך עם א' מבניו או מידידיו, ככה יהא יותר "פרייליער", וגם כדי לחנכם על הצורך והבנה שצריכים לעשות בעד השני.

וכן כתוצאה, בנו הרב נפתלי שי', כיום, מאד עסוק עם גביית צדקה לטובת נצטרכים גלמודים ושוברי לב. (לימים הי' מספר לאחד מבניו איך שהי' שונא ממש הענין של אסיפת כספים ואיך שפעמים הי' זה עבורו כעול ואבן על צוארו ואף גם ל'בושות', ולמרות הכל הלך והלך לשם מצוה ותוצאת הענין, וכן עשה הכל בלי בליטות ורעש).

המשפחה מספרת שפעם החסיד ר' שמואל ליבעראו ע"ה (שהי' מתעסק בהתפתחות המוסד 'אהלי תורה' בעיר לונדון, מוסד כל כולו על טהרת הקודש כרצונו של הרבי, עם מלמדים טובים ויראים, חסידים כמו ר' דובער לוי ע"ה וכו'), מסר, כמה דפי 'פרטי כל' מהאסיפות והכספים שהוקדשו למוסד 'אהלי תורה', (כידוע שבנו של ר' אלעזר קלמן ע"ה - החסיד ר' יוסף יצחק ע"ה הי' מהתלמידים הראשונים של המוסד, וכן בנו יבלט"א ר' נפתלי שיח'י), ועשו 'פרטי כל' מכל ה'דין ודברים' והאסיפות שערכו למען התיסדות ובסיסות של המוסד ועל הבטחת הכספים, רשימת ההורים מה שקבלו עליהם לשלם, ומה שהבטיחו על העתיד, ותחת שמו של ר'

אלעזר קלמן הי' סכום פי שלוש מרוב ההורים כאילו שוה בשוה להבטחת האמידים בין ההורים, (ר' אלעזר קלמן הרויח משכורת פעוטה ממוסד צדקה, והי' חי בדחקות).

ככשאלו אותו אח"כ לפתרון הדבר, אמר בפשטות שכדי שהמוסד יתפתח ויצליח, דורשים כסף, ולכן לקח על עצמו לאסוף כל שבוע סכום זה, שהוא יותר מכפי הרגיל כדי שהמוסד יתפתח ויצליח.

עוד סיפר: ליתן שיעורים להתלמידים, לא יכול, מה שכן הוא יכול, הוא אסיפת כספים, ובזה נאה דורש ונאה קיים.

אח"כ כשהמוסד התפתח ונתגדל לשיבה קטנה בשם 'מכינה לשיבה' או 'מחלקת השיבה קטנה של ליובאוויטש', והי' מוסד לשם ולתפארת כנודע, הי' מתפלל שם באופן קבוע (קרוב לשלושים שנה), עם הבחורים במנין בבנין השיבה, והי' ציור שממנו למדו הבחורים מה זאת תפלה במתינות, ומה זאת תפלה שלא בורחים ממנה, וגומרים סדר השחר של התפלות והלימוד השייכים לשחרית בבוקר מאוחר, ורוב ימים הי' מאוחר מאד כמו כל הבוקר.

(הי' לו סיפוק גדול להתפלל עם התלמידים, ולהתוועד יחד אחר התפלה עם הרמי"ם והתלמידים - אפי' רק להיות בנוכחותם. וכן הי' לו קביעות להתוועד עם הבחורים ביום היארצייט של בנו הרב החסיד ר' יוסף יצחק ע"ה שנפטר ביום כ"ב חשוון תשמ"ז, וכל פעם לקח את ההזדמנות לדבר בענין של תפילה במתינות ולהתפלל לאיטי ולא חאפ לאפ).

(דבר זה נמשך עד שהבנין באיזור סטאמפורד היל נסגרה ועבר לאיזור גאלדערס גרין, שאז הופסק כמובן הענין).

כשעבר אח"כ להתפלל במנין רגיל של אנ"ש, הפטיר בכאב, שזה לא אותה תפלה כמו שהי' מתפלל עם התלמידים והרמי"ם של השיבה.

יש עוד סיפורי צדקה איך שהלך וכתת רגליו על הפתחים כדי לעזור לגלמודים עניים ונצרכים. החסיד ר' בערל פוטרפאס שי' (לרפואה שלימה) גם סיפר על התקופה שהלך ביחד עם ר' אלעזר קלמן לאסוף כסף מבין ידידיו מחוגים שונים לא מחב"ד עבור המוסד בית ליובאוויטש.

בשנת תשל"ח אחר מאורעת שמיני עצרת ושמחת תורה אסף כסף כדי להכניס בכתב עת "צייטונג" האגודאי שיחת קו' של הרבי של מוצאי שמחת תורה ואח"כ מוצאי שבת בראשית ועוד, פעל זאת ע"י קשריו עם ידידיו עורכי הכתב עת - אנשי אגודה. (טרח למצוא מי שמוכשר לתרגם השיחה לשפת האנגלי, ואח"כ לכתוב סיכומים ולהכינה לדפוס והכל עם מתח שיהי' מוכן בזמן המוגבל לפני ההדפסה, וכוונתו היתה להפיץ מעיינות של הרבי חוצה, בפרט לאור המצב). לדאבון ענין זה לא אסתייע לזמן ארוך מצד התנגדות מבפנים.

הי' תמיד מספר לכל ידידיו אודות הרבי, וניצל קשריו להפיץ שיטת ודעת הרבי בין העם. הי' מספר להם מהיחידויות שלו, או מפארברענגנ'ס של הרבי שהי' בנוכח, ומשום זה רכשו לו כבוד ושימת לב מיוחדת.

בנו שי' מספר על פעם, שקיבל הוראה מהרב חודקאו ע"ה, שצריכים פשוט לפרש לעמא דבר', איך שהרבי חושב כל הזמן על כל יהודי העולם, וזה שיש מצב רגוע או בריאות נכונה אצל יהודים שונים הוא משום שהרבי חושב עליהם.

וכאשר ר' אלעזר קלמן, (מספר בנו) חזר לונדון, לכל אחד שפגש ברחוב ה' מספר לו איך שהרבי חושב עליו, ומתפלל בעדו, והי' נותן להם דוגמא, שכאשר עוברים הרחוב ועוברים בשלום, זהו משום שהרבי חושב עליהם. ממשיך בנו: זה ה' מאד מעניין לראות (בפרט בחוגי בני הישיבות וחברי האגודה) תגובתם לשמוע שכאשר עוברים הרחוב בשלום היא תודת המחשבה של הרבי! והיינו רואים שחוק קל על פניהם, וסימני פליאה בעיניהם, אולם לא הגיבו ברע אלא קבלו. (שנים אח"כ, שכשבנו הזכיר לר' אלעזר קלמן אודות הוראה זו, אמר, שהוא לא זוכר!).

כן ה' פעמים שבעת ברכת הפרידה אצל הרבי, ה' הרבי מוסיף לאחר "פאר געזונטער הייט" הרגילי: "זאלסט לאזען גריסען אלעמען", והי' מקיים זה בפועל".

ה' מאד ידידותי עם הגאון ר' פייוויש'ל שנעעבאלג ע"ה (רב ביהמ"ד דחסידי וויזניץ), ובשנים הראשונות ה' מן הנכנסים הרגילים אצלו, כך קיבל ממנו ספרי תשובותיו "שרגא המאיר" וכן "פתחי עולם" כמתנת משלוח מנות. וכן ה' לו שייכות עם הצדיק רבי לוי יצחק קלוגהויפט ע"ה מסטרעליסק, וכמובן בן דודו האדמו"ר מסטאניסלאוו הרה"צ רבי משולם אשכנזי ע"ה ובנו ממלא מקומו המנוח רבי אורי ע"ה שלדאבון ה' מהקרבות הראשונות של מגפת קרוונה פה לונדון. וכן האדמו"ר מסאסאוו זצ"ל הצדיק רבי שמחה רובין, שהכיר עוד אביו ר' אהרן מהאיסט ענד.

ידידות זו יכולים להמחיש בהופעת רבנים ואדמו"ר הנזכרים לפאר השמחות שעשה, אם זה בר מצוה או חתונה.

ספרו, שכשר' אלעזר קלמן חגג פעם סעודת בר מצוה עבור אחד מבניו בשנת תשל"ב, בא' ממוצאי שבתות, בהבנין החדש של בית ליובאוויטש בלונדון, הופיעו המון רבנים ואדמו"רים כולל האגב"ד הגאון ר' העניך פאדווא ע"ה, שאף פעם לא דרכו רגלם (לדאבון) על סף בית ליובאוויטש, וזה ה' חידוש גדול להמשתתפים, וכל זה מצד ידידות של ר' אלעזר קלמן לרבנים הנ"ל, ואנשי העיר. ור' אלעזר קלמן ניצל הזדמנות זו להשמעת הקלטה של הרבי משיחות האחרונות בענין מיהו יהודי שהי' אז על הפרק, וזה ה' פעם הראשונה להרבה אנשים לשמוע קולו הק' של הרבי.

כן בשנים אלו ארגן ביחד עם ידיו ורעו ר' אברהם יצחק גליק ע"ה סעודות י"ט כסלו גדולות פומביות, בהשתתפות גדולי רבני העיר. התעניינות של הרבי בהפעולה יכולים לראות שכשהגיע הדו"ח להרבי, שאל אח"כ: אם הגאון רבי אלחנן היילפרין ע"ה השתתף בהאירוע, וכן הגאון רבי בניציון ראקאו ע"ה.

ר' אלעזר קלמן ע"ה זכה להרבה יחידויות אצל הרבי, והחל משנת תשל"ב והלאה נסע כל שנה להרבי לחג השבועות, והרבה שנים עוד הפעם לחג הסוכות ושמחת תורה (או לי"ט כסלו). זכה לקבל מהרבי בעת הפארברענגען כו"כ בקבוקי משקה כדי לחלק למשתתפי ההתועדות, ועוד קירובים כמו אמירת לחיים על כוס גדול וכו'. (גם זכה כמה פעמים לקבל 'שלום עליכם' ולענות עליכם שלום להרבי בעת קידוש לבנה - דבר נדיר לעמא דבר).

וכן קיבל מהרבי בעת כוס של ברכה בקבוק משקה כדי לערב תוך הצבע של התמונות. (זהו סיפור הקובע ברכה לעצמה).

אחד מהענינים שהשפיע עליו ידידו וריעו החסיד ר' ארון דוב סופרין ע"ה כבר בתחילת התקרבותו להרבי

(בשנות היודי'ן) ה' לכתוב להרבי כל פרט מחייו, וכן לשאול עצתו הק' בכל פרט של החיים. וכן נהג כל ימיו, וזכה לקבל בחזרה המון מכתבי ברכה ועצה, וכן קירובים גדולים.

וכן סיפר א' מבניו, שכשהי' זמנו לנסוע לישיבה, וחבריו בכתה עברו ללמוד בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש בעיר בריןוא תחת הנהלת המשפיע החסיד ר' ניסן נעמאנאו ע"ה, וכיון דהנהלת בית ספר ליובאוויטש רצה לפתוח ישיבה קטנה בשם 'מכינה לישיבה', שאל ר' אלעזר קלמן ע"ה את הרבי איפה לשלוח בנו, ומענת הרבי ה' כעצת ההנהלה, והיות כאמור שרצה ההנהלה לפתוח ישיבה קטנה, הם ענו שהוא ישאר במקום, להיות א' מן החלוצים של ישיבה החדשה, בשעת שחבריו עברו לבריןוא בלי לשאול. אבל כך היתה הנחתו של ר' אלעזר קלמן, שואלים ומצייתים.

וכן אותו דבר היתה כשבא הזמן שבתו תח' תמשיך לימודיה בסמינר, שאל הרבי מה לעשות ואיפה לשלוח, ומענת הרבי ה': "איך האלט פון צוויי פלעצער הסמינר בגייטסהעד, והסמינר בית רבקה בצרפת, זאל זי אויספרואווען ביידער פלעצער און וועלכע ס'וועט איהר גיפעלן זאל זי גייען". (בפועל היות שהיא היתה אז רק בת שש עשרה שנה, דהיתה בכתה גבוהה מגילה, וגיל זה היתה צעירה מדי לסמינר של גייטסהד, לכן עברה לבית רבקה בצרפת ולמדה שם ג' שנים תחת השפעת החסיד ר' בערל גורעוויטש ע"ה, וילחט"א הרב המפורסם הרב שלאמעע שי').

הנ"ל הן דוגמאות על שאלות בחיים שר' אלעזר קלמן ה' שואל, לאפוקי כמה מאנ"ש שלא היו כל כך מדווחים או שואלים להרבי בכל פרט.

ה' כותב בפרטיות על כל א' מילדיו, התקדמותם בלימוד מה אומרים המלמדים, ואם מצליחים, ומבקש כל פעם לברכות עבורם שהם יגדלו למקושרים של הרבי. וכן על פעולותיו, ובקשות ברכות ליחידים ולנצרכים. על כל מכתב ה' מבקש סליחה על אריכות הכתיבה, אבל כנראה ידע (איך שהוא) שזה ה' רצונו של הרבי לדעת כל פרט.

בני המשפחה מספרים איך שפעם כתב ר' אלעזר קלמן להרבי אודות שידוך של א' מידידיו, ואודות משפחת הכלה והרושם הטוב שנותנת הכלה ומשפחתה על הסביבה, ואיש הנ"ל אח"כ לא מצא די מילים מרוב תודה על מה שבישר להרבי פרטים אלו.

ה' מקבל מענות על כל מכתביו, ופעמים בכתב יד קדשו, הרבי ה' מצרף כמה מילים על הודעת קבלת מכתביו והפני"ם.

בשנים האחרונות כשמצא קשה לכתוב באריכות מכמו קודם, וגם הרגיש שלא מן הנכון לטרוח הרבי כל כך, ה' כותב פחות והסתפק עם רק בקשת ברכות קצרות, והי' מקבל מהרבי מכתבי כללי פרטי.

מבצעים של הרבי ה' דבר עיקרי בחייו, וכשהי' לו הזדמנות לפעול בעניני יהדות, ה' פועל. ה' לו קביעות משך כו"כ שנים לילך למבצע תפילין כל יום ראשון אם ידיד נפשו יבלט"א החסיד ר' אהרן קאזין שי', ובחרו איזור שלא פעל שם שליח, והיו סובבים מבית לבית כדי לבקשם להניח תפילין, ושאר המבצעים. וזה כאמור ה' כל יום ראשון.

וכן כשידידו החסיד ר' ארון דוב סופרין ע"ה פתח חדר תלמוד תורה (יכול להיות שזה ה' ההמשך של התלמודי תורה שישד ופעל ועסק בה החסיד ר' בנציון שמטוב ע"ה), עבור ילדים שהלכו לבתי ספר עממי,

ופתח עבורם ישיבת יום ראשון, וישיבת ערב פעמים לשבוע (אחרי לימודים), הי' הולך ר' אלעזר קלמן ע"ה ופעמים יחד עם יבלט"א ר' שאול הכהן כהן שהי' אז אברך, למשפחות באיזור ששלחו בנם לבי"ס פאבליק כדי לשכנע אותם שישלחו בנם גם להתלמוד תורה של ר' ארון דוב ע"ה, עם הסברה שע"ז ילמדו איך לקרות בסידור וחומש ולהתפלל, וכן לערוך טכס בר מצוה עבורם, ובכלל שיקבלו ידיעה איך להיות יהודי. הרבה פעמים הי' תוצאות חיוביות, ויש כמה וכמה משפחות שהם שומרי תורה ומצוות תודת השתדלות זו.

חוץ מזה, הי' משתדל שאנשים ישלחו ילדיהם למוסדות של הרבי. וכן יש משפחות חב"ד היום תודת השתדלות זו, שילדם למדו בבי"ס ליובאוויטש, וזאת תודת השתדלותו.

אחד מפעולותיו הגדולות שלו שהי' מאד מיקר, הי' ארגוני שידורי חי מההתועדויות של הרבי, והמעשה כך הי', ביו"ד שבט הגדול שנת תש"ל, מאד השתוקקו החסידים להיות אצל הרבי לקראת עשרים שנה של הנשיאות, ועבור "סיום ספר תורה של משיח" (ספר תורה שנכתב בציווי כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע והרבי לקבלת פני משיח, ונקרא "משיח'ס ספר תורה").

הי' התעוררות גדולה להיות בנוכח בעת הסיום שיעורך בערב י' שבט. חסידים ראה זאת כעת רצון למעלה, וכאמור השתוקקו לנסוע, אמנם לנסוע בימים ההם הי' נדיר וקשור עם השתדלויות גדולות ומי מדבר בממון רב שלא הי' בשופי. אולם ע"י שידור חי הי' פתרון לשמוע ההתועדויות הקדושות. והיות דהי' לו מידע בכל מיני טעלעקאמיוניקיישאן, עבד במרץ כדי לארגן את השידור חי. כתב לר' בנימין קליין ע"ה אמר לו את רעיונותיו, קיבל בחזרה מכתב שמצא בחור שמוכן להפעיל בענין ושמו חיים ברוך הלברשטאם שי' וכו' וכך ארגן הענינים.

אסף כסף מכל אחד לשלם עבור שכירת הקווים ולשלם מחיר השתמשות, שבימים ההם על כל רגע לארצוה"ב עלה המון רב. וכן זכה מדינת אנגליה להפארברענגענ'ס של הרבי ומלונדון הועבר ליוראפה ואח"כ אפי' לארץ הקודש היות דהי' יותר זול מלקבלה ישר מארצוה"ב.

עם הזמן נתפתחה השידורים, ור' יונתן הקנר שי' פעל ועבד בה במרץ באופן פליאה, ובנה מערכת של קווים אוטומאטיים, ועבד קשה שכן יועבר השידורים בכל פינות אורפא, ושיעלה רק רגעים ספורים להתקשר לכל מקום, וכן המסר של הרבי תומסר תיכף ומיד בלי שהי'.

כשר' יונתן שיח' נסע לארצוה"ב להתחתן עם ב"ג תחי', אחיו להבח"ל המנוח ר' בנציון ע"ה, פעל בה במרץ והי' עומד על המשמר פשוט כל לילה שהי' איזה סיכוי שיהי' התוועדות פתאומית או שיחה קדושה, ועבד בזה במסירה מיוחדת. ר' יונתן שי' שהי' עכשיו בניו יארק, עם המידע שלו וטיב ידיעותיו לבנות מערכת "רב קווים" מהנסיון שלו בעיר לונדון, בנה בדומה לזה מרכז מערכת קווים לשם ולתפארת שעד היום מכהן חדר השידורים לפאר ומפליאים כל הרואים.

ר' אלעזר קלמן נשאר אח"כ האחראי על הכסף וכו' והי' שולח להרבי דוחי"ם של המשתתפים, ומי תרגם השיחות של הרבי בשפת אנגלית, ומי תרמו, ומי מה"שטאט" באו באמצע הלילה לשמוע הרבי, ובכלל תיאר כל המעמד באריכות, כל הפרטים, שהי' לנח"ר להרבי. עמל בענין זה שנים רבים עם ארגון מלא. אצל המשפחה נשאר פנקסי הרשימות של כל הפארברענגענ'ס, מהמשתתפים וכמה כל אחד תרם.

בשנים הראשונות של נסיעותיו להרבי הי' שולח להמשפחה מכתבים המתארים את הפארברענגענ'ס

והשמחה שפעל הרבי והשקיע תוך העם, והשיחות של הרבי, וכן הכוס של ברכה והיחידות, ממש מכתבים פליאים עם חיזוק של ממש. אולי תודות זאת, כשבניו הגדילו ושלחם ללמוד אצל הרבי, הם שלמו לו כגמוליו, ושלחו לו (בפרט בנו החסיד יוסף יצחק ע"ה) מכתבים בדומה עם תיאור מלא מהדרת ההתועדויות, והוד הדר של הרבי, שהי' מחי' נפשו.

גם מספר המשפחה על פנימיות הרגשותיו להרבי, בזה שכשאיירע כ"ז אדר נ"ב, העולם הי' מאד מבולבל, מה עושים! והקו שלו הי' שצריכים להתפלל ולהתפלל ולבקש רחמים, ותיכף החליט שצריכים לילך להבתי חיים ולהתפלל שם ולעורר רחמים, וביקש מא' מבניו להצטרף עמו, להביאו לציון בן דודו הצדיק ר' משולם אשכנזי אדמו"ר מסטאניסלאוו ע"ה, והלכו ביחד והתפללו. ומשם להשאצער ע"ה, כל מקום שהי' אוהל הי' נכנס להזכיר הרבי לרפואה שלימה. משם הלכו לבית החיים ב'עדמאנטאן', שם נמצא ציון זקנו, והתפלל שם, ביקש הנשמות לפעול למעלה לרפואת הרבי. ומשם לכל האוהלים של גדולי דורות הקודמים הנמצאים שם. כשבנו אמר לר' אלעזר קלמן למה הולכים לאוהלים אלו, הא אינם חסידים והיו עוד מנגדים לחסידות (ראשי ישיבות השייכים לחוגי הליטאים וכו'), ענה והפטיר - מה זאת אומרת, הם בעולם האמת ושם הם יודעים האמת וגדלות של הרבי ואיך שכל העולם תלוי בו, למה לא לבקש שהם גם יעוררו רחמים במרומים, (כך הי' אמונתו בגדלות של הרבי לא רק למטה אלא גם למעלה.

*

בשנותיו האחרונות שלו, כשהי' בא בימים, מצא קשה לילך ברגלים, וקנה שביתה בבית מדרשו של ידידו החסיד ר' חיים יצחק שי' כהן, שהי' בסמיכות מקום לביתו. שם הרגיש בנוח, ור' חיים יצחק שי' שהוא איש מצטיין עד להפליא בחסד ובעל לב טוב (כידוע ומפורסם) מסר נפשו לשמשו ולכבדו בכיבודים יוצאים מן הכלל. כן שאר מתפללי בית המדרש חלקו לו כבוד, ממש יוצא מן הכלל. הוא הי' מתפלל באריכות וחיכו בשבילו, עשו כל מה שבידם לכבדו ולנייחו. שם הי' מתוועד עם הנכנסים, (הביהמ"ד היא במקום מרכזי כמו על פרשת דרכים, והרבה אנשים היו נכנסים ונהנים מטוב לבו וחסדו של ר' חיים יצחק שי', בפרט שהי' מספק אוכל ומשתה לכל עובר אורח, ובהרחבה, והרבה אנשים הסתובבו שם, והתועדו עם ר' אלעזר קלמן), וזה הי' הזדמנות לספר אודות הרבי ולהגיד לחיים, דבר שפעל על ההמון עם.

היו גם מבני הקהילה הרחבה שבאו במיוחד כדי לישב עם ר' אלעזר קלמן ולבקשו לספר סיפורים על הרבי, והי' נענה בכבוד ובאריכות, כידוע. והיו שאפילו הביאו ילדם להתברך מ'אחד מזקני חסידי חב"ד', ועל לשונם מצוי הלשון: "צריכים לילך לחב"ד להתברך מנכדו של הצדיק וקדוש רבי אלימלך זצוק"ל".

וכן בין ידידיו בביהמ"ד ליובאוויטש המרכזי, כבדו אותו אנשי הביהמ"ד והעריכו אותו מאד. הי' מספר על הכיבודים שקיבל מהרב שרגא הערצאג ע"ה גבאי ביהמ"ד, כמו למשל בפתיחת הארון בזמנים מיוחדים (הגם שר' אלעזר קלמן ברח מן הכבוד ומאד לא רצה), ור' שרגא הי' אומר מי לנו יותר טוב ממנו, לכבד ברגע מיוחד זו, וכן ידידו ר' יהושע ראסקין ע"ה הי' מכבדו כל יום חול אחר התפלה ב"גלאז טיי" (הגם שהרגיש אי נייחות מזה ובפרט שר' יהושע הי' מבוגר ממנו בשנים), וכהנה רבות.

השיא הי' בעת התוועדות, עיתים אלו היו מאד יקר אצלו, הי' שר ניגונים בשמחה גדולה, והי' אומר 'לחיים', והי' מחלק לאחרים כדי לומר לחיים. אמירת לחיים אצלו הי' מאד חשוב, והי' אף גם 'מהדר' בזה, ("ווי קען מען נישט זאגן לחיים!") הי' משמח אנשים והי' מדבר על לבם ומחזקם, ורבים נהנו ממנו עצה ותושי'. ורק לראות

מאירת פניו בעיתים אלו בשמחה בחיך רחב ה' כבר מספיק לקבל חיזוק.
ר' אלעזר קלמן ע"ה ה' חסיד מהרבי בכל הליכותיו, וכן הדריך משפחתו לילך בפעמי הרבי בהתקשרות
מלאה, וזכה שיו"ח הולכים בדרכי הרבי כחסידי ומקושריו.

ת' נ' צ' ב' ה'

*

שמועות וסיפורים

ממה ששמע מסב החתן ר' אלעזר קלמן טיפענברון ע"ה

וזכרונות על כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

מרשימות דוד החתן הרה"ח הרה"ת ר' אלימלך שי' טיפענברון

סיפר לי אבי הרה"ח ר' אלעזר קלמן טיפענברון ע"ה:

כשביקרתי אצל הרבי בשנת תשל"ב, לקחתי אתי את בני ר' חיים דוד אהרן שלי שהיה אז לפני גיל הבר מצוה. בעת ההתוועדות של י"ט כסלו אמר אז הרבי: "אזוי ווי עס זיינען פאראן אידן וואס זיינען ארויס, ווי דער לשון המורגל בפי העולם "מאחורי מסך הברזל", וואס איך בין דאס אינגאנצן ניט גורס דערפאר וואס עס איז ניט קיין מסך ברזל, דאס איז א מסך של דמיון. בכל אופן, מ'דארף געבן א סימן וועמען איך מיין, זיי האבן ניגונים וואס זיי האבן דארטן געזונגען במצור ובשביה, און זיי האבן צווישן זיך מנגנים, זאלען זיי זיך - די מנגנים - צוזאמען ריידן און זינגן א פרייליכן ניגון".

ושאל: "וואו זיינען זיי?"

ושרו "אי וואדיע מי א ניא פאטאניעם... ", ואח"כ הניגון "עך טי זימלאק".

בעת הניגון מזג הרבי לאנשים אחדים מבקבוקי משקה שלפניו, על מנת לחלק במדינות שונות. אחר-כך הסתכל הרבי לכיווני, והאנשים שמסביבי דחפו לי ואמרו שכנראה הרבי רוצה שאעלה לקבל משקה.

כאשר עליתי לבימת ההתוועדות, שאלני הרבי: "איך זיינט א איד פון רוסלאנד?"

עניתי בשלילה, ואמרתי: "איך בין טיפענברון פון לאנדאן".

הרבי מזג לי משקה והורה שאחלק מהמשקה בין המסובים הנוכחים בהתוועדות.

הייתי מאוד מבולבל מזה שהרבי לא הכיר אותי. בפרט משום שבסמיכות ממש לפני ההתוועדות כתבתי מכתב להרבי, וגם קיבלתי מענה מהרבי, כך שבוודאי הרבי ידע שאני נמצא כאן. הרבי גם ידע שהתחלתי לגדל זקן [מכיוון שבתשרי העבר כשהרה"ח ר' אברהם יצחק גליק ע"ה היה אצל הרבי, הנה ביחידות הודה לו הרבי על המתנה שהחל לגדל זקן באמרו: "א יישר כח פאר דער מתנה וואס איר האט געבראכט די בארד וואס איר האט געלאזט וואקסן". ואז אמר ר' א"י גליק להרבי שגם טיפענברון האט געלאזט וואקסן א בארד! [שגם

טיפענברון התחיל לגדל זקן].

הרגשתי מאד לא טוב מזה וכן שבטעות החלטתי לעלות לקחת משקה מהרבי ובעצם הרבי התכוון לאדם אחר, וכדי שלא לביישי, מזג הרבי המשקה גם בשבילי.

בערב הבא, התקיימה יחידות אצל הרבי. חשבתי שלא יהיה לי מנוחת הנפש עד שיתברר אצלי האם אמנם הרבי התכוון אלי? ולכן החלטתי לשאול אצל הרבי ביחידות.

בהיכנסי ליחידות, הרבי נתן לי "שלום עליכם" בחיוך רחב, ואז הוסיף: "איך האב דיר שוין געגעבן "שלום עליכם".

בפתק שהגשתי להרבי ביחידות, רשמתי רק ענין אחד, שרצוני לדעת מה אירע אתמול בעת ההתוועדות, כיון שאני "אן העפי" [לא שמח] וכואב לי מאוד על מה שהיה עם המשקה בלילה הקודם בעת ההתוועדות. וסיימתי את המכתב עם בקשת ברכות.

הרבי לקח את הפתק וטרם שפתחו, אמר: "און דאס וואס איך האב אייך ניט אנערקענט" הרבי הזכיר אז הפסוק "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו" ובפירש"י (שם) שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו מצאונו בחתימת זקן". והרבי המשיך: "ווען דו ביסט געקומען דעם ערשטן מאל האסטו ניט געהאט א בארד און איצטע האסטו א בארד".

אח"כ פתח הרבי את הפתק ואמר (בחיוך): דאס האט מען שוין געענטפערט, און דאס וואס דו שרייבסט אז דו ביסט "אן העפי", האסטו געדארפט זיין העפי".

ואח"כ שאל הרבי: וואס זאגט די בית, די פרוי (אודות גידול הזקן)? ועניתי שהיא מסכמת אתי בכל הענינים של אידישקייט. הרבי חייך חיוך רחב. אח"כ המשיך הרבי לדבר אודות ענינים אחרים, ציורי תמונות. ואז ברכני הרבי בברכה ראשונה אודות ציורים: "זאלסט האבן הצלחה אין די בילדער וויבאלד דו קענסט ארויסברענגען דעם יהדות פון א ציור". ומאז התחלתי לעסוק במלאכת הציור באופן רציני ולהתפרנס מזה.

באותה יחידות שאל הרבי את בני חד"א שי' אם הוא מבין אידיש, בירך אותנו לקראת יום הבר מצוה שלו וכן נתן לו ההוראות מיוחדות לעשות ביום הבר מצוה שלו.

*

עוד סיפר אבי הרה"ח ר' א"ק טיפענברון ע"ה על היחידות שלו כשנסע לכ"ק אדמו"ר לכבוד חג השבועות תשל"ב עם בתו מרת פיינלאנד תחי':

הרבי: "די הצלחה זאל זיין אין אן אופן אז עס זאל זיין גוט פאר דיר און גוט פאר די וואס באקומען די בילדער".

בהמשך היחידות, דיבר הרבי אודות ענין שהי' כואב מאד וקשור בדבר של עגמ"נ.

הרבי: "און דאס וואס איר האט עגמ"נ זיין א ליובאוויטשער, אויב ס'זאל זיין באשערט צו זיין עגמ"נ זאל דאס זיין דער עגמ"נ".

ראק"ט (בהתפעלות): איך האב עגמת נפש? ה"ז זה תענוג נפלא! חייך הרבי חיוך רחב מאד.

הרבי פנה לבתו מרת ר"פ ואמר לה (באנגלית): אם אתה רואה מישהו שאינו כ"כ בהתפעלות אודות ליובאוויטש, אל תדאג, כי מה שיש יותר מעלות ויותר קדושה - יש לזה יותר התנגדות!

*

עוד מאבי ע"ה על היחידות (כשנסע לכבוד חג השבועות תשל"ה עם בניו הרה"ת ר' אלימלך והרה"ת ר' נפתלי שיחיו):

הרבי שאל את הילדים מה הם לומדים, ונתן ברכה שיצליחו בלימוד גמרא, משניות, חומש ותנ"ך.

שאל ראק"ט: אנשים הציעו לי לצייר גם ציורים של אנשים ושרי המלוכה.

הרבי: "...איך וואלט ניט געוואלט אז דו זאלסט אוועק נעמען די כוחות וואס דו קענסט אריינלייגן אין די אידישע בילדער".

"על פי שו"ע זע איך ניט פארוואס ניט, כל זמן ס'איז ניט היפך פון צניעות, פונדעסטוועגן היינטיגע טעג זיינען "ניט אידן" אויך אינטערסירט אין אידישע 'סאבדזשעקס'.

הרבי נתן לי 3 דולארים כדי ליתן לבתי מרת ר"פ. כדי להשפיע על ג' אחרות במבצע נש"ק ועוד דולאר עבור "שכר טרחה".

*

עוד מאבי ע"ה כשנסע לחצרות קדשינו לכבוד חג השבועות תשל"ז - כשנכנס ליחידות עם בניו הרה"ת ר' יוסף יצחק ע"ה ויבלט"א הרה"ת ר' נפתלי שי':

הרבי בירך את הילדים שהם יגדלו לחסידים יראי שמים ולמדנים, "מאכן אנדערע אז זיי זאלן אויך זיין חסידים יראי שמים ולמדנים, באלייכטן די סביבה ארום זיך, זאל זיין א שנת תורה, א שנת אורה".

הרבי שאל את ר' נ"ט שי' אם יש לו "וועקיישאן" (חופש) הנ"ל הרכין בראשו. ואמר הרבי: "דו זאלסט לערנען מיט א חבר".

נ"ט: איך האב אפגעזעט מיט "פעקאר" אז מיר וועלן לערנען צוזאמען.

הרבי: צבי פעקאר איז געקומען היינט?

נ"ט: ניין, זיין זוהן.

הרבי: דער עיקר איז, אז דו זאלסט לערנען.

אמר ראק"ט ע"ה: דער רבי זאל זיין געזונט און אונז אלע פירן אנטקעגן משיח'ן.

הרבי: יע, יע, בתוך כלל ישראל.

הרבי: אזוי ווי מען פירט זיך לעצטנס טיילן דאלארן, איז ווען איר פארט צוריק אין ענגלאנד זאלט איר דאס בייטן אויף איינגלישע געלט און געבן אויף צדקה.

הרבי נתן לר' אק"ט ע"ה ואח"כ לר' נפתלי שי', ואח"כ לר' יי"צ ע"ה. ושייר עוד אחת א פערטער, ונתן הרבי את זה לרא"ק ע"ה, ואמר: "דאס זאלסטו געבן צו דיין פרוי, [בשעת מעשה געשמייכלט און ממשיך געווען]

*

עוד סיפר אבי ראק"ט ע"ה: פעם נכנסתי ליחידות אצל הרבי ביחד עם בני יוסף יצחק ע"ה. ואף שבני למד אז בתו"ת במאריסטאון, אעפ"כ נכנס עמי כיון שסבלתי אז מייסורים בגבי ונשענתי עליו. כשנכנסו אמרתי להרבי שהבאתי את בני לחיזוק ותמיכה בהליכתי. ואמר הרבי: נאך אלך די רוקן?! א שאד פטר'ן צייט!

כמדומני באותו היחידות שאלני הרבי איך אני מצייר - בעמידה או בישיבה? וענית: בעמידה, כיון שכך נוח בשבילי לראות מה לצייר, גם מרחוק. והרבי המשיך (בחיוך): מייקעל ענגעלא (צייר אינו יהודי מפורסם) היה מצייר בעת שהיה שוכב, כשצייר התמונה של "פרעסקויז" היינו התקרה של הבית. לסיום היחידות אמר הרבי לבני י"צ ע"ה: "אזוי ווי דו ביסט דא, וועל איך דיר געבן [דולר א'] קאמישן".

*

עוד יחידות משנת תשל"ט כשנכנס אבי ר' אלעזר קלמן ע"ה טיפענברון יחד עם בניו הרה"ת ר' אלימלך שי' והרה"ת ר' נפתלי שי':

הרבי: "שלום עליכם אייך אלע, דער אויבערשטער זאל געבן יעדער איינעם א שנה טובה ומתוקה פאר די וואס זיינען דא און פאר די וואס זיינען געבליבן אין ענגלאנד, דער אויבערשטער זאל מקבל זיין אלע תפלות".

הרבי: איר שרייבט גארנישט וועגן די תמונות!

אני: איך האב נישט געוואלט פארליינגערן דעם יחידות.

הרבי: אבער בפועל?

אני: איך האב מיט געבראכט 4 בילדער.

הרבי: מיט געבראכט 4 בילדער!! שוין אלע פארקויפט?

אני: ניין, איך האב גערעדט מיט מענטשן וועגן דעם.

הרבי המשיך: "אויב די פרנסה דארף קומען דורך די בילדער זאל זיין פרנסה בהרחבה. איר מיט די פרוי זאלן מגדל זיין אלע קינדער לתורה לחופה ומעשים טובים".

אני: איך וויל אפדאנקען דעם רבין פאר אלץ וואס ער איז פועל פאר אונז.

הרבי: מיר, דארף מען ניט דאנקן, מען דארף דאנקן דעם אויבערשטן.

*

סיפר ר' אלעזר קלמן טיפענברון ע"ה:

במוצאי שמחת תורה תשל"ט בעת חלוקת כוס של ברכה, נתן הרבי בקבוק משקה לראק"ט ואמר: See to mix it into your paint.

לפני פסח, שאלתי למורה הוראה מה לעשות בקשר לפסח? הצעתי לערב היטב כל המשקה בצבע עד שזה

יהי פסול ואינו ראוי לאכילת כלב, ולהניחו בצד ולא למכור לעכו"ם.

דווחתי להרבי לאחר הפסח שיש לי ב"ה עוד משקה ולא פרטתי שלא מכרתי אלא עירבתי בצבע עד שלא הלי ראוי לאכילת כלב, הלי גם משמעות שמכרתי זאת ביחד עם החמץ.

תגובת הרבי הראה על אי שביעות רצון, דהיינו לא לעשות זאת עוה"פ. היות שאינו רוצה שהמשקה שלו ימכר לאינו יהודי. כתבתי בחזרה ופירטתי מה שעשיתי וגם כתבתי שאם הרבי רוצה, אפסיק מלהשתמש בזה ויאבד את זה.

הרבי הדגיש במכתב (שלי) את המילים להשתמש בזה, "היות שלא הלי חמץ לא מכרתי אותה רק שמתני על הצד - וכתב בכת"ק: "כמובן" (בכדי שיביא תועלת ולא להשחיתו ח"ו).

*

אחי הרה"ת ר' יוסף יצחק ע"ה סיפר לי מהיחידות שלו בשנת תשל"ג:

"לפני שכ"ק דיבר אלי, הביט בפ"נ של אבי שי, ובאמצע הקריאה הרים ראשו הק' מהפ"נ של אבי, ושאל: בן כמה אתה?

ענית: שלוש עשרה וחצי.

הרבי: האם אתה יכול לומר הלכה אחת משנה, או קטע גמרא?

(לא ידעתי איזה קטע לומר, והתמהמהתי רגע כדי לחשוב מה לומר).

הרבי (באנגלית): אם אינך יכול לומר באידיש אמור באנגלית.

אמרתי אז קטע מהגמרא המדברת אודות 'קב בארבע אמות' של שומשמים הרי אלו שלו, מכיון שיש טרחה גדולה להגביהם, ואפילו בזמנם שהשומשמים היו ביוקר מכיון שיש בזה טרחה גדולה, היו מניחים אותם שם.

הרבי: ומה עם החיוב להכריז?

ענית שיש עניין של "ועשית את הישר והטוב בעיני ה'", וכן לפני משורת הדין.

הרבי: ואיך יכולים לדעת למי להחזיר את האבדה?

ענית: מכריזים מי איבד חפץ, ומי שנותן סימנים מחזירים לו.

הרבי שאל עוד שאלה שלא הבנתי, ועניתי משהו, ואמר הרבי: הרי זה לא שאלתי אותך.

ושאל הרבי שוב את השאלה, ועניתי מה שענית, והרים הרבי את ראשו בחיך רחב.

אחר כך נהיה הרבי רציני, ואמר: מכיון שאלו מציאות הרי אלו שלו, הרי התורה היא המציאה, ואם כן יהיה לימוד התורה שלך 'כולו שלו', ותלמד בהתמדה ושקידה, ותגדל להיות חסיד ירא שמים ולמדן, ושהוריק ירוו ממך נחת.

כשסיים הרבי לדבר אתי, פנה אל אבי ודיבר עמו על העניינים שביקש בפ"נ שלו, ואחר כך איחל לנו שבתא טבא. הבנו שהיחידות הסתיימה, אבל עוד לא הגשתי את הפ"נ שלי להרבי. ולפני יציאתנו מסרתי להרבי את

הפ"נ בו ביקשתי ברכה להצלחה בכל לימודי ושקייים כל המצוות שבתורה בהידור, ושלא אעבור ח"ו על דברים שאסורים, ושגדל להיות חסיד ירא שמים ולמדן.

הרבי אחז את הפתק בידו, וכשהוא אוחז את משקפיו בידו הביט דרכם על הכתוב בהפ"נ, ואמר:

שאל תהא עובר, וכמו שאמרתי מקודם שתגדל לחסיד ירא שמים ולמדן.

אמר שוב: שבתא טבא, מסתמא תהיה לכם שבתא טבא.

ואמר אבי: יישר כוח.

ואמר הרבי: אין בעבור מה...

*

עוד יחידות של הרה"ת ר' יוסף יצחק טיפענברון ע"ה:

הרבי: ימלא השי"ת כל משאלות לבך, ובכל הדברים שאתה כותב כאן, ובעיקר שתהיה לך הצלחה בלימודך בנגלה וחסידות, ותגדל להיות דוגמא חיה וחסיד ירא שמים ולמדן, ואביך ואמך ירוו ממך הרבה נחת חסידי.

וזה שאתה כותב אודות "הצלחה בהפצת היהדות (כאן הרכיב הרבי את משקפיו) ושתלך מחיל אל חיל ושתקייים מצוות בהידור", ומה שכתבת כעת ומה שכתבת קודם (כאן הסתכל על כל הדפים שכתבת) שתצליח בכל אשר אתה כותב, ותצליח בכל לימודך, ותלך מחיל אל חיל ותקייים מצוות בהידור.

וזה שכתבת כעת ומקודם אודות הברכות שיבואו על ידי זה שתקייים מצוות בהידור יעזור השי"ת שתהיה בריא, וזה שאתה כותב אודות דוגמא חיה שתצליח בזה. ועל ידי זה שתקייים מצוות בהידור יהיה להוריך נחת ממך.

ושתהיה לך הצלחה בהפצת היהדות, ועל ידי זה שתקייים מצוות בהידור יהיה לאביך ברכה בקשר לפרנסה. ומה שאתה כותב אודות הוריך והאחים והמשפחה תשמע בשורות טובות.

*

סיפר לי אבי ר' אלעזר קלמן ע"ה:

"לפני שנסעתי להרבי בפעם הראשונה, שייכותי עם הרבי התקיימה ע"י כתיבת מכתבים. פעם נסע החסיד הרב מנחם סאליק שי' מלונדון להרבי, וע"פ בקשתי, ביקש כוס של ברכה עבורי. הרב מ.ס. ניגש להרבי לקבל כוס של ברכה ובידו כוסות אחדים, ואמר להרבי זה עבור אליעזר קלמן בן שיינדל. והגיב הרבי: **אלעזר** קלמן, לחיים ולברכה!"

*

עוד מאבי ר' אלעזר קלמן ע"ה:

בשנת תשכ"ז ציירתי תמונה איך שהרבי עומד על יד השטענדער, מעוטף בטלית ותפילין.

הי' בדעתי להדפיס התמונה ולפרסמה (שאז, בזמנו, נחשב זה לחידוש גדול, שטרם נעשה דבר כזה).

ושלחתי העתק מזה להרבי להסכמה וברכה (יחד עם עוד ענינים פרטיים). במשך הזמן, קיבלתי מכתב

כללי-פרטי עם הוספה של ברכה בכל העינים שהייתי עסוק בהם. קיבלתי זאת כתשובה והסכמה להמשיך להדפיס התמונה.

לאחר זמן, נכנס העסקן הידוע מלונדון - ר' אברהם יצחק גליק ז"ל ליחידות, והרבי שאלהו "וואס מאכט טיפענברון". הוא ענה: "ער האלט אין מיט'ן דרוקן א בילד פון רבי'ן".

שאלהו הרבי: וואס מאכט מען מיר אלע מאל אזוי ערנסט, אפשר קען מען דאס ריטאשירן".

אחר היחידות מסר לי הרב אי"ג ז"ל מה שאמר הרבי ביחידות.

הבנתי מזה ג"כ אות של הסכמה, אלא שצריך לשנות ("ריטאשירן") ממראה רציני וכו'.

שלחתי מכתב להרבי שאשתדל בזה, אלא (בתמימותי) הבעתי את מחשבתי, שכל העולם יודעים ומבינים שענין של הרבי וגם ענין של טלית ותפילין הוא דבר רציני.

תוך שבוע קיבלתי מכתב "ספעשל דעליווערי" מכתב כללי-פרטי עם הוספה, שישנה את התמונה רק אם אינו קשור עם טרחה או הוצאה, כיון שממונו של יהודי מאד חשוב.

קיבלתי גם זה לאות של הסכמה, ובכלל אז הסכמה לתמונה הי' נדיר מאד, וחיידוש גדול. הדפסתי אז יותר מג' אלפים העתקות מהתמונה. והפצתי אותם בכל העולם ובמיוחד באה"ק. מאז השתדלתי בכל פעם, לצייר פני קדשו של הרבי כשהוא מחייך.

*

עוד מאבי ר' אלעזר קלמן ע"ה:

לאחר שציירתי את הציור של ר' לויק נ"ע, שלחתי עם מישהו שנסע אז לניו יורק תמונה של הציור שציירתי שיביא להרבי. כשהגעתי אל הרבי זמן מה לאחר מכן, חשבתי שכשאעבור אצל הרבי בחלוקת הדולרים, אם הרבי יזכיר משהו בנוגע לציור - אומר להרבי שאשמח להביא להרבי את הציור המקורי.

ביום ראשון, כשעברתי אצל הרבי בדולרים, הרבי נתן לי דולר ל"ברכה והצלחה" ולא אמר לי מאומה. לאחר שהתקדמתי, הרבי קרא לי חזרה ואמר: "דו דארפסט מיר ניט געבן די פיקטשערס. דו דארפסט פארקויפען די פיקטשערס!", ונתן דולר נוסף עבור הציורים.

*

עוד סיפר לי אבי ע"ה:

מישהו רצה לעשות הדפסה של אחד הציורים שעשיתי, והלכתי למשרדו כדי לשוחח עמו בנושא. הוא עבד בארגון מסוים האוסף כסף עבור ארץ ישראל, וכשהגעתי לשם, כמה מהעובדים שם אמרו לי שיש להם טענות כלפי הרבי:

הם ארגנו אז דינר עבור הארגון, וכיוון שניסו ליצור ענין אצל אנשים כדי שיבואו להשתתף בדינר ההתרמה, לכן חשבו להביא כמה מה"עולים" מרוסיה. הם יצרו קשר עם כמה מאנ"ש ה"עולים" וארגנו את השתתפותם באירוע, אמנם מצד כמה סיבות לא ידועים בטלו ה"עולים" את דעתם ולא באו. עובדי הארגון היו בטוחים שסיבת הביטול הי' מצד הוראה שקיבלו החסידים מהרבי, שלא להשתתף באירוע. משום כך היה להם

תרעומת על הרבי. כששמעתי את הטענה, אמרתי להם מיד שבטוחני שאין לזה כל קשר עם הרבי. מי שמכיר את הרבי יודע שהרבי לא יגרום נזק לארגון כזה (או לשום ארגון אחר).

כשהגעתי חזרה לקראון הייטס, לא ידעתי אם אני צריך לכתוב על כך להרבי. חשבתי לעצמי שבטח הרבי כבר יודע מהענין, אבל לאידך גיסא מחובתנו להודיע להרבי אם למישהו יש טענות עליו. אז כתבתי במכתב של היחידות את הסיפור ומה שאמרתי לעובדי הארגון על הרבי. (להעיר, שמכתב היחידות אינו המכתב אתו נכנסים ליחידות אצל הרבי, אלא המכתב שכותבים בבוקר יום היחידות, ובערב כשנכנסים ליחידות כותבים רק פתק קטן). לא רציתי לכתוב להרבי על הנושא בפתק אתו אכנס ליחידות, כי לא רציתי שהיחידות שלי תתעכב על הנושא הזה, אבל לא הייתה לי ברירה ולכן כתבתי את המכתב.

כעבור כמה שעות, עברתי ליד 770, וראיתי שהרב בנימין קליין מחפש אותי, לומר לי שהרבי חודקוב מחפש אותי. נכנסתי לחדרו של הרב חודקוב, ואמר כשהוא אוחז פיסת נייר ארוכה: אתה רואה מה כתוב פה? זיהיתי את כתב ידי על הדף.

הוא המשיך: הרבי היה מאוד מופתע ממה שהיה כתוב, כיון שחשב שהעניין כבר סודר לשביעות רצונו של אותו מוסד. שהרבי היה לגמרי לא מעורב בנושא, ואין לו שום קשר לכך שאלו מאנ"ש ביטלו את השתתפותם בדינר.

הרב חודקוב סיים: אנחנו יודעים מהיכן השמועות הללו מגיעות (מאותם שאינם אוהבים ליובאוויטש). אמרתי לו שאעשה כל שביכולתי כדי להעביר להם את המידע שעכשיו רק שמעתי.

מיד נכנסתי למזכירות והתקשרתי לאותו יהודי שדיבר עמי בנושא והיה לו הטענות על הרבי, ואמרתי לו כל מה שהרב חודקוב אמר לי, ואמרתי לו שהוא צריך להעביר את המידע לאלה שמהם הוא שמע את הטענות. הוא אמר שיעביר הלאה את מה שאמרתי לאלה שמהם שמע את הטענות.

לאחר מכן כשנכנסתי ליחידות, אמר לי הרבי על כל הסיפור: "און דאס וואס דו האסט עגמת נפש זייענדיק א ליובאוויטשער..." (וראה לעיל ההמשך).

*

עוד שמעתי מאבי ר' אלעזר קלמן ע"ה:

כשהייתי אצל הרבי לכבוד חג השבועות תשמ"א ביום ששי אחר חג השבועות פגשני הרבי ליד הדלת הראשי של 770 (באחזי את הדלת פתוח עבור הרבי).

הרבי פנה אלי ושאלני: ס'איז דא וואס צו עסן און וואס צו טרינקען?

אני: ברוך השם.

הרבי: ב"ה, אבער וואס איז מיט א ברכה אחרונה?

אז נזכרתי ששכחתי על הברכה אחרונה, וענתי בהתפעלות יא! וכ"ק האט א מאך געטאן מיט די פלייצעס ואני הלכתי לתקן מה ששכחתי.

*

עוד מאבי ע"ה, באחת השנים שהגעתי לשהות אצל הרבי בחג השבועות, אירע סיפור זה:

בא' מימי הקריאה שבימות החול, בה"זאל" (אולם) למעלה, הנה כשחזר הרבי למקומו לאחר שקיבל את העליה שלו לתורה, הרכין הרבי עצמו והרים כמה סיגריות שהיו מונחות על הארץ והניחם על השולחן שלו. אני עמדתי ליד הכותל הצפוני בה"זאל" (לשמאל הרבי), ולא ראיתי מה נעשה בדיוק. הרה"ח ר' ישראל ע"ה לייבוב, שעמד גם הוא שם אך ראה את הנעשה, אמר לי: אין זה לכבודו של הרבי, שסיגריות (אשפה) יהיו על שולחנו, קח כל זה משם!

ניגשתי ולקחתי את כל זה מהשולחן. בעת מעשה, הסתובב הרבי והתחיל להסתכל עלי בחוזק. לאחר זמן כתבתי פתק להרבי שאיני יודע אם עשיתי דבר נכון, אבל כוונתי הייתה מצד כבוד הרבי וכו'. ובמענה על זה הדגיש הרבי את המילים "עשה דבר הנכון".

*

בא' מימי הקיץ תשמ"ח, קיבלתי הצעה להיות מלמד תשב"ר בהרים. זה הי' בועש"ק, כתבתי להרבי והזכרתי כל שמות המשפחות הגרים ב"באנגאלא", עבור ברכה. לאחר זמן קצר, קיבלתי תשובה מהרבי "בדיקת תפילין ומזוזות" והרבי גם רצה לדעת התוצאות וכו'. הסופר בדק התפילין והמזוזות והעיר שהמזוזה של חדר השינה, הייתה הפוכה. [נזכרתי אז על סיפור שהי' עם אשה שילד שלה נתהפך במעל' וכתבו אז להרבי והרבי ענה שיבדקו המזוזות. בדקו ומצאו שא' מהמזוזות הי' הפוך. תיקנו את קביעות המזוזה, והילד יצא בסדר].

*

כשרצו הספרנים (ביניהם אחי ר' חדא"ט שי') ב 770 לשלוח הספר של חידושים וביאורים בש"ס" לכל הרבנים וראשי הישיבה בעיר ניו-יארק (כדי להפיץ תורת הרבי) ולבקש תמיכה עבור זה כדי לכסות את ההוצאה וכו'.

הנה במענה לזה הואיל הרבי לענות: **לא זו הדרך כלל – משא"כ המחברים שי' הזקוקים לפרנסה גשמית, וכשאי אפשר בכבוד עושים כנ"ל וק"ל. הדרך הסלולה – שהתלמידים שי' זאלן זיך קאכן אין לערנן (והם – בכלל) ולאח"ז יפגשו עם הנ"ל וידברו אין לערנן כדבעי ויזכירו הס' וכשוט ח**

*

שמעתי מאבי שי': א' מידידיו ר' א.ס. שי' נכנס פעם ליחידות ושאל להרבי, שהרבי יגיד לו שמה היהודי של אמו. שאלהו הרבי ומה שמה האנגלי? וענה Gloria. וענה הרבי מסתמא היא נקראת בשם "נעכא". כשהגיע הביתה והגיד לאמו השם שהרבי קבע עבורה, טענה שאינו יכול להיות שמה הנכון, ואולי זה השם "נעמי", אבל בטח שזה לא השם "נעכא". אחרי איזה שבועות, מצאה את הכתובה שלה, ובה הי' רשום השם "נעכא".

*

מרשימותיו של אב החתן הרה"ת ר' חיים דוד אהרן שי' טיפענברון

ממה שראה ושמע מחסידים ואנ"ש שיחיו

שמעתי מהרה"ח ר' פייוויש וואגעל שי' שליח כ"ק אדמו"ר למדינת אנגלי', שפעם ארגן שא' מבעלי הבתים התומכים שלו יקבל תור ליכנס ליחידות.

אחר היחידות של בעל הבית האמור, סיפר לו מה שענה לכ"ק אדמו"ר ו'איך שענה' וכו' - לא עם דרך ארץ כלל וכלל ומאד גם, קיבל מזה ר' פייוויש עגמת נפש מרובה ונפילת רוח דהרגיש שזהו אשמתו, דהלוא הוא הביא אותו, ולכן החליט שכשיכנס ליחידות יתנצל ויבקש מחילה.

כשנכנס ליחידות עם הפתק של בקשת מחילה, הגיב הרבי:

"וואס?! דו קענסט ניט פארטראגען זיין גראבקיט!!!"

*

עוד שמעתי מהרה"ח ר' פייוויש וואגעל שי':

בהפרשה של "דידן נצח" - ה' טבת, הוא הי' מאד מעורב עם קבלת הספרים בחזרה דהי' לו שייכות עם כו"כ אספנים גדולים של ספרים עתיקים וכו'. א' מהספרים החשובים שנמכר, הי' ההגדה מ'קיצו' [שם מקום] המפורסמת, מאד עתיק עם שויות גדולה, ובכדי לקבלה בחזרה הי' צורך לשלם מאה וארבעים אלף דאלער, (דבינתיים עלה המחיר - שכבר עברה מיד ליד), וכידוע שהרבי שלם עבור החזרת כל הספרים.

באמצע ענין זה קיבל הרב פייוויש שי' טלפון מהרב חדקוב ע"ה, והנ"ל אמר: אני יושב עכשיו עם ה"פען" (עט) בידי, וה"טשעק בוק" (פנקס טשעקים) פתוח לפני, והרבי אמר לי ש"מה שפייוויש אומר, כך אני צריך לעשות", וא"כ אני השליח שלך אם לכתוב הטשעק או לא. (היינו שר' פייוויש יקבע אם לכתוב טשעק במחיר גבוה של מאה וארבעים אלף דולער).

ר' פייוויש התבלבל, ולכן ענה לו, שהוא יטלפן בחזרה בעוד כמה רגעים. וכן עשה טלפן בחזרה אחר כמה רגעים של התיישבות, ואמר לו שצריכים לכתוב הטשעק במחיר הקצוב, וכן עשה.

*

שמעתי מהרה"ח ר' אפרים פוטאש שי':

אחד מבעלי הוראה ורבני מדינה ביוראפא, בראשית נשיאותו כרב, הי' מאד מיואש, מאנשי וועד הקהילה איך שנהגו אתו, והי' כמעט אי אפשרי לעשות שום תיקונים ושינויים לטוב, דהיינו להכניס תוך קהילה עתיקה זו כמה הידורים במצוות או הנהגה חרדית, והרגיש שאין בכוחו להפעיל שום שינוי לטוב.

הנ"ל כתב להרבי, ותשובת הרבי הי' שלא יעבוד עם הקהילה רק יאסף 5 יחידים מצעירי הבחורים ויעבוד אתם.

וכן עשה, אסף חמשה צעירים, בחורים, ולמד אתם והכשיר דרכם כדי לעבור לשיבה, והצליח, ושלה אותם

לישיבה. אח"כ אסף עוד קבוצה של חמשה בחורים, ועוד קבוצה, ועם הזמן חזרו צעירים הנ"ל ואיתם רוח של לימוד והידור מצוה וביחד פעלו שינויים לטובה, להרמת קרן התורה וישראל, במקום פלוני.

*

עוד שמעתי מהרה"ח ר' אפרים פוטאש שי' ששמע מבעל המעשה:

כשנתחנן ר' משה גארסאן שי' עם בתו של ר' ראובן רויז ע"ה מותיקי מתפללי ביהמ"ד ליובאוויטש במנטשסטר, שהי' אז תחת ניהולו של החסיד ר' זלמן יפה ע"ה.

ר' משה הנ"ל התלבט מה לעשות בקשר לפרנסת ביתו, מצא לו מאד קשה למצוא פרנסה, ולכן בהיותו יליד גיבראלטר חשב אולי כדאי לחזור לשם, דשם הפרנסה יהי' יותר בטוח, או אולי יותר טוב לוותר על פרנסתו ולהישאר במנטשסטר, דשם יש מוסדות תורה ולכן בקשר לחינוך יש יותר סיכויים לחינוך טוב עבור הילדים.

ר' משה הנ"ל שאל חותנו ר' ראובן מה לעשות. ר' ראובן - כאמור, מתפלל ויתיק בביהמ"ד ליובאוויטש ומקורב לחב"ד - ענה לו, דדבר כזה צריכים לשאול את הרבי.

ר' משה הנ"ל כתב מכתב להרבי, שם פירט את צדדי ספקותיו. תוך זמן קצר מאד קיבל ישר מענה מהרבי, בה אומר הרבי, שדבר כזה הוא שאלה להלכה, והיות דבכללות אינו פוסק בדברים כאלו, ולכן נכון לילך למורה הוראה כדי לקבל פסק.

כשקיבל ר' משה את המכתב של הרבי, טלפן את חותנו כדי להודיעו, והנ"ל אמר שמכיון שהוא כעת זמן של תפלת מנחה, והוא הולך עכשיו לביהמ"ד ליובאוויטש להתפלל, יבוא גם הוא ויביא איתו את המכתב והם ידונו יחדיו.

א' מהאנשים שגרו מול ביהמ"ד ליובאוויטש דשם הי' יהודי בשם הרב קויפמאן איש תלמיד חכם וראש כולל אברכים דמנטשסטר, ודרכו הי' להתפלל כל יום תפלת מנחה בביהמ"ד ליובאוויטש, אותו יום בא לבקרו החברותא שלו מפעם, הרב בצלאל ראקוב ע"ה, אב"ד דק' גייטסהעד, והיות דהרב קופמאן רצה להתפלל מנחה שם בביהמ"ד ליובאוויטש, הצטרף איתו הרב של גייטסהעד.

כשר' ראובן רויז קרא מכתבו של הרבי, שזה שאלה להלכה, והי' שם בביהמ"ד הרב ראקוב, פנה ישר אליו, והגיד לו שקיבל מכתב מהרבי לשאול לפסק דין מרב. וסיפר לו רקע הדברים.

לאחר הרהור קטן, אמר הרב ראקוב שנכון זהו שאלה להלכה, ופסק שאכן ילך לגיבראלטור לצורך פרנסה, אמנם כשיגדלו הנערים ויבואו לגיל מצוות, יחשוב לשלוח אותם משם לישיבות וכו'.

כשר' משה, הגיע לביתו אחר תפלת מנחה ופסק דין מהרב ראקוב, כבר חיכו לו על קו הטלפון מישהו עם הצעה טובה על עבודה במדינת גיבראלטור, משרה מכובדת מאד, וקיבלה ונסעה לשם.

כשהגיע לשם קיבל מעמד בועד הקהילה, והצליח מאד לתקן דברים טובים בהקהילה, וכשהי' לו איזה שהו בעיות או ספקות איך להמשיך, הי' כותב להרבי והי' מקבל הדרכה איך לטפל והצליח מאד.

*

סיפר ר' משה הנ"ל: הי' לו פעם בעי' בהמשפחה, וביקש מהרבי מה לעשות, וקיבל מענה: לבדוק את המזוזה בחדר האוכל, והמזוזה הי' פסולה.

שמעתי מהרה"ח ר' שניאור זלמן בוימגארטן שי' ששמע מחסיד וויזניץ:

אברך מחסידי וויזניץ לא נתברך בזרע של קיימא כבר הרבה שנים. כשמע שהרבי מחלק דולארים לצדקה עם נתינות ברכות, החליט לבוא לבקש ברכה לזרעא חי' וקיימא.

בא ל 770 וחיכה בתור, כשבא תורו, ביקש ברכה והרבי ענה לו, אבל מצד מהירות והתרגשות לא קלט כלל מה שהרבי ענה לו, והי' מזה הרבה עגמת נפש ולא ידע מה לעשות.

אחר קצת זמן החליט לעבור עוד הפעם, ויבקש עוד הפעם, והפעם ירכז יותר כדי לשמוע בדיוק מה יענה לו הרבי.

חיכה בתור עוד שעתיים, וכשבא תורו, והי' מול הרבי, חיך הרבי חיוך רחב ועשה עם ידו הקדו' כסימן של דחיפה, ואמר: "זאל זיין צווילינג!", וכן הי'.

*

שמעתי מהרה"ח ר' ניסן דוד דובאוו שי' שליח הרבי לדרום לונדון:

פעם לפני י"ג שנה קיבל טלפון מא' הנקרא עקיבא וו. מוהל מומחה הגר בארה"ב. הנ"ל נתבקש מא' מידידי בעיר לונדון להיות מוהל עבור בנו הנולד. והיות שהנ"ל רצה לטבול במקוה לפני הברית ביקש מהרב דובאוו אם הוא יכול לבוא להבית חב"ד כדי לטבול בהמקוה של הבית חב"ד.

כשנכנס הנ"ל להבית חב"ד ראה תמונה גדולה מהרבי. התחיל הנ"ל לדבר מאד רעה על הרבי עם בוז וקלון עם שנאה גדולה וכו'. אחר כמה זמן פקע סבלנות של הרב דובאוו ואמר שהכל יש גבול, ונזף אותו ע"ז שמדבר ככה.

תגובת הנ"ל הי' 'מה זאת' [וואס הייסט] אני מכיר את הרבי בטוב הייתי פעמיים ביחידות!

כשביקש הרב דובאוו אותו לפרט, סיפר הנ"ל שכשהי' לומד בישיבה בגייטסהעד הי' לו הזדמנות לנסוע לארה"ב להשתתף בשמחת חתונה של חבירו, ולקח אז ההזדמנות לקבל תור ליחידות אצל הרבי.

כשנכנס, התחיל לדבר עם הרבי באופן של העדר הכבוד: למה עושים חסידיו של הרבי כמו שאין אחר כמוהו, הוא מכיר הרבה ראשי ישיבות, כמו בגייטסהעד, לומדים גדולים והתלמידים לא עושין אותם כע"ז [ר"ל]. ע"ז הרבי ענה אותו, שנכון הוא, וכל הזמן אומר לחסידיו לא להתנהג ככה! אמנם בהמשך, הרבי שאל אותו אם הוא לומד חסידות.

תגובת הנ"ל הי' עם פליאה! מה חסידות! איך אפשר ללמוד חסידות! הרי הוא לומד בישיבה מתנגדית גדולה! אולי, מה שכן לומד הוא הספר "מכתב מאליהו"!

כתגובה למענה זו, פתח הרבי את מגירו ולקח משם את הספר מכתב מאליהו ואמר: זהו ה"פערפעקט בלענד ביטוויין חסידות און מוסר".

אח"כ אמר לו הרבי "ער זאל זעהן לערנען קונטרס ומעין און אגרת הקודש".

זה הי' היחידות הראשונה.

לאחר כמה שנים הי' עוד הפעם בארה"ב ועוד הפעם נכנס להרבי ליחידות. כשנכנס, תיכף שאל אותו הרבי

אם כבר התחיל ללמוד חסידות! מיר האבן דאך אפגערעדט אז דו וועסט לערנען קונטרס ומעיין ואגרת הקדש!" הנ"ל ענה בשלילה. (יחידות זו היתה כמו עשרים שנה לפני שפגש הרב דובאוו).

כשר' ניסן דוד דובאוו שמע ממנו זאת, שאל אותו למה לא התחיל ללמוד, הרי הרבי אמר לו ללמוד! ענה הנ"ל שאין לו הספרים ואי אפשר ללמוד.

תיכף לקח הרב דובאוו את הקונטרס ומעיין עם תרגום אנגלי מהמדף ונתן לו, ואמר שהוא ישלח לו את האגרת הקדש, עם תרגום אנגלי. וכן עשה שלח לו סעט "שיעורים בספר התניא" עם תרגום אנגלי, להכתובת שלו בניו דזערזי.

בינתיים חשב ר' ניסן דוד דובאוו, שבודאי עשה איש הנ"ל טעות, דהרבי אף פעם לא מיעץ מי שמתחיל ללמוד חסידות, שילמוד אגרת הקדש, ואולי ההוראה הי' אגה"ת. או שער היחוד והאמונה ולא אגה"ק.

בחודש תמוז תשע"ה קיבל הרב דובאוו טלפון מא' הנקרא יונה. וו. כששאלו עם הוא ממשפחת עקיבא וו. ענה, שהוא בנו. והי' לו סיפור: א' ממשפחתו לא עלינו נפט' במדינת אנגלי, והמשפחה אינם דתיים ורוצים במקום קבורת ישראל לעשות קרימיישאן ר"ל, והיות ששמע לאחרונה שהרב דובאוו הצליח למנוע ממצב כזו ויש לו האותיות איך לשכנע למנוע דבר זה, ביקש ממנו עזרה מה לעשות.

הרב דובאוו שי' נתן לו כמה עצות והציע איך להגיש לזה, ועי"ז הצליחו למנוע את הענין.

לקראת שבת שלאחרי', קיבל לאות תודה בקבוק יין וכו' אם כמה מילים של הודי' מעקיבא וו. (האב) וכתובת האי מייל.

ר' ניסן דוד שי' שלח אותו בחזרה תודה עבור היין, אמנם כל השנים "ס'האט איהם געבאדערט" זה שסיפר שהרבי אמר לו ללמוד אגה"ק, אולי זה הי' אגה"ת!

קיבל 'אי מייל' בחזרה, "דו ווייסט ניט וואס א רבי איז, און א רבי מאכט ניט קיין טעות!"

איזה מילים!

מה הי' הסיפור: הנ"ל נתייתם ר"ל בגיל צעיר מאד, וכל השנים לא קיבל תנחומים כנים ושלמים, וכשהתחיל ללמוד אגה"ק, ובא לסימן כ"ז, בה מנחם אדה"ז את משפחת הרה"ק רמ"מ מהורודוק צ"ל, אז לפעם הראשונה נתנחם על פטירת אמו.

(אגב הרב דובאוו אמר: שהוא חושב שהוא טועה לא ח"ו הרבי, אבל זה לא נוגע לענינו).

*

שמעתי מהרב שמואל לו שי' ששמע מגיסו הרב אברהם יפה שי':

זה קרה בערב פסח שנת תשכ"ג. כל השנים הכניסו להרבי פתק אם שאלה, מתי רוצה הרבי שהם יאפו מצות הראשונות בשבילו כדי להכין ולארגן הסידורים. בדרך כלל הי' הרבי עונה ומציין ליום ב' ניסן. השנה ענה הרבי שיום שלישי בשבוע יהי' מתאים לזה.

כשאמר בעל המאפה שביום שלישי אי אפשר היות דהרב סימפסון שהוא עומד כל שנה להשגיח על אפיית המצות של הרבי הוא עסוק ביום זה (עם דיני תורה וכו'), בקשו מהרבי אם זה יכול להיות ביום ב' לשבוע.

הרבי הסכים וכן יצא ל'מים שלנו' ביום ראשון בערב. אותו לילה הי' ג"כ ליל יחידות, ועמד הרב חדקוב על המשמר. כשהתחיל היחידות, והכניס הרב חדקוב להרבי רשימת הנכנסים, שאל אותו הרבי "מה עם המים שלנו?" (אותו ימים הי' מאפיית קארף במנהאטן).

באותם ימים הי' גם המנהג שבאמצע הלילה קצת קודם חצות, הרבי הי' מפסיק היחידות כדי להתפלל ערבית, ובאמצע היחידות הי' הרב חדקוב נכנס לשאול מתי להפסיק כדי להתפלל ערבית. באותו לילה כשנכנס הרב חדקוב לשאול מתי להתפלל, שאל אותו הרבי עוד הפעם "מה אם המים שלנו?".

כאן הבין הרב חדקוב שיש דברים בגו, ואמר שהוא ילך לטלפון. כשבא לחדר מזכירות, לפני מה, צלצל הטלפון, ועל הקו הי' הבחור הממונה, קול מבוהל, וחנוק מבכי, וסיפר שכשהיו מורידים את הצלוחיות הגדולות של מים שלנו בהמאפייה, השמיט א' מהם ונשבר על הרצפה (שעשוי מאבן), ועכשיו חסר א' מן צלוחיות של מים שלנו, וממה שנשאר לא יספיק להאפי' של מחר.

הרב חדקוב נכנס להרבי והתחיל לספר מה שקרה. באמצע הפסיק אותו הרבי ואמר לו שני דברים. א) שהוא אינו רוצה לדעת מי הוא הממונה (אצל מי נשבר). ב) (עם חיוך) שהוא ידע שזה יהי' ביום שלישי! ("איך האב געוואוסט אז ס'וועט זיין דינסטאג!").

ויצא עוד הפעם למים שלנו בליל ג'.

*

שמעתי מהרה"ח ר' נחמן יוסף ווילהעלם שי' ששמע מהרב פוגעל שי' מאה"ק:

הי' לו להרב פוגעל לפני עשרים שנה כולל אברכים, שישים למדו כו"כ אברכי ליטאי, אמנם גם מקורבים לחב"ד. א' מהם הי' לו אחות שהתחתן עם תלמיד מיישיבת פאנאוויטש, שלא היו להם ר"ל זרע של קיימא, (כו"כ שנים אחרי חתונתם).

אחות הנ"ל ביקש מאחי' לכתוב להרבי עבור בקשת ברכה! אברך הנ"ל לא רצה (או הרגיש שאינו ראוי וכו') וביקש במקומו להרב פוגעל ראה"כ, לכתוב.

זה הי' אחר כ"ז אדר נ"ב, וקיבל מענה מהרב גראנער שהרבי נענע בראשו. אמנם הרב פוגעל לא מסר להאברך שקיבל תשובת ברכה.

אחר עשר חדשים ביקש ממנו אותו אברך להצטרף איתו לברית של הבן שנולד לאחותו! וכאשר נתן שם להילד, למרבה הפלא נתן השם 'מנחם מענדל' (זה הי' עכשיו אחר ג' תמוז). כשהסביר הגיס פשר נתינת השם, אמר, שכך רצתה אשתו בלי נתינת טעם.

כאשר ביקשו את אחותו לגלות למה דוקא בשם זה, אמרה, שהרבי בא לה בחלום לילה (לפני עשר חדשים) עם חיוך רחב, והיא לקחה זאת כנתינת ברכה, ולכן מרגישה שהילד נולד בברכתו של הרבי.

תיכף שאל האברך להרב פוגעל, אם הוא זוכר שביקש אותו לכתוב להרבי, ושאם ענה הרבי, עכשיו זכר הרב פוגעל שקיבל מענה, "שהרבי נענע בראשו לאות ברכה", ומשום מה שכח למסור הדבר.

*

שמעתי מהרה"ח ר' פייוויש וואגעל שי' (הרב לוי פריז ע"ה אמר לי שמקור לסיפור זו הוא הרב שמואל לו

שי':

פעם נכנס א' ליחידות, והתנצל על א' מהנהגותיו כלפי הרבי, וביקש מחילה, וגם ביקש שלא יהי' מזה שום קפידה.

ועל זה ענה לו הרבי: "ווער האט צייט פאר די זאכען!" [קפידה].

*

סיפר החסיד ר' אפרים זלמן פוטאש שי'.

לקראת פרשת וישלח (שנת תשע"ו), בהעלון שבועי "לחיים" נדפס מכתב מהרבי, איך שהרבי כותב למישהו, שאם הי' הווילנער גאון היום בחיים, הי' תומך ומחזק לחסידים, משום שבשעתו הי' לו חשש שחסידים הם לא חרדים לדבר ה', אבל היום רואים התוצאות של חסידות, שהם אפילו יותר חרדים מאחרים, כגון הנחת ב' זוגי תפילין וכדומה וכו'...

ר' אפרים סיפר ע"ז שבמקרה, הוא יודע מקור למכתב של הרבי, כדלקמן:

פעם נכנס לביהמ"ד של חסידי ליובאוויטש פה עיר לונדון, החסיד ר' אלי' וואגעל שי', עם מעשה פליאה! הוא עכשיו מצא ברחוב ר' אביגדור ג. עם תיבה שהוציא לזרוק בהאשפה, בתוכה הרבה ניירות מאביו העסקן ר' הערי ג. ז"ל, כולל כו"כ מכתבים מהרבי. הנ"ל אמר שהוא עכשיו עושה סידורים בבית, וזורק כל הניירות שאיננו צריך כולל מכתבים אלו. ר' אלי' הנ"ל ביקש ממנו הניירות כולל המכתבים.

מכתב הנ"ל הי' ביניהם, וזה רקע הדברים:

העסקן הנ"ל שהי' שייכות לחברת 'אגודת ישראל' כתב פעם להרבי, שלמרות שאינו חסיד ושייך להליטאים ההולכים בדרך ובשיטת הגר"א, עכ"ז הוא מאד עסוק לעזור כאו"א כולל חסידים מחב"ד כדי לצאת מרוסי' דאז.

וע"ז ענה לו הרבי אילו הי' הגר"א בחיים הי' ג"כ תומך חב"ד, דעכשיו רואים דחששו לא הי' בכלל חשש.

*

שמעתי מהרה"ח ר' אפרים זלמן פוטאש שי' ששמע מבעל המעשה:

א' מצעירי החסידים מצא מאד קשה למצוא שידוך נכון, וכל ההצעות לא יצאו לפועל. פעם הי' בארה"ב, ועלה לו במחשבה לבוא ביום ראשון לקבל דולער מהרבי ולבקש ברכה לשידוך.

חיכה בתור, וכשבא תורו, ביקש ברכה לזיווג נכון. ענה לו הרבי: "כי קרוב אליך הדבר מאד!"

הנ"ל שימח מאד למענה כזו, וחיכה לתוצאה. חיכה שנה ועוד שנה, ולא התגשם הברכה. וכל פעם הי' מתמה על ברכתו של הרבי. אחר שמונה שנה זכה למצוא שידוך והתחתן.

כל הזמן עלה לו על מחשבתו, מה עם הברכה של הרבי, עד שבא במסקנא מן הסתם לא שמע טוב.

פעם הציע לו א' מחביריו שיכולים לקבל סרט מהדולרים, והנ"ל הלך ל JEM וקיבל סרט (כמובן הוא זכר מתי הי' וכו'). כשהביט על הסרט ראה איך הוא מבקש את ברכה לשידוך, ואיך שהרבי עונה לו "כי קרוב אליך הדבר", כמו שחשב שהוא שמע.

והנה פתאום הוא רואה איך שתיכף אחריו הפסיקו התור של אנשים, והתחילו התור של נשים, והראשונה בתור של הנשים הי' אשתו (שהיתה אז נערה) ואח"כ הבין מה הי' המשמעות של הרבי.

*

עוד סיפר הרה"ח ר' אפרים זלמן פוטאש שי':

כשהי' בחור, נסע לכ"ק אדמו"ר כדי ליכנס ליחידות. תוך הכנותיו הי' חושב הרבה על כ"ק אדמו"ר, וכל הזמן הי' מהרהר על הרבי אפי' באמצע התפלה! דבר שהעיק לו, האם זה נכון באמצע התפלה להקב"ה לחשוב על הרבי!

והחליט לשאול את הדבר להרבי כשיכנס ליחידות. כשקרא הרבי פתקו עם שאלה זו, הגביה ראשו הק' ועם חיוך רחב של קורת רוח שאל "דו טראכסט וועגען מיר!?" אח"כ אמר, "יעדער זאך וואס מ'טראכט אפי' וועגען מאטאמטיקה (הי' לומד מאטימטיקה ביוניברסטי) אויב דאס וועט ברענגען צו טראכטן וועגען דער אויבערשטער איז דאס א גוטע זאך, און אויב ניט...".

*

שמעתי מהחסידי הרב יוסף לנדא שי' ששמע מהרה"ח ר' אלי' זילברשטרום שי':

פעם הראשונה שהי' אצל הרבי זכה ליכנס ליחידות ג' פעמים. בפעם האחרונה אמר לו הרבי: "ראיתי שלא לקחת בקבוק משקה בכוס של ברכה. שיכנס למזכירות ולקבל משם בקבוק משקה שהי' אצלי [הרבי] בשעת ההתועדות תחת השולחן".

ואמר: "שיש ג' סוגי אנשים. יש ששומעים ההתועדות, ויש ששומעים (והראה באצבע כמו שנכנס לתוך אוזן זה ויצא מתוך האוזן ממול), ויש שישנים בהתועדות. אבל בקבוק זה הי' כל הזמן אצל ההתועדות, לכן הוא 'זאל אריינגיסען' בהבקבוק, ולראות לחלק להאנשים בארץ ישראל כהשתתפות מההתועדות".

*

שמעתי מחותני הרה"ח ר' שד"ב אייכהארן ע"ה:

כשהי' בחור התפלל הרבה פעמים אצל אדמו"ר הריי"צ נ"ע כש"ץ (הי' מנין מצומצם). פעם בפורים עבר לפני התיבה, ואמר בעל הניסים על פי טעות במקום "וקלקלת מחשבתו" אמר "וקלקלת את מחשבתו". אחר התפלה קרא אותו אדמו"ר הריי"צ נ"ע ואמר לו שבסידור נדפס "וקלקלת" ולא "קלקלת", אלא "אזוי או אזוי" הוא קיבל מפלה.

*

שמעתי מהחסידי ר' ירוחם ראסקין שי' מעיר לונדון:

בשנת תשכ"ט נסע להרבי כהכנה להבר מצוה שלו. אביו "האט געשטעלט" בקבוק משקה עבור הבר מצוה, ובהתועדות כשעלו על הבימה לקבל המשקה, אחז הכוס ביד שמאלו, היות דהוא שמאלי. אמר לו הרבי: "לחיים זאגט מען מיט די רעכטע האנט".

*

שמעתי מידידי הרה"ח ר' הערשל גליק שי', שהאדמו"ר מפאריסוב שהי' בלונדון בחורף תשע"ו, סיפר

שפעם נכנס הרה"ח ר' משה וועבער ע"ה ליחידות אצל הרבי, אמר לו הרבי, שכל אחד יש לו תפקיד מהקב"ה, זה בכה, וזה בכה, יש שהקב"ה נותן לו בנים ונותן לו תפקיד של חינוך הבנים, ולך [ר' משה, שלא נתברך ר"ל עם ילדים] "האט דער אויבערשטער באפרייט פון דעם תפקיד".

*

שמעתי מהרה"ח ר' יהושע שארף שי' (מביתר - ארה"ק):

פעם בא הרה"ג ר' מדליא ע"ה (רב הראשי למדינת בלגיה) לחצרות הרבי. כשהי' שם דיבר אחיו של ר' יהושע - ר' זלמן שי' (קראון הייטס) איתו בלימוד, ושאלו להרב מדליא כו"כ שאלות בלימוד וכו' והנ"ל נתרשם ממנו הרבה. כשנכנס ליחידות, סיפר להרבי שדיבר אם אחד שארף בלימוד וכו'. אמר לו הרבי איזה הרי יש שנים!

*

שמעתי מהחסיד ר' יצחק (איקי) סופרין שי':

לפני חתונתו הי' עובד כמלמד דרדקי, ולאחר יום העבודה הי' נכנס ל"שניידער"ס ישיבה" כדי גם ללמוד חק קבוע.

לפני שנסע פעם הראשונה לכ"ק אדמו"ר ביקש ממנו הרב גדלי' שניידער ז"ל להזכיר אותו לכ"ק אדמו"ר לברכה, ולומר לכ"ק אדמו"ר ש"אינער" (אחד) שניידער מלונדון מבקש ברכה, ואם הרבי ישאל מי הוא? יאמר שהוא בנו של "הרב שניידער".

כשר' יצחק נכנס ליחידות, והרבי ראה על פתקו בקשת ברכה עבור ר' גדלי', אורו פניו של הרבי, וביקש ממנו מאיפה יודע אותו?!

... ר' יצחק שי' רשם על פתקו כמה אנשים, למרות שלא בקשו ממנו להזכירם. כשראה הרבי את שמות אנשים אלו, שאל ממנו הרבי, "האם הם בקשו להזכירם או שהוא מעצמו רשםם".

*

שמעתי מהרב החסיד ר' נחמן יוסף ווילהעלם שי':

פעם נסע החסיד ר' מענדל פוטרפאס ע"ה לחגוג חודש תשרי אצל הרבי. על ידו במטוס ישב צעיר א', לא נראה כל כך חרדי, דיברו ביניהם וכו'. אחר תשרי הי' ר' מענדל נוהג לישאר בארצה"ב עד י"ט כסלו ואח"כ לחזור לארה"ק והי' נכנס ליחידות בסמיכות לי"ט כסלו.

כשחיכה ר' מענדל ליכנס ליחידות, ראה עוה"פ אותו בחור, שכנראה הי' מקורב לחב"ד ע"י א' השלוחים מערי השדה, שהזמין עבורו תור ליחידות.

ר' מענדל חשב שחבל שהבחור יחכה עד שר' מענדל יצא מהיחידות, שאולי יעלה זמן רב, אלא אדרבא הוא יכנס תחילה, ור' מענדל יכנס אחריו.

וכן נכנס הבחור מקודם, אבל מה נהדמו לראות, שבמקום לצאת כמעט תיכף, חיכו וחיכו. וכשהרב גראנער שי' נכנס לזרז אותו לצאת, ראה שהרבי הי' לומד איתו תניא, והרבי סימן לר' לייבל לצאת.

וכך חיכו שעה ומחצה עד שהרבי גמר ללמוד השני פרקים הראשונים של "שער היחוד".

*

עוד שמעתי מידידי הרה"ח ר' הערשל גליק שי':

שפעם סיפר לו הרב שלמה קליינמאן ע"ה: "שהוא גם חסיד מאדמו"ר הריי"צ נ"ע", והי' גם נוכח בהתנועות של הרבי בצרפת פריז בשנת תש"ז, ב"התנועות הגדולה" (המפורסמת) שהמשיך כל הלילה כשביאר הרבי שמות של כל המשתתפים.

גם סיפר לו שהרבי ביקש ממנו לצרף איתו לנסוע לבדוק כל המקוואות שהי' בפריז ובצרפת כדי לתקן אותם.

גם שמע מהחסיד ר' לייבל סטמפל שי' (חתן ר' שלמה), שכשהי' בצרפת אחר המלחמה הי' א' מגזע משפחת שניאורסאהן בפריז שהרחיק דרך, ור' לייבל בא לבקר אותו מצד קורבה משפחה. והנ"ל סיפר לו, שהרבי מבקר אותו מזמן לזמן, אמנם אף "גלאז וואסער" לא רוצה לשתות אצלו!

*

שמעתי מהרה"ח ר' משה מאיר וואגעל (ב"ר יחיאל) מפיטסברג, שדודו ר' אברהם ע"ה לא היה לו שייכות עם חב"ד בעצמו רק כל אחיו היו ליובאוויטשער חסידים. בכלל עבד מאד קשה לפרנסתו (הי' משגיח בכשרות, וגם בחינוך ועוד)... וכשהי' בן 37 שנה קיבל שבץ מוחי מאד קשה, שהרופאים אמרו לו שיש לו רק 6 שנים לחיים.

אחיו אספו כסף ביחד וקנו לו כרטיס נסיעה ושלח אותו להרבי.

כשנכנס ליחידות, הרבי התחיל לדבר איתו בעניני חינוך - באמצע הדיבור הפסיק ר' אברהם את הרבי (כאמור לא הי' חסיד חב"ד), ואמר להרבי: "רבי אתם מדברים על חינוך - הרופאים נותנים רק 6 שנים!

חיך הרבי, ועשה עם היד תנועת ביטול, "דו וועסט זיין ביי אלע חתונות פון די קינדער!"

אחר משך שנים כשחיתן כל ילדיו עברו על 'דולארים', ואמר אשתו להרבי "וואס יעצט"! ענה לה הרבי "עכשיו האייניקלאך"! וזכה לחיות עד אמצע שנות השמונים!

*

שמעתי מהרה"ח ר' חיים היימס שי':

בשבת מברכים שבט תשל"ב, בההתנועות, נתן הרבי לר' מענדל ליפסקר בקבוק משקה עבור שליחותו בדרום אפריקא, ואח"כ הכריז "וואו איז דער שליח וואס פארט קיין לונדון?"

וזה הי' ר' חיים היימס שהכין עצמו לנסוע בשליחות לאמסטרדם, והי' עובר דרך לונדון, אבל אחר כמה שנים עבר לגור בלונדון.

*

עוד מהרה"ח ר' חיים היימס שי':

באמצע ההתנועות של י"ט כסלו תש"ל, הכריז הרבי: "דאכט זיך 'מייערס' איז דא" (קרא אותו כדי להגיד לחיים). הרב אליעזר דניאל מייערס הינו גיסו של ר' חיים היימס, תיכף יצא ר' חיים החוצה לראות אם גיסו בא

כבר משדה התעופה (הגיע אז מהולנד), כשאך יצא החוצה ראה שגיסו ממש אז הגיע משדה התעופה, וכבר הרבי קרא אותו כדי להגיד לחיים.

*

שמעתי הרה"ח ר' הערשל גליק שי': שהוא שמע מהרב הגאון ר' אלחנן היילפרין ע"ה, שבשנת תשנ"ג הי' כמה שאלות בהלכה שפנה אליו הרב לייבל גראנער שי' בשם הרבי כדי לפסוק.

*

שמעתי מהנ"ל:

שהוא שמע מהרב שמואל לו ששמע מהרב החסיד ר' יעקב גורקאוו ע"ה, שפעם נכנס ליחידות והנ"ל שאל את הרבי איך להסדר עם ה'מרה שחורה' שלו. והרבי ענה שהוא ישתמש בזה בתפלה ובתורה. ("ער זאל דאס נוצען פאר זיין דאווענען און לערנען").

*

שמעתי מהנ"ל:

שבשנת תשי"א הרבי אמר להרה"ח ר' גדלי קארף שי', שהוא "פראוועט" תענית בה"ב ולכן הוא (ר' גדלי) ג"כ יתענה תענית בה"ב.

*

עוד מהנ"ל:

בשנת תשל"ח כמה יחידים "חסידים" אמרו לאביו [החסיד ר' אברהם יצחק גליק ע"ה] שבגלל המצב של הרבי, ימנע עצמו מלכתוב דו"חים ארוכים להרבי כדי שלא יטריד את הרבי!

בשנת תשל"ט כשנכנס ליחידות, סיפר להרבי מה שאמרו לו. וע"ז ענה הרבי: "דאס איז מיין נח"ר, און איך בעט אזא נח"ר, און דאס גיט צו, צו מיין געזונט".

*

הנ"ל סיפר לי:

שהוא שמע מהרה"ג ר' טובי' ווייס ע"ה, גאב"ד "העדה", שכאשר אדמו"ר הריי"צ נ"ע הי' ב"וויען", אז הי' גם ה"בעל שבט הלוי" - הרב שמואל וואזנער ע"ה ב"וויען" כתלמיד.

אדמו"ר הריי"צ נ"ע רצה מאד שהנ"ל ילמוד בתומכי תמימים, ושלא שליח כדי צו איינצוריידען שהוא יסע. הנ"ל לא הצליח (אולי משום שהרב וואזנער אמר שהוא כבר נתקבל ב'חכמי לובלין').

הרב ווייס ע"ה סיים כאשר אמר, שזה הי' חסרון בהשתדלות של השליח דלא עשה שליחותו עד הסוף.

*

שמעתי מהנ"ל:

דכאשר עשה אביו ע"ה (יחד עם אבי ע"ה) ההתועדויות הגדולות בעיר לונדון לכבוד י"ט כסלו, בבנין בית ליובאוויטש - בשנות הלמ"ד, והיו מזמינים להשתתף כל רבני העיר.

כאשר דיווח הנ"ל להרב חזקוני ע"ה על הפעולה ועל רשימת הרבנים שהופיעו, שמע את הרבי על הקו כשהוא שואל: "אם הרב היילפרין הי' בנוכח, וכן אם הרב בנציון ראקאו הי' בנוכח".

*

שמעתי מהנ"ל:

שהוא שמע מהרה"ח ר' אהרן יוסף בלניצקי ע"ה, שאביו החסיד ר' ישראל נח ע"ה הי' בעל בכי נורא, עד כדי כך שכשהוא הי' אומר תהילים, הי' התהילים שטוף "נאס דורך און דורך", אמר ר' ישראל נח: שאם הי' מביאים דלי, הי' ממלא זאת בדמעות.

סיפר ר' אהרן יוסף ע"ה שפעם ב' אנשים היו להם אותו בעי', אביו ע"ה, ועוד חסיד א' ושניהם נכנסו ליחידות לאדמו"ר הרש"ב נ"ע, הבעי' היה שכל פעם נזלים אצלם דמעות.

להראשון אמר אדמו"ר הרש"ב נ"ע שהוא ילך לרופא עינים, ולר' ישראל נח, אמר, שהם דמעות של שמחה.

*

סיפר לי הנ"ל שי:

שהוא שמע מהרה"ח ר' שמואל גראסמאן ע"ה:

שפעם בשנת תרע"ט החליט לנסוע לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע לרוסטוב. בהנסיעה מניקאליעו לרוסטוב עבר דרך יקטרינוסלאוו, ושבת שם שבת.

היות והי' בידידות לבית הרב החסיד המקובל ר' לוי'ק (אביו של אדמו"ר), התאכסן אצלו.

ביום שבת הי' ר' לוי'ק מתועד וכל הזמן הי' מבקש מבנו, הרבי, מראה מקומות לכל דבר שאמר, והנ"ל הי' מביא בשטף מראה מקומות בלי שיעור וגבול.

אחר שבת שאל ר' שמואל את ר' לוי'ק, למה שאל את בנו בכורו למראה מקומות ולא שאר הבנים (שכידוע היו מופלגים בידיעת התורה), ענה: "שהוא בקי גדול". (עוד נוסח ששמעתי מהחסיד ר' א"א קאזין שיחי' (ששמע גם מר' שמואל גרוסמאן הסיפור) למה שואל בכלל בעבור מראה מקומות ר' לוי'ק יודע בעצמו, וענה לו "ווייל ער קען בעסער פון מיר").

אח"כ, בעת נסיעתו משם, והי' הרבי עומד ליד אמו, ביקש מהרבנית חנה, לאשר אותנו ליקח אותנו להרבי!

ענה לו הרבנית חנה: "ער רייסט זיך פארן אבער מיין מאן לאז ניט!"

*

שמעתי מאבי ע"ה:

שפעם נכנס ר' יוסף מרדכי סניצקי ע"ה ליחידות וביקש ברכה לפרנסה. הרבי אמר לו שילמוד חסידות (כלי לזה). אמר הנ"ל שעוד לא נשלם אצלו חובתו בלימוד הנגלה!

ענה לו הרבי "מה לא עושים בשביל פרנסה!!"

(מתוצאה של יחידות זו קבע הנ"ל שיעור חסידות עם החסיד ר' יעקב גורקאו ע"ה).

*

שמעתי מהרה"ח ר' שרגא פייוויש וואגעל שי':

בשנת תשכ"ז, הציע לו א' מבעלי הבתים התומכים למוסד בית ליובאוויטש בלונדון, משרת 'דיירעקטאר' (פקיד) לא' מה'קאמפעניס' שלו, והרב וואגעל שי' כתב להרבי אם לקבל. (משרה זה הי' בעיקר רשמי עם לא שום השקעה ופעולה, וכאילו רק ב'שם' לבד).

וע"ז ענה לו הרבי: **"לא, ולפלא גדול הספק. והרי ענינו ושליחותו באנגליא - באהלה של תורה ועסקנות בצ"צ השייכות לתורה - וכלל לא בעניני מסחר באיזה אופן שיהי'."**

*

שמעתי מהרה"ח ר' אלחנן וואגעל שי' בנו של הנגיד המפורסם רודף צדקה וחסד ר' נתן וואגעל ע"ה: שבזמנים שעבר, באו לאביו כו"כ אברכים חסידיים מחוגים שונים, וביקשו ממנו ללמד אותם מלאכת "תכשיטים", ומצד טוב לבו, הסכים ללמדם.

כשבא שנת השבעים, והרבי ביקש לע"א מוסדות חדשות לכבוד שנת השבעים, נכנס ר' נתן ע"ה ליחידות, וביקש מהרבי אם "המוסד" שלו יכול להיות אחד מהע"א, ויקרא אותו בשם "ליובאוויטש טרייד סקול"! כשישמע זאת הרבי, עמד הרבי מכסאו, והרים ב' ידיו הק' למעלה בתנועה, ואמר בקול: "ח"ו! ס'קען דאך זיין א סאטמארער יונגעראמן אדער א בעלזער יונגעראמן וואס וועט ניט וועלן קומען מצד דער נאמען ליובאוויטש, וועט ער ניט האבן אויף פרנסה!"

*

שמעתי מהרב שמואל לו שי', שפעם אמר לו הרבי ביחידות: "מען דארף האבן גדלות המוחין!"

*

שמעתי מהרב נחמן יוסף ווילהעלם שי', שהחסיד ר' אברהם יצחק גליק ע"ה, הי' לו מחשבה לסגור א' מה"ביזנס" שלו, שלא הי' מכניס כסף, אלא להיפך, יורד ונופל. כששאל על כך להרבי, ענה לו: "א צינור וואס הקב"ה האט געגעבן פרנסה, פארמאכט מען ניט אליין!"

*

שמעתי מהחסיד ר' מנחם סאלעק שי', שפעם כתב להרבי שאינו מרגיש שהוא בשמחה, וביקש עצה לזה. ע"ז ענה לו הרבי לעיין בהמפתח ענינים בסוף ספר התניא, ערך שמחה וללמוד בפנים מה שמצוין שם?

*

שמעתי בשם הרה"ח ר' אפרים זלמן פוטאש שי', שפעם כשהי' צעיר שאל את הרבי, האם יש חיוב להיות חסיד. וע"ז ענה הרבי: שלא יש חיוב להיות "חסיד", אבל יש חיוב ללמוד חסידות!

*

שמעתי מאחי הרה"ח ר' אלימלך טיפענברון שי', ששמע מגיסו הרה"ח ר' שנ"ז בוימגרטן שי', שהרש"ג [הרב שמרי' גורארי'] פעם באמצע הקפות כשהי' רוקד עם הרבי, פתאום פרץ בבכי והוזיל דמעות! כששאלו אח"כ פשר הדברים, אמר: שכשהיינו רוקדים ביחד [עם כ"ק אדמו"ר] אמר לי הרבי "דער שווער טאנץ מיט

אונז" דו ווילסט איהם זעהן? "עניתי לו "כן", ופתאום ראיתי את ה"שווער", ומתוך התרגשות פרצתי בבכי.
[וכידוע הרש"ג ע"ה לא הי' בעל התפעלות גדול].

*

שמעתי מאחותי מרת פיינלאנד תחי' כשהייתה בת ט"ו שנה ונסעה להרבי לקראת חג השבועות, יחד עם אבי ע"ה, והיא הייתה מחכה על אבי בחוצה של משפחת איטקין על המדריגות.

פתאום בא הרבי רגלי מהבית לכוון 770, כשעבר מקום הנ"ל פנה לאחותי תחי' ושאל: "אליין"? כשראה הרבי שלא הבינה למה מתכוון, שאל הרבי באנגלית ALONE, והמשיך בדרכו. בינתיים הבינה אחותי וענתה, ניין דער טאטע איז אין 770, ונענע הרבי את ראשו לאות קבלה.

*

שמעתי מהרב צבי טלזנר שי' ששמע מר' פייוויש וואגעל שי', שפעם הביא בעל הבית להרבי ליחידות, כשיצא הבעל הבית מהרי הי' בוכה מאין הפוגות.

כשנכנס ר' פייוויש ליחידות אמר לו הרבי ש"ווייזט אויס אז איך האב געהאט אויף איהם א פעולה".

*

סיפר הנ"ל מר' לייבל גראנער ע"ה שפעם ערב יו"ט (אולי שבועות) כשהכניס הנ"ל דואר, אמר לו הרבי "פארוואס בין איך אנדערש פון א פשוטער אידענע פאר מיר איז אויך ערב יו"ט".

*

סיפר הנ"ל, שכשלמד בשיבת תורת אמת, בא הרב יאלעס ע"ה לא"י, והנ"ל בא אצלו להביאו להישיבה כדי להתוועד.

כשבא ר' צבי אצלו, שאלו הרב יאלעס - מה שמך, כשענה טלזנר, הגיב מה אתה עושה פה - אביך הרי הוא מזרח'יסט!

ענה לו ר' צבי, שהרבי הוא רבו של כל העולם כולו!

כשחזר הרב יאלעס לארצה"ב, בהזדמנות סיפר להרבי שכך ענה לו הבחור טלזנר שהרבי הוא רבי על כל העולם!

*

שמעתי מר' משה צוויבל שי' ששמע מהרה"ג ר' מאיר גורקאוו ע"ה שכ"ק אדמו"ר הריי"ץ ביקש הר"ד איטשע דער מתמיד לנסוע לארצה"ב כשד"ר, ולא רצה לנסוע למקום שלא היו מתלמידי הבעש"ט, וכ"ק אדמו"ר אמר שיתן לא את הספודיק של כ"ק אדמו"ר אביו כשמירה.

*

עוד שמעתי ממנו, שר' מאיר נסע לכ"ק אדמו"ר לתשרי תשכ"ד, כשחזר אמר שהוא נתפעל מהביטול שיש להבחורים להרבי. כשר' משה שאלו, מה אם הביטול שהי' להתמימים לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, ענה לו, שהביטול של היום הוא יותר מאז.

*

עוד סיפר הנ"ל, כשר' מאיר הי' קורא את המכתב כללי של הרבי, ורואה את המראה מקומות, הי' נתפעל והי' אומר אינכם יודעים איזה גאונות יש כאן!

*

ר' מאיר הי' חבורה קטנה שהי' לומד אתם תניא תוך הישיבה של בעלז (כיום בעלז מחנובקה) והר"י של בעלז שם הפריע אותו והי' מספיק השיעור, ואומר ש"אין בעלז האט מען נישא געלערנט תניא".

כשסיפר ר' מאיר הדבר להרבי ביחידות, ענה הרבי "און אין בעלז האט מען געליינט צייטונגען!"

*

כשסיפר להרבי ביחידות שהוא לומד חסידות עם הבחור משה צוויבל שי', "אבער זיין טאטע איז נישט צופרידען", ענה הרבי "נאכאלץ"?

(כשר' משה כתב לאחיו ר' מיילך ע"ה (שהי' לומד אז ב770) שלומד חסידות עם ר' מאיר גורקאוו ולמדים "אמרי בינה" כתב לו בחזרה "אין לו מה גרינגער צו לערנען אין חסידות").

*

שמעתי מרא"א קאזין שי' ששמע מהר"ר חס"ד הברשטאם שי', שפעם בעת חנוכה נכנס הרבי להבית בזמן השקיעה, ותיכף הלך במהירות להחנוכי' (שהי' כבר מוכן להדליק), ואמר הברכות תומ"י מבלי לחבוש את הגארטל.

הנ"ל לא ידע מה לעשות האם להזכיר הבי על הגארטל או לא, לבסוף שתק ולא אמר כלום.

אח"כ חשב לעצמו שהרבי ממילא מלובש בגארטל כל הזמן מתחת לבגדיו, וא"כ ממילא לכולם הרהר אחר רבו, והכנס פתק עם בקשת מחילה על ההרהור וכו'.

מענת הרבי אליו הי' שאי אפשר בין כך לירד לסוף דעתם של הנשיאים בקשר למנהגים, ולא מחשובתי מחשבותיהם!

*

לזכות

כ"ק אדמו"ר

•

לזכות

החתן הרה"ת שלום דובער

והכלה חנה

שיחיו טיפענברון

•

יה"ר שיבנו בית בישראל

בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה

כפי שהם מוארים במאור שבתורה

זוהי תורת החסידות

לנחת רוח כ"ק אדמו"ר

•

נדפס ע"י ולזכות הוריהם

הרה"ת חיים דוד אהרן וליבא הינדא שיחיו טיפענברון

והרה"ת לוי יצחק ודבורה ישרה שיחיו חדד

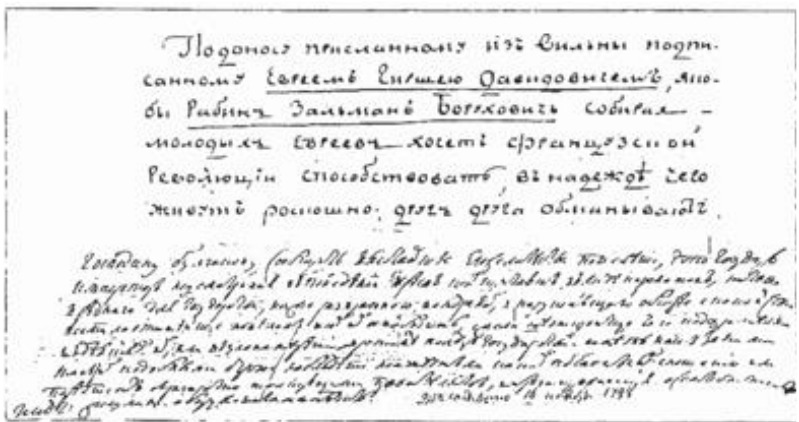
– Document 4 –
The Czar’s Order of Release¹⁵⁴

Do inform Lord Bulgakov the High Order of His Royal Highness, that the Czar did not find in the behavior of the Jews who established the Karliner sect anything that can be harmful to the state, nor any degeneracy or anything else that can disrupt the general calm. So he ordered to release them all, assuming that they cannot find anything suspicious in their conduct or intentions that are against the well-being of the state ...

They need to be strictly supervised, particularly regarding the contacts between them and their correspondences. Also do find out if the suspicious information was only in spoken words or also in writing.

I was granted permission from the higher authorities to write this.¹⁵⁵

I conclude, 16 November 1798 [19 Kislev 5559]

THE CZAR’S ORDER TO RELEASE THE ALTER REBBE,
WRITTEN BY HIS PERSONAL SECRETARY

* * *

¹⁵⁴ This order was inscribed at the end of the summary report about the case, submitted by Lupokhin to the Czar. The writing is apparently the dictation of the Czar’s secretary of what the Czar told him to write.

¹⁵⁵ This is possibly the Czar’s personal secretary vouching that this is a direct order.

charming and smooth talk in order that they possibly give him money there. Yet there too they did not give him as much money as he wanted. So he rode off from there with deflated spirit¹⁴⁷ — this was a long time ago — and he never returned there anymore.

Mr. Aharon¹⁴⁸ passed away more than twenty five years ago, and Mr. Shlomo also passed away a long time ago;¹⁴⁹ so I do not know why they bring up their names to me, for I have never visited them.¹⁵⁰

I will convey the rest of the information orally.¹⁵¹

Yours,

Zalman son of Baruch

A short petition and a most sincere open plea to the ministers, may their glory be exalted for ever on high: Do treat me with the attributes of kindness and mercy, and instruct the translator into Russian, that before he copies it onto white paper, that he send me a final draft¹⁵² in order that it be read to me first,¹⁵³ for with even a slight change of vocabulary the entire idea can change, heaven forbid. Please do so.

---

¹⁴⁷ I.e., disappointed. See Mishnah Rosh Hashanah 2:6.

¹⁴⁸ Rabbi Aharon of Karlin (1736-1772), Founder of the Karlin chasidic dynasty. See footnote 66 above.

¹⁴⁹ More than six years before, in 1792 (accidentally shot to death in Ludmir by a Russian cossack during the Polish-Russian War).

¹⁵⁰ Though this is technically true (that he did not visit them in Karlin), the AR was acquainted with them both, especially when they were students of the Magid. On more than one issue, Rabbi Shlomo and the AR did not see eye to eye.

¹⁵¹ Apparently, the Rebbe was willing to submit himself once more to a cross-examination, despite the less than successful first round of Q and A. He may have just wanted to add some minor easy-to-communicate details.

¹⁵² Literally: the black. Black in Russian is Chernovik, which also means Copy.

¹⁵³ To make sure it is an accurate translation. There was much concern from the chasidim that this manuscript — which was to be sent for translation to Vilna, the hotbed of misnagdim, of all places — will be intercepted by misnagdim and deliberately altered in order to change its meaning and misconstrue the Rebbe's position (see, e.g., the discussion of this in *Beis Rebi*). This was a well-founded worry, since the misnagdim were already suspected for years of intentionally modifying chasidic manuscripts to change its meaning in unfavorable ways.

many letters from others besides me — yet moreover,¹³⁹ what is my fault in all this? I did not ask them to steal, heaven forbid! Nevertheless, I will pay double-fold to all who will state as such with honesty before the law, as mentioned above¹⁴⁰ — for, in addition to myself, everyone throughout all our states know that this is not so.

If, however, this still runs counter to the will of the Czar, may his glory be honored, then certainly far be it from me¹⁴¹ to raise my hand to write any document of recommendation from this day forward — not even a single letter.¹⁴² And as for the past, I have tremendous trust in the abundant benevolence of the all-merciful Czar, may his glory be exalted; for forgiveness resides with him.¹⁴³

- 23 -

[THE RABBI OF VOLPA'S HEART TURNED TO HATRED, AND I NEVER VISITED RABBIS AHARON AND SHLOMO OF KARLIN]

Regarding that individual from Volpa¹⁴⁴ — it is known and made public to all that he wanted to be a very prominent rabbi that people travel to from all the towns in order to hear his sermons, and that they give him for this a great deal of money, saying that he preaches better than his colleague from his same city, Mr. Shlomo.¹⁴⁵ He would also make the rounds through an array of other places and deliver many sermons and demand much money from them.

Because they did not appoint him as a rabbi anywhere and did not give him as much money as he wanted, his heart turned to hatred,¹⁴⁶ and he traveled to Vilna where he used

¹³⁹ Even if they did steal.

¹⁴⁰ Chapter 18.

¹⁴¹ Samuel II 20:20.

¹⁴² Letter of the alphabet.

¹⁴³ From Psalms 130:4.

¹⁴⁴ The matter of the Volper Rabbi is described by the Governor of Lithuania, Bulgakov, in his letter dated 30 August 1798, Appendix A (printed in *HaMa'asar HaRishon*. The relevant part reads: "The assistant Rabbi of Volpa, driven by intense jealousy — for he quarreled with the Jews Aaron and Solomon [the Rebbes of Karlin], and his honor and reputation was defamed by them in public — came to Vilna, to Elias [the Vilna Gaon], who was then in advanced age [...] and informed him about the Jewish sect in Karlin that was established by his opponents Aaron and Solomon."

The identity of this anonymous rabbi and the events that eventually led to his spiritual downfall and becoming a "fallen man" (nofel) has been a topic of intrigue for historians and chasidim for many generations. See, for example, Mundshine in *Kerem Chabad* and *HaMa'asar HoRishon*, where he probes this at length. He was recently identified by some as Rabbi Chaim ben Karpil (see Levin in *Igros Kodesh*, new edition).

¹⁴⁵ Or: Master Shlomo. This is Rabbi Shlomo of Karlin (1738-1792). At one point, they both lived in Karlin. Rabbi Shlomo was the successor of Rabbi Aharon of Karlin (see 2 footnotes below).

¹⁴⁶ From Psalms 105:25.

flesh do not hide,"¹³³ Heaven forbid; and in the Torah of Moses it is written, "If there shall be a pauper from one of your brothers etc., do open your hand etc."¹³⁴

Indeed, it is already widely-known amongst us Jews that the benevolent Czar, may his glory be exalted, extended his kindness upon us and gave us permission to reinvigorate our religion as in the past without abatement — and it is through his great benevolence that all Jews are assured to be able to strengthen and observe their religion with full force.

- 22 -

[MANY EMISSARIES TRAVEL TO VARIOUS COUNTRIES, SO WHY AM I ANY MORE AT FAULT THAN THEM?]

It has been the custom for some time, and now too, that two emissaries come from the Land of Israel to these countries that were formerly part of Poland — of which, one emissary would make the rounds through Volhynia and the Ukraine and their environs, and the second emissary would make the rounds through White Russia and part of Lithuania that neighbors it. But in all other states of Lithuania — such as Slutzk, Pinsk, Minsk, Slonim, and other large and small towns — the emissary from the Land of Israel who is in Volhynia makes the rounds there and collects their donations and brings it to Brod.¹³⁵

The citizens of Vilna also send their contributions to the Land of Israel like all other Jews. It is only that I do not know if they hand it over to the aforementioned emissary from the Land of Israel, or they send it themselves through their own emissary of the Land of Israel — or they send it to Brod, and from there to Istanbul via merchants.¹³⁶

How ever it may be, suffice it to say that I do not know what is my crime and what is my sin¹³⁷ — any more than all Jews who have behaved similarly since bygone days? And now too, they act accordingly, with their immense trust in the great benevolence of the Czar, may his glory be exalted.

So if there is any suspicion that the youth stole from their fathers or father-in-laws¹³⁸ — now although this does not apply to me alone specifically, being that the emissaries have

¹³³ Isaiah 58:7.

¹³⁴ Deut. 15:7-8.

¹³⁵ It is not clear if this is the same as the first emissary, or this is referring to an additional (third) emissary who was appointed from time to time. The city of Brod was a center of transit to Israel via Istanbul or Trieste. (See Levin in *Igros Kodesh*, new edition, and Mundshine's citations in *HaMa'asar HoRishon*.)

¹³⁶ In reality, by this time the chasidim already had their own fundraising network and emissaries for at least two decades.

¹³⁷ From Genesis 31:36.

¹³⁸ Indirectly motivated by my letters of appeal. See above chapters 10, 18.

where there is another renowned rabbi there, the emissary obtains another letter from that rabbi and makes the rounds with it too, until it is time for his return travels and to return home to the Land of Israel.

- 21 -

[I, TOO, WRITE LETTERS OF APPEAL TO AROUSE MERCY IN OTHERS, NOT TO ORDER ANYONE]

Now all this I saw with my own eyes, from an emissary from the Land of Israel, who returned to the Land of Israel through our country, who had many such letters from rabbis of Germany and Holland and other lands like Berlin and Frankfurt-am-Main and Hamburg, and also from the rabbis of the lands of the former Great and Little Poland¹²⁵ and other countries; indeed, this practice of solicitation with letters is known throughout all our provinces of White Russia.

Therefore, I too did not refrain from writing at times a letter of appeal for the emissary from the Land of Israel who makes the rounds through our countries and their environs,¹²⁶ in order to awaken in them compassion and grace and kindness towards our brethren who are settled in the Land of Israel — with merciful and charitable heart.¹²⁷ This is not as an order to dictate to them to contribute, Heaven forbid, for I do not have any power or strength to order others, as mentioned above.¹²⁸ I can only implore and beseech, and whoever listens listens, and whoever ignores — ignores.¹²⁹

Just the point is to be made that we are commanded by our faith to act like this and not to separate ourselves from the collective, particularly since there are people of our country of White Russia and its environs who have many blood-relatives in the Land of Israel. For many traveled from White Russia when it was still part of Poland to the Land of Israel, and later too they traveled from the Bishenkovitz border and farther when it was still Poland.¹³⁰ So according to our religion, a relative is considered most close¹³¹ to a person and therefore there is an great obligation to support him¹³² — as it is written in Isaiah, “And from your

¹²⁵ Great Poland was in the north-west of the Polish Commonwealth; Little Poland (later to become Galicia) was in its south-east (confer the map above page 15).

¹²⁶ As detailed in the next chapter.

¹²⁷ Indeed, not long after his release, the AR reiterates the importance of giving charity to those in Israel; see *Tanya, Igeres HaKodesh* end of Epistle 4, where he directly links this to his release from prison.

¹²⁸ For example, chapter 13.

¹²⁹ From Ezekiel 3:27.

¹³⁰ This reflects the period between first two partitions of Poland (see Levin in *Igros Kodesh*, new edition).

¹³¹ Play on the word hebrew work, Karov.

¹³² See *Shulchan Aruch, Yore De'ah* 251:3.

[SUPPORTING THE SETTLERS OF THE HOLY LAND, THE ENVOYS, AND LETTERS OF RECOMMENDATION FROM THE RABBIS OF THE DIASPORA]¹²³

There are four large Jewish communities in the Land of Israel: Jerusalem, Tiberius, Safed, and Chevron — this is besides the communities in small villages. They migrated there from many lands, and they do not have any occupation or work or business, for they only pray and study. Being so, they do not have any livelihood there other than through their emissaries that they send out to all the lands to ask for donations from whoever is of charitable heart, to give to them according to the benevolence of their heart.¹²⁴ For this end, they carry an Emissary Letter, written and signed by eminent individuals whose signatures are recognizable in the lands from which they came from there to the Land of Israel.

So has been the custom forever and so it is in our religion: to support and provide for the poor of the Land of Israel, so that they pray there on behalf of all of Israel.

When the aforementioned emissaries leave the Land of Israel, they disperse to various lands: There are those who travel to Germany and Holland in order that they support the poor who came from Germany and Holland, and there are those who travel to the territories of the former Poland. For even the once-wealthy became impoverished in the Land of Israel due to the scarcity of livelihood there. Whatever funds remain leftover from the collection of a given country are passed on to the poor who came from other lands.

Now, in all the places that the emissaries arrive, they show their letter to the rabbi and the leader of the city. The rabbi then writes another letter of appeal that is called “Melitzah” [Recommendation], in order to arouse great compassion in the hearts of all benefactors of our people for the poor of the Land of Israel, and to enhance this good deed in the eyes of all the local folk — especially since all Israelites in all the places that they have settled pray and bow only toward the direction of the Land of Israel, for it is the gate to Heaven.

Now many books elaborate about the virtue of the Land of Israel and praise those who strengthen and support its inhabitants. So every rabbi writes his letter according to his intelligence and understanding of these books, written in his unique eloquence, and he hands over the letter to the emissary in order that he shows it when he makes the rounds through the towns that obey to this rabbi. And when the emissary arrives to another country

---

¹²³ Here the AR indirectly replies to the allegation that any funds that he and the chasidim collect are to support the French Revolution (or the Ottoman Empire). (This allegation repeated itself during the second incarceration). In fact, these funds were collected for the needy Jews in Israel. (It should be noted that during the arrest of the AR, which also included the arrest of some thirty other chasidim, the authorities confiscated from some of them many documents and receipts of these fundraising activities, which clearly indicate that funds were intended for those living in Israel; see *HaMa'asar HaRishon* at length.)

¹²⁴ See Exodus 35:22; 25:2.

clothing, by nature I do not desire elegant fashion, as can be seen by the clothing that I am wearing here.¹¹⁹

Nevertheless, sometimes people send me funds from other cities too for additional expenses that crop up at times, or if at times there is not enough profits from my wife's business. Yet these funds do not come from the community coffers; rather, some individuals donate collectively and send me their donation at their own volition without any request from me to them. For so is the law and custom throughout all of Israel: to support the scholar who studies texts day and night, even if he does not deliver sermons.

However,¹²⁰ the youth who are dependent on their fathers' or father-in-law's table, they never send me any funds through theft, Heaven forbid, not even once. For the truth is that if I did want money, there would be those who would give me a great sum even without these youth. Only G-d knows — and all who know me since my youth can testify about me — that I have no interest nor motivation to collect money, heaven forbid! I only possess what a person needs to live on without any luxuries at all. And as for essentials, I already have enough without needing any additional funds from the youth.

Moreover, I hereby declare to all, that whoever says that his son or son-in-law stole from him and sent me his money, I take it upon me to pay them double-fold based on the veracity of the testimony that they will state with utmost honesty before a court, as is customary amongst the Jews — for I know that I am clean¹²¹ before G-d and before Israel.

- 19 -

[VISITORS OF MEANS ARE REQUESTED TO DONATE FOR THE SABBATH MEALS OF THE POOR VISITORS]

When paupers sometimes come to hear a sermon on the Sabbath, and they do not have a way to pay for Sabbath meals — then visitors who are of means are solicited to pay for the poor's Sabbath food. After the Sabbath, they immediately return to their homes, as mentioned above.¹²²

¹¹⁹ Czar Paul I enacted strict dress codes for all civilians, and was stringently opposed to the popular French fashion of the time, viewing anyone wearing such attire as suspect to holding allegiance with the French Revolution. The Rebbe may be addressing this issue here.

¹²⁰ Here, the AR reiterates his total refutation of the accusation made in Hirsh Dovidovich's letter (above, Doc. #1, and see above chapter 10).

¹²¹ Meaning, innocent. See, for example: Numbers 32:22; Mishnah Shekolim 3:2.

¹²² Beginning of chapter 18.

[I DO NOT TAKE MONEY FROM VISITORS, ONLY FROM MY WIFE'S BUSINESS AND THE COMMUNITY COFFERS FOR PREACHING ETC.]

Once the Sabbath ends, all those who travel to me from another city to hear the sermons that I preach in the synagogue or the study-hall on the Sabbaths several times a year — being that I was appointed as the community magid in Liozna for over fifteen year by now, as mentioned above¹¹⁴ — they have to immediately travel back to their homes, because I do not allow them to enter my room in any way whatsoever.¹¹⁵

Only those who need help with a major matter, I do see them; for example, to arbitrate between these with various disputes that they cannot resolve properly without me, as mentioned above, or to resolve an important question regarding permitted and prohibited food, or about divorces and marriages, and other serious matters that they inquire from me from other cities — since I studied many books, more than other preachers and rabbis. And when they do see me, I do not receive any money or worldly items from any of them. The only thing is that it is possible that when people whom I adjudicated for return home, they may send me a sum of funds at their discretion, without me requesting it from them at all.

So my main income comes from retail trade¹¹⁶ — for I duly pay my Guild dues in Surezh,¹¹⁷ and my wife trades all types of grain in the marketplace of the city and also from other places. She also owns a house in the marketplace and she retains a tapster¹¹⁸ there who sells alcohol and beer and other drinks and salt and oats and other dry-goods. From this, we take in an income of several rubles per week, as much as G-d bestows.

I also have my own fixed income from the treasury of the Liozna community. It too is several rubles per week, as is customary in all Jewish cities to support their preacher and the one who guides them in the laws of kosher food. All this aforementioned income is sufficient for me for my fixed expenses, for Liozna is a small city and everything there is cheap, and there is plenty of cattle and milk. This is why I live there and not in a large city. And as for

---

¹¹⁴ Chapter 14.

¹¹⁵ Part of the Liozna Regulations (see above footnote 92) strictly limited the amount of times the chosid could travel to Liozna and barred them from attending a private audience with the AR.

¹¹⁶ Kupetzstve - Russian for Merchandising.

¹¹⁷ The Rebbe was a member of the Merchants Guild, Class 3, and paid the obligatory dues and taxes. Surez was an urban settlement located in the Vitebsk province, north of Liozna. See: https://en.wikipedia.org/wiki/Surazh_Belarus.

¹¹⁸ Sheynker, in Yiddish.

sources encourages one to achieve some improvement in loving G-d and in fearing Him and in observing His directives and to pray with intention from the depths of one's heart.¹⁰⁹

Now although I do not know if it makes any difference to notify this to the ministers, may their glory be exalted — yet I am compelled to tell the truth as it is and to reply to that which the ministers inquired from me: From whom did I receive my sermons?

Therefore I come here to let it be known that the main content of all my sermons come from that which I comprehend from books.¹¹⁰ For even the little of Kabbalah wisdom that I say parenthetically is also written in Kabbalah books that are printed; it is only that my initial studies of printed Kabbalah texts were with the aforementioned rabbi.¹¹¹

- 17 -

[THE CONTENT AND NAMES OF VARIOUS KABBALAH BOOKS]

The Kabbalah wisdom that I began to learn with the aforementioned rabbi and that I thereafter continued studying from books on my own is the knowledge of the Ten Divine Attributes [Sefiros] and their names, and how the Holy Blessed One leads and enlivens through them the upper and lower worlds.

The texts that relate to this study are the books: *Sha'arei Orah*, and *Pardes Rimonim*, and *Shefa Tal*, and *Eitz Chaim*,¹¹² and all ancillary and associated volumes that I am weary¹¹³ to recollect them all in detail. This is besides the renowned book of *Zohar*, that is foremost amongst all books of the kabbalists.

However, there is another discipline that some people err by calling it by the name Kabbalah, and that is, to conjure holy angels or non-holy ones to perform some wonder. Indeed, I did not even see any book on this subject nor observe anyone practicing as such — only, I did hear that they used to practice this way in earlier generations, and even the aforementioned rabbi did not know anything about this. Moreover, there is absolutely no benefit in serving G-d by having knowledge of this topic.

¹⁰⁹ A common Zoharic phrase.

¹¹⁰ As he also stated earlier during his oral inquiry (above Doc. 2, Q&A #4).

¹¹¹ Rabbi Dov Ber of Mezrich.

¹¹² *Sha'arei Orah* by Rabbi Yosef Gikatiliah; *Pardes Rimonim* by Rabbi Moshe Kordovero; *Shefa Tal* by Rabbi Shabsai Shepsil Horowitz, and *Eitz Chaim* by Rabbi Chayim Vital.

¹¹³ From Isaiah 1:14.

with the approbation of the rabbis of the countries of the Roman Keiser¹⁰³ who permitted to print them and to pray from them.¹⁰⁴

However, these supplemental passages are not essential for us, for the main thing is concentration of the heart, since the All-Compassionate One wants the heart.¹⁰⁵ For this is the foundation of the whole purpose of the human: to have a good heart and be a heart-full person.

- 16 -

[I BEGAN STUDYING KABBALAH WITH THE MAGID OF MEZRITCH AND CONTINUED ON MY OWN, BUT MOST OF MY SERMONS ARE ON A SIMPLE LEVEL]

Many books were written and printed on the wisdom of Kabbalah, for in every generation we have kabbalists who author books of Kabbalah and print them. They can be found in the hands of all Jews, and me too. The only thing is that it is recognized that even though all the wise teachings are written in books, nevertheless, a person needs to start his studies by learning with a rabbi,¹⁰⁶ and only then can he learn independently from books.

And so too it was with me, that when I was approximately twenty-years old, during the time I was living in Vitebsk, I traveled to Mezrich, and I began to study Kabbalah there with the rabbi, Master¹⁰⁷ Ber, of blessed memory and to life in the world to come, who departed from this world more than twenty five years ago.¹⁰⁸ From then on, I study independently from many and notable books penned by earlier and later kabbalists, according to my intelligence and understanding.

However, as for the style of my sermons that I preach to the people, the clear majority of them are said in a simple and accessible manner in order for the whole audience to understand them through and through. It is only that sometimes, I inadvertently say some elementary idea from Kabbalah that can be understood by and explained to someone who learned just a few kabbalistic texts that are commonly accessible to all — so long as these

---

¹⁰³ This refers to the Austrian Keiser (Emperor), who was considered the successor of the Holy Roman Empire of the Nation of Germany. Though at this time the Emperor was Francis II, the AR is most likely referring to Joseph II (reigned 1765-90), under whose reign most of these prayer-books were printed. In fact, on the frontispiece of the *Sidur Ho'Ari* of Rabbi Asher Margolis, it is printed: "under the reign of [...] the Roman Keiser [...] HRH Joseph II."

¹⁰⁴ The AR repeats this point during his second arrest.

¹⁰⁵ Meaning that G-d wants the person to pray with an aroused heart; see TB Sanhedrin 106b.

¹⁰⁶ This follows the well-known definition of Kabbalah being "receiving," one person from the other.

¹⁰⁷ Or: Mister.

¹⁰⁸ On 19 Kislev 5533/1772 —making it almost 26 years earlier.

good,⁹⁶ and to observe G-d's commandments that are proscribed in our Torah. For we were already granted permission and royal approval to study about them and to perform them, by the grace of the Czar, may his glory be exalted.

- 15 -

[THE CUSTOMS RELATED TO KABBALAH-INFLUENCED LITURGY]

Furthermore:⁹⁷ concentration of prayer is a directive from G-d found in Scriptures and the Talmud,⁹⁸ and we chasidim pray the same liturgy that all of Israel prays with, and this is the core of prayer for us. The only variance is that, according to Kabbalah, we sometimes supplement words and canticles and verses from Psalms; and this is not the innovations of a new religion, for in many countries, all their Jewish inhabitants also recite these same additions — for these additions are not the core of the prayers.

This explains why there are variations of customs in every country and every city. Even in one city, it is customary to say in the study-hall several chapters of Psalms that are not recited in the synagogue of the same city — for example, Chapter 30 and Chapter 86⁹⁹ — and so too they also recite the Torah section describing the Tabernacle incense,¹⁰⁰ and add several more passages, as is known to many Jews.¹⁰¹

So why should I continue to elaborate and trouble the ministers, may their glory be exalted for ever on high? Indeed, such liturgy that follows the Kabbalah was already twice printed in prayer-books in Amsterdam, with the approbations of the prominent scholars and rabbis of Germany and Holland, and twice in Zolkva, and once in Lemberg,¹⁰²

⁹⁶ Psalms 34:15.

⁹⁷ The Rebbe now returns to the subject of kavanah that he was discussing until chapter 10.

⁹⁸ This follows the Rebbe's own halachic opinion that the importance of kavanah in prayer is anchored on a verse of Psalms (see his *Shulchan Aruch HoRav, Orach Chaim*, siman 98; and see there for his halachic definition of kavanah).

⁹⁹ The former added in the Morning Prayer after Hodu — and the latter, before the Song of the Day.

¹⁰⁰ Exodus ch. 30.

¹⁰¹ These additions, which follow Luranic tradition, were recited by elite kabbalists and scholars, even from the misnagedic camp.

¹⁰² Mundshine proposes that the Amsterdam prints are *Sha'ar HaShomayim* by the Shaloh, and *Sidur Mishnas Chasidim*; the Zolkva prints are *Sidur Mishnas Chasidim*, and *Sidur Ho'Ari*; and the Lemberg print is *Sidur Ho'Ari* of Rabbi Asher Margolis. However, see Levin in *Igros Kodesh Admur HaZaken* (new edition), where he argues against this list.

fabrications are known throughout the entire county of White Russia — particularly in Liozna and Vitebsk, where I was raised from the day I was born until this day.

For I was born in Liozna,⁸⁵ and I was there until I was fifteen or sixteen years old, and then I married a woman in Vitebsk⁸⁶ and I was there for approximately seventeen years.⁸⁷ Thereafter, I was in Horodok for around two years,⁸⁸ and now I reside in Liozna for approximately fifteen years.⁸⁹ They [the residents of these locales] all will testify to and describe my uprightness and my good heart toward G-d and fellow men, and that I do not speak with chicanery, Heaven forbid!

So I do not understand, what is my crime and what is my sin⁹⁰ that brought me here under guard? If because of my sermons,⁹¹ I too do not have any pleasure from those who travel to visit me,⁹² for they do not give me a single penny when they come to our town. On the contrary, I have much anguish from this jealousy.⁹³ But what am I to do? For this is our obligation according to our faith, that whoever is learned is obligated to teach those who are not⁹⁴ — which is why there are preachers appointed in every city, as mentioned above — and I too was appointed as a community preacher a while back.

So if the merciful Czar, may his glory be exalted, suspects that perhaps it is a new religion, heaven forbid, may his grace and great kindness inquire from the many wise and learned Jews who heard my sermons — foremostly, the top-leaders of the Community Council who were appointed to oversee all matters of the Jewish faith with the approval of the Czar, may his glory be exalted.⁹⁵ They all will testify that all my sermons are devoted exclusively to how to purify one's heart to G-d and fellow beings, and how to turn away from evil and do

---

⁸⁵ On 18 Elul, either 5505/1745 (Chabad-Lubavitch tradition), 5507/1747 (other sources), or ca. 5509/1749 (according to these documents).

⁸⁶ Shterna Sarah, Daughter of Rabbi Yehudah Leib Segal, a wealthy and prominent local figure.

⁸⁷ Approximately 5524-41/1764-81. This includes the years he was with the Magid in Mezrich and in Rovno (see below ch. 16), including when he took his aborted journey towards the Land of Israel in the late 1770s.

⁸⁸ 5541-3/1781-3.

⁸⁹ From 5543/1783 onward.

⁹⁰ Genesis 31:36.

⁹¹ Whose popularity attracts many visitors.

⁹² This is confirmed by the regulations that the AR enacted before his arrest in at least three separate versions — in 5552, 5555, and 5556 (ca. 1792, 1755, and 1196) — that set down very strict rules, limiting the attendance of visitors to Liozna. This was both not to overburden the AR, and not to attract too much attention from outside eyes to the new movement. These ordinances were called “Takanos Liozne” [The Liozna Regulations], and were printed before World War II, in the Lubavitch journal *Hatomim*, and later in *Igros Kodesh Admur HaZaken* (new edition).

⁹³ Envy from the status quo magidim and rabbis, as discussed above chapter 10.

⁹⁴ See the AR's *Shulchan Aruch, Hilchos Talmud Torah* 1:8.

⁹⁵ As mentioned above, chapter 13.

which are of superior quality to theirs — being that my sermons are derived with intelligence and understanding from what I comprehend in many ancient texts, and sometimes also somewhat from books of Kabbalah that can be understood and explained to those who have studied Kabbalistic texts.

So too, there are many people with financial issues and disputes and they do not want to go to court, so they rely on my fair heart to adjudicate their case through compromise in order to reach the most favorable settlement with everyone's consent and without my compulsion or force⁷⁹ — for I do not have any jurisdiction. It is only the top-leaders of the Community Council⁸⁰ who have the authority of the Czar, may his glory be exalted — even over me in religious matters, should they find in me something that is improper, heaven forbid.

After I adjudicate between the litigants, they entrust me with eighteen empty paper sheets, called "Blanks," in order that I fill them in as bills of exchange⁸¹ with the foreknowledge of the parties involved on the dates that they mutually agreed upon; for they all trust me — even the one to whom the eighteen blanks or bills of exchange have to be returned to him, he too trusts me.⁸² For I am reputed as being trustworthy and fair in the eyes of the whole country of White Russia, including in the eyes of all others and the ministers, as is widely known there.

So I appeal to the benevolence of the merciful Czar, may his glory be exalted, to open an inquiry — called "Shledstve"⁸³ — on me, there in the country of White Russia.⁸⁴

- 14 -

[I AM MAGID OF LIOZNA FOR 15 YEARS AND AM NOT CREATING A NEW RELIGION; THE SLANDERS ARE MADE OUT OF SPITE]

So behold, because of all that was discussed above, envy and outright hatred crept into the hearts of some jealous people, and they imputed me with many grand lies whose

⁷⁹ The AR repeats this point during the second arrest.

⁸⁰ Kahal Gubersky. This council controlled a large designated province, not just a city.

⁸¹ Vekslen. Also possibly referring to a debtor's bill (contract). This type of bill is discussed in the halachic responsa of the time.

⁸² Holding these (signed?) blanks in his possession empowered the AR as a guarantor, that if one of the litigants reneged on the verdict, then the AR could fill in the empty document with whatever amount he felt the violator deserved to pay, thereby forcing him to follow the AR's ruling. This seems to have been more of a preventative measure than something the AR needed to do regularly.

⁸³ See above, footnote 32.

⁸⁴ The AR is expressing his confidence here, that any investigation of him will surely exonerate him. The AR's residence of Liozna is in White Russia.

abundance of piety-inducing words that relate to prayer and highlight the grandeur of the Creator and His benevolence, as mentioned above.⁷⁴

Therefore, the number of additional preachers has now expanded. They are called by our enemies by the name New Rabbis — even though in truth they are not innovating anything, heaven forbid, for they are merely selecting and collecting and ascertaining their material from books, just like the earlier preachers did. Yet nonetheless, these additional preachers are viewed as innovators vis-a-vis the other, older community preachers — being that the latter do not preach one bit about purifying one's heart through praying with intention.⁷⁵

Now amongst these additional rabbis and preachers — who the others consider as newcomers — they too are comprised of many levels, each one according to his intelligence and comprehension of books, in how to cull from them words of moral guidance that apply to prayer and to the idea of the Creator's grandeur and to the idea of loving and fearing G-d, and in how to clarify the meaning of the liturgy with elaborate interpretation — selecting from the variety of ways that are explicated in ancient texts. For no one rabbi is identical to another rabbi, just as it is with the other preachers of the community, literally.⁷⁶

Even though I do not know most of these rabbis well — and nearly all of them who appear to be new, as mentioned above, and who reside in the Ukraine and Volhynia and other countries,⁷⁷ I did not actually hear their sermons — nevertheless, it seems to me that the theme of their sermons is about purifying one's heart to G-d and to fellow beings, as are the themes of my sermons. The only difference being that the style of our sermons, and also the way we administer our respective rabbinates, are not similar one to another at all, for each rabbi leads according to his own intelligence and will.⁷⁸

- 13 -

[THERE ARE THOSE WHO WANT TO HEAR MY SERMONS AND WANT ME TO SETTLE THEIR DISPUTES]

Moreover, there are many people who do not want to pray at length nor do they have the time to do so, yet nonetheless, they prefer to hear me preach rather than from the aforementioned other community preachers. For their words are already included in mine,

⁷⁴ See above chapter 1.

⁷⁵ The old-school magidim had a reputation of preaching with excessive brimstone-and-fire, admonishing their audience with words that instilled in them low self-esteem and trepidation.

⁷⁶ That no two magidim are alike.

⁷⁷ This is most likely a reference to other distinguished students of the Magid of Mezritch, and their students, who were expanding the chasidic movement through these regions.

⁷⁸ To note that it was during this period that Chabad chasidus began being defined as a distinctive group within chasidism.

Now even in Vilna, most of the city's citizens are at peace with us. It is only that they are afraid to reveal this sentiment because they fear the leaders who control all the city's populace with an iron hand, and because of the powers that they grabbed for themselves in the Kingdom of Poland, as is known.⁷²

- 11 -

[THE CUSTOM IS TO APPOINT A MAGID WHO PREACHES IN THE SYNAGOGUE]

It is a basic custom throughout all of the lands of Poland and Lithuania and Russia since days of yore and bygone years that every city appoints a person who is called "Magid" [Preacher], in order that he lecture and preach words of Torah and some words on Ethics and fear of G-d in the study-hall every Sabbath or from time to time. In your language⁷³ it is called "Kazaniye" [Sermon]. They have currently diminished somewhat in number due to the hard times — yet nevertheless, such preachers still exist in many places.

Now not all these preachers are equal; indeed they have many levels. Someone who preaches exceptionally well is appointed to a large city, and someone who cannot preach that well is appointed to a small city; for the preaching style of one preacher is not similar to the style of another. And even though they all compile the material for their sermons from books that are available to all — nonetheless, not all minds are equal and not all ways of explaining the material to the masses are the same for all people, being that each person has his own unique intelligence and vocabulary. And, as word has it, so it is with you [Christians].

- 12 -

[WE INCREASED MAGIDIM WHO PREACH ABOUT PRAYER ETC., AND THIS IS WHAT I DO]

This is exactly how it is with us [Jews], that now that those who wish to pray with intention as mentioned above have somewhat increased, there is the need to hear an

---

even the recipients of physical attacks. It was only then that the authorities were called in to protect the chasidim and to tame the vitriol of the misnagdim.

Additionally, right after the Vilna Gaon's passing, the leaders of the Vilna community appointed a five-person committee whose primary aim was to persecute the chasidim. They also appointed an anonymous "secret prosecutor" who was given the authority to employ all means necessary, including corporeal attacks, in an attempt to weaken the chasidim (for all the above, see Mundshine, *ibid.*).

⁷² See above chapters 5, 6. (See, too, Klausner *ibid.*)

⁷³ In Byelorussian and Polish.

envy.⁶⁶ This is because they themselves do not want to put in the effort to pray in the ideal way with focus at length due to laziness, and it is not respectable for them that the masses {say} about them that they are lethargic in serving G-d⁶⁷ — all the more so since they had a prominent rabbi.⁶⁸

Therefore, they let out slander on those who pray with concentration as mentioned above, outlandish lies! For it is known to all our Jewish brethren who are in White Russia and Poland, that the youth do not steal money from their fathers and hand it over to their rabbis, and that their rabbis do not accept it — Heaven forbid to even mention this!⁶⁹

So too, their other claims are false — hearsay from a band of liars, not eyewitness accounts.⁷⁰ And because they themselves know that their allegations are false, they therefore whitewash it with a different accusation, saying that it is a new religion — heaven forbid to even mention this!

All these attacks recently stoked up there in Vilna due to quarrels and disputes amongst the leaders there, as is known to all that they are rabble-rousers going back to days of yore.⁷¹

---

⁶⁶ The first main incursion of chasidus into the north Lithuanian regions was by Rabbi Aharon (1736-72) in the town of Karlin. Hence, chasidim of that area were initially referred to by others as Karliners.

The AR repeats this disapproval of the moniker Karliner in his responses during his second incarceration and in other writings. If there was one thing that both the AR and his nemesis, Rabbi Avigdor Chayimovich, agreed upon, it was that it was primarily the chasidim who called themselves as such during this period, and that Karliner was a demeaning nickname.

⁶⁷ The AR is stressing here that even now, after their power was disbanded (see above ch. 7), they still felt it was beneath them to be viewed by the common folk as possessing anything less than ideal piety.

This point — that the attacks coming out of Vilna are because the chasidim, with their passionate prayers, make the others look less pious — is also repeated by the Rebbe during the second imprisonment.

⁶⁸ Apparently, this is a reference to the Vilna Gaon, who passed away a little more than a year before, on chol ha'moed Sukkos, 19 Tishrei, 5798/1797 (hence the past tense, "had"). Perhaps these rabbis were basing their critical approach to extensive prayer on some teachings of the Vilna Gaon, who promulgated the primacy to Torah study. This is in addition to the explicit condemnation of the Vilna Gaon that the chasidim are allegedly debasing the primacy of Torah study in favor of prayer; see, e.g., *Chasidim u'Misnagdim* vol. 1, *Zamir Aritzim*, document #4, which is the first excommunication against the chasidim, that the Vilna Gaon himself co-signed.

⁶⁹ Literally: 'Hold back from mentioning it' — from Amos 6:10.

This point is the AR's direct response to the allegation made in the Hirsh Dovidovich's letter accusation, Document #1 above.

⁷⁰ This point, that allegations against the chasidim are based on rumors, not validated eyewitness testimony, was made by the AR in letters that he wrote to his accusers in the years before his arrest (see, e.g., *Igros Kodesh Admur Hazaken* Letter #8 [new edition]).

⁷¹ This point, too, was made by the AR again during the second imprisonment. The belligerent character of the Vilna community and its leaders going back decades was well documented by I. Klausner in his *Vilna BiTekufas HaGaon*, and expounded upon by Mundshine (in his works cited earlier). So the AR is stressing here that the chasidim are merely one in a long line of their victims.

Moreover, the violence against the chasidim of Vilna and the neighboring town of Vidz intensified right after the Vilna Gaon's death, so much so that the properties of prominent chasidim were damaged and they were

‘Amen, Amen,’ while raising their hands” on high as a result of the concentration of their hearts. And so too, King David jumped and danced etc.⁶²

Moreover, if this was the innovation of a new religion, then all our members would be making the same gestures, which they do not; and besides, many of us do not make any gestures at all.⁶³

- 9 -

[THOSE WHO PRAY WITH KAVANAH ARE A MINORITY AND ARE CALLED CHASIDIM]

It is accepted amongst all the world religions that it is impossible for all members of a given religion to adhere equally in observing the faith completely with full heart and soul in all its details.

So too it is with us [Jews]. For although we were released from the aforementioned rabbis, nonetheless, there are many individuals who are able to pray with intention and yet do not want to due to laziness. For the truth is that it is difficult and very laborious even for great scholars — even more arduous than the labor and difficulty of studying Talmud — and there are also those who are embarrassed to make gestures that help to chase away the alien thoughts that come involuntarily to them.

Therefore, all who do put in the effort to pray with concentration, both from the youth and those older, are a small minority compared to the masses. So all the masses call them by the name “Chasidim” throughout all the countries of White Russia and Poland and almost all of Lithuania. For they are named so after the First Chasidim who prayed with focus as mentioned above⁶⁴ — although the contemporary chasidim are not as great as the first ones.

- 10 -

[IN VILNA, THEY ARE CALLED KARLINERS AND ARE SLANDERED OUT OF HATRED]

It is only those [opponents] in Vilna alone, and those who follow them,⁶⁵ who coined another name for this group: that is, “Karlener” — and not Chasidim — out of hatred and

⁶² Samuel II 6:5; 14:15.

⁶³ This somewhat favorable attitude towards prayer gestures is reflected in other writings of the AR, including in epistles to his chasidim. There are several vignettes that have passed down through Chabad lore that depict the AR praying with great exuberant gestures and pacing, even rolling on the ground.

⁶⁴ See chapter 6 and footnote {35}.

⁶⁵ Literally: drag after them.

was issued to completely abolish the aforementioned rabbis so that they would not be able to purchase the rabbinate from the officials anymore.

It was then that all the people of our Empire of Russia were freed and liberated from the rabbis' control, and each and everyone of our county who wants to has the permission now and the ability to pray as they will — whether privately or communally — in the study- hall or elsewhere; and no one in our country can protest against this anymore.

- 8 -

[PEOPLE WERE INSPIRED TO PRAY WITH KAVANAH AND GESTURES]

This awakening that inspired us recently to pray with intention, as mentioned above — behold this phenomenon is present and somewhat common even with youth under twenty-five years old. For these youth are dependent on their fathers' table and do not have any financial worries, and they are also still preoccupied in their studies and far from worldly affairs.

Those who are older, however, find it difficult to pray with concentration, due to their complete preoccupation with business and worldly affairs, as mentioned above. It is only during the Sabbath and Holidays or when they are free during the weekdays that they can pray with focus and at length.

Now the aforementioned youth, when they pray with concentration, their youthful passion causes them to make unintentional gesticulations with their hands and feet. This also happens with only some of the older ones. For just like as it happens in universal situations, that when someone speaks from the heart he gestures with his hands or feet, each according to his personality — for example, when he is angry, and also when he is happy, he claps with his hands — so too it is with prayer with concentration, only in a slightly different style.

Now because of these aforementioned gesticulations, some of our enemies say: "See this novelty that our ancestors did not even imagine!"⁶⁰ But the truth is that this is not an innovation, for this already existed beforehand [in Biblical times] when they used to pray with concentration, as it is written (in Nehemiah ch. 8⁶¹), "And the entire nation responded

---

⁶⁰ Conflation of Ecclesiastes 1:10, and Deut. 32:17.

The behavior of chasidim using gestures during prayer was one a several criticisms that the misnagdim meted on the chasidim {and mentioned in the various excommunications against them}; see Vilenski's *Chasidim u'Misnagdim* vols 1-2.

⁶¹ verse 6.

[THEY DEBASED THE VALUE OF PRAYER AND HEIGHTENED THE IMPORTANCE OF ACUTE STUDY]

These aforementioned rabbis, who were appointed by the government officials, did not want to exert themselves to pray with intention as discussed above. So in order not to be scorned in the eyes of the people, they began to debase the value of prayer and to elevate the value of Talmud study — even allowing study during the time and schedule of prayer.

They would pray hurriedly without intention, and then immediately study with students the depths of the Talmud with acuity in order to show off their brilliance and to inflate their name throughout the land. So all the learned scholars who would pray in the study-halls followed them and also prayed hurriedly without intention as mentioned above, due to fear of their rabbi or to flatter him — for he was the one who ruled over the folk.

Only outstanding individuals of each generation would pray at length with intention, and they were called by the name Chasidim since days of yore.⁵⁵

[THE CONTROL OF THESE RABBIS FELL WHEN THE RUSSIAN EMPIRE EXPANDED INTO POLAND]

Then the Grace of G-d unfolded upon us and awakened the spirit of the monarchy of the Russian Czarina,⁵⁶ may her glory be exalted, to rule and expand throughout all of the Commonwealth of Poland.⁵⁷ Even before their last king was installed there by her,⁵⁸ the aforementioned rabbis' dominance began to collapse little by little — so much so that when the territory of Poland was partitioned, the dominance of the aforementioned rabbis fell entirely, particularly in White Russia [Byelorussia]. A strict edict called Ukase⁵⁹

THE 3 PARTITIONS OF POLAND

⁵⁵ See above footnote {35}, from the Mishnah Brachos 5:1.

⁵⁶ Catherine the Great (1729-96, reigned 1762-96).

⁵⁷ There were three partitions of Poland at the end of the 18th century: in 1772, 1793, and 1795 — each annexing another major swath of the Polish-Lithuanian Commonwealth, until it was completely absorbed into its three main neighboring countries: the Russian Empire, the Kingdom of Prussia and the Austrian Monarchy. (See enclosed map.) At this point (1798), all of Poland had already disappeared from the map. Hence the emphasis here: “throughout all the territory of Poland.”

⁵⁸ Stanislaw Poniatowski (1732-98), of Polish aristocracy and a friend of Catherine the Great, was installed by her in 1764 as king, as a way to retain Russian hegemony over Poland. With his ascension, the centuries-old Council of Four Lands was gradually weakened, until it lost all power with the partition of 1772. Poniatowski reigned until 1795, and died less than a year before the Rebbe's arrest.

⁵⁹ See: [https://en.wikipedia.org/wiki/Ukase#:~:text=A%20ukase%2C%20or%20ukaz%20\(%2Fand%20concepts%20of%20Roman%20law](https://en.wikipedia.org/wiki/Ukase#:~:text=A%20ukase%2C%20or%20ukaz%20(%2Fand%20concepts%20of%20Roman%20law)

Indeed, in the books written by our sages some two hundred years ago from today⁴⁹ it clearly states how they used to prolong their morning prayer every single day for two hours and more, due to the long time spent with concentration of the heart, as mentioned above.⁵⁰

- 5 -

[CORRUPT RABBIS PURCHASED THE RABBINATE FROM LOCAL OFFICIALS]

However, unscrupulous rabbis arose thereafter amongst us, and they purchased or leased the rabbinate from the city mayor for a specified sum. This occurred in every single city throughout the Polish kingdom, for their king turned a blind eye to all this.⁵¹ For a bribe, the greedy officials would issue a certificate called Konsens⁵² for the rabbi of each city, that he be the sole authority over all the Jews of his city regarding any matter related to their religion, and that he also be allowed to adjudicate financial matters between one person and another according to his judgment, even if he is not appropriately well-versed in these laws.⁵³

So too, regarding the matter of prayer, the congregants were not permitted to begin to pray until the rabbi arrived at the synagogue or study-hall, even if it was as late as noon.⁵⁴ Moreover, the city's citizens were compelled to give him a Certificate of Rabbinate, according to the dictate of their mayor.

---

⁴⁹ It is unclear which precise texts the AR is referring to here. Mundshine proposes two sources — however, in one, this is discussed as a harsh critique of this practice, and the other source was first printed in 1903! Levin's proposal that it may be referring to Rabbi Karo's *Shulchan Aruch, Orach Chaim*, beginning of siman 10, where there is mention of "spending one hour before and hour after prayer in order to focus the heart." (This is echoed by the AR himself in his *Shulchan Aruch HoRav, Orach Chaim*, siman 93.) But this, too, is not exactly what the AR states here, that the two hours are spent on prayer per se, not in pre- and post-prayer concentration.

Moreover, if we are considering pre-prayer concentration, then there was the practice of the First Chasidim of the Mishnah, who contemplated before prayers for one hour and only then prayed (see above footnote 35). (R. Karo *ibid.* siman 53 does note that it should take a half hour to pray from Baruch Sheomar until Yishtabach, from which we can extrapolate that the entire morning prayers should be approximately double that. Only if we include the 1 hour of pre-prayer contemplation would it total 2 hours.)

In which case we can say that this form of prolonged prayer began since antiquity, and continued until approximately two hundred years before this writing when it declined due to pressure from the rabbis (see below chapter 6) — and now, chasidim are merely resuscitating an ancient and long practiced method of prayer, not inventing anything new.

To note that in other writings, the AR suggests that the daily morning prayers should extend for at least an hour and a half (see *Tanya, Igeres Hakodesh* Epistle 1).

⁵⁰ The AR makes this point again in his responses during his second incarceration.

⁵¹ See footnote 58 below.

⁵² German for Consent.

⁵³ The Rebbe elaborated on this disturbing phenomenon in his responses during his second incarceration. Historians have documented this occurring throughout the region, including in Minsk, Pinsk, and Vilna.

⁵⁴ This obviously is referring to the morning prayers.

very long and in a language that one is not used to speaking throughout the day, so he starts thinking foreign thoughts.

- 3 -

[LEARNING HOW TO PRAY WITH KAVANAH]

Praying with intention, as mentioned above, needs to be learned from a wise and knowledgeable person who can help everyone gain understanding and able to explain to all the meaning of the prayers and its intentions, including the idea of G-d's grandeur and His kindness, and the idea of love [to Him] — each on their level. All this is intimated in the words of the liturgy with great brevity, like the Prophets who spoke tersely and one word of theirs included and contained many meanings, as known to scholars of the Bible. This is why it is incumbent on those knowledgeable, who are called Rabbis, to teach and interpret the prayers for the unlearned.⁴⁷

The Rabbis are also to instruct them with words of moral guidance in order that the people be inspired and surrender their hearts to G-d, and in order that they ask forgiveness for their misdeeds of lack of heartfelt intention. This latter point is pronounced in the concluding part of the prayer services for us Jews, which is an appeal to G-d's mercy for our wrongdoings; this is when we also beseech G-d for our other human needs, such as health and livelihood.

All these ideas are already written in the Talmud and in the Midrash and their commentaries, but not everyone is well-versed in them, so one needs to learn about prayer from a knowledgeable expert.

- 4 -

[PAST GENERATIONS PRAYED AT LENGTH WITH KAVANAH]

Since days of yore, it was the custom amongst all of Israel that every single city have two large houses for prayer: a synagogue and a study-hall.

The synagogue was intended for the general populace who were preoccupied with work the entire day, most of them being completely unlearned; they were unable to pray with focus, and were only able to recite the words of the liturgy three times daily.⁴⁸ Whereas the study-hall was intended for the learned, to pray there with concentration of the heart at length, each according to his ability of mind and heart.

⁴⁷ This point is repeated by the Rebbe in his responses during his second incarceration.

⁴⁸ As obligated by Jewish law.

Additionally, during prayer we also recall the kindness that the Creator showed us by delivering us from Egypt.³⁹

This is why it is befitting for us to love G-d with all heart and soul and might,⁴⁰ from the depths of the heart,⁴¹ and also to fear G-d — and to do all the directives that He instructed us, whether by refraining from evil or by doing good:⁴² to do that which is good and upright in the eyes of the Lord and human,⁴³ and to be good to all in general.

We are especially to be good-hearted towards the one who is good to us in every single way and shields us under his wings: the all-merciful Czar,⁴⁴ may his glory soar and his kingdom rise on high — and not to be ungrateful to him, Heaven forbid. This also shows honor to the Creator, who is called “King of the Kings of Kings.”⁴⁵ For just as, for example, the honor of a king is greater when he is a king of ministers than if he is a king of only commoners — so it is with the honor of the Creator, being that He is called “King of Kings of Kings.” And so it is that we are instructed by our sages: “Do pray for the welfare of the kingdom” etc. ⁴⁶

- 2 -

[THE OBLIGATION TO PRAY WITH KAVANAH]

Praying with concentration, as mentioned above, gives the person the assistance and support to withstand his evil impulse throughout the day, even after prayers — and to fulfill all of G-d’s directives, both the negative ones and the positive ones, as mentioned above — because it endures in his mind and heart for the entire day. If, however, one does not pray with concentration as mentioned, then even if he learns the laws of the Talmud and other books the entire day, it can be that he will practice what he studies and it can be and it is likely that he will not — and it can be that he will sometimes actually transgress G-d’s directives.

Yet even someone who never transgresses, still, it is improper that he be praying directly to G-d, saying, “Blessed are You, G-d,” while in his heart he is thinking of his business and other worldly matters — and so too during other parts of the prayer — for the prayers are

³⁹ From Dayeinu of the Haggadah.

⁴⁰ See Deut. 3:4 (recited in the Shema prayer).

⁴¹ Aramaic phrase, prevalent in the Zohar.

⁴² Psalms 34:15.

⁴³ Conflation of Deut. 12:28 and Proverbs 3:4.

⁴⁴ Paul I (1754-1801, reigned 1796-1801).

⁴⁵ This reference to G-d is used, amongst other places, in the Friday night Shalom Aleichem liturgy before Kiddush.

⁴⁶ Mishnah, Ethics of the Fathers 3:2.

religion as Judaism and is not a new religion, Heaven forbid. Still, in order to fulfill the wish of the royal ministers who want to get to the bottom of this matter, there is the need to elaborate somewhat — so apologies to them for this, in their great benevolence and goodness.

- 1 -

[WORSHIPING G-D IS COMPRISED OF TORAH-STUDY AND PRAYER]

Regarding what we call in Russian, the language of our country, “Boha Malitza” [G-d-Worship] — this subject is divided by us Jews into two categories:

The first category is the study and reading of the Bible and the Talmud and the Midrash and their commentaries, and the legal summations that abridge the Talmudic laws and at times add their own thorough explanations of all these Talmudic rulings. For this, we have hundreds of books that are authored every generation. To reach the ultimate standard of such study, one needs a great deal of insight.³³

The second category is Prayer — that whoever has even a modicum of knowledge and is somewhat learned, has the ability to pray appropriately with intention [kavanah]³⁴ of the heart.³⁵ For the content and core of liturgical prayer is almost entirely a compilation of chapters and verses of Psalms composed by King David, and of other prophets. All these verses praise the Living and Enduring Creator, and praise His magnificence and dominion over myriads of angels and the supernal heavens — for He enlivens them all, and all the celestial bodies bow before Him,³⁶ as do all that is on earth and below it — there is none other than Him.³⁷ Indeed, it is He who coronates Kings, for Majesty is His alone.³⁸

³³ From TB Niddah 45b.

³⁴ In this document, we translate “Kavanah” interchangeably as “intention,” “concentration,” or “focus” — depending on the context. This is all the more pertinent since Kavanah is a central theme of this whole text.

Since the initial translation of this document was meant to be read by non-Jews in St. Petersburg, we too do not use any Hebrew words or phrases in it, except in the bracketed subheadings (and footnotes) which are additions of the English translator. Additionally, all brackets in this text are from the English translator.

³⁵ Prayer, in general, is known as “worship of the heart” — see TB Ta’anis 2a. Similarly, the Mishnah states that “the First Chasidim defer for one hour and only then pray, in order that they focus their hearts to G-d” (Brachos 5:1). “Heart,” therefore, means not only the worshiper’s emotive state, but firstly his cognitive thought-processes that, when focused properly, will generate and reveal his innate affectionate feelings towards G-d.

³⁶ From Nehemiah 9:6 (recited in the Morning Prayer).

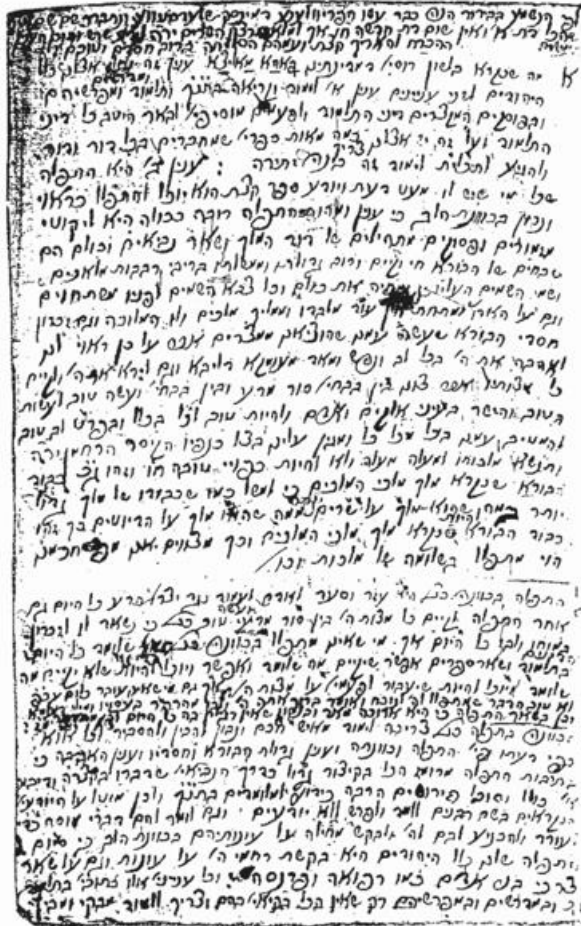
³⁷ Conflation of Deuteronomy 4:39 and 4:35.

³⁸ From the High-Holiday morning prayers.

- Document 3 -

The Written Testimony of the Alter Rebbe

[7-11 October 1798 — 8-12 Cheshvon 5559 — Petersburg]

FIRST PAGE OF SEVEN PAGES IN THE ALTER REBBE'S OWN HANDWRITING

[PREFACE]

According to what was heard definitively,³⁰ the local authorities³¹ of Minsk have already conducted an investigation,³² in which they concluded that it [Chasidus] is indeed the same

³⁰ I.e. definitive reports that reached the AR's ears.

³¹ The AR uses the Russian word, Privlene.

³² The AR uses the Russian word, Shlevstve, which means "Consequence." Employing this term here may be because an investigation of this type was intended to conclude certain results that shed light on the subject — which would lead to certain actions taken (or not taken). (See below chapter 13.)

Initially, researchers conjectured that this investigation is most likely referring to the dispute of chasidim with the community of Minsk in 5555 (1794-5), and/or possibly referring to a charge of the misnagdim of Slutsk against the chasidim of Lechovich (see Mundshine, *HaMa'asar Harishon*; Levin, *Igros Kodesh Admur Hazaken*, new edition). However, recent research, based on contemporaneous documents, indicates that this is most likely related to a complaint from the Chasidim of Minsk that they filed a few months earlier (August 1798) that the community of Minsk refused to allow them to have their own prayer-house. (My deepest thanks to Y.Y. Keller for bringing this to my attention.)

ANSWER: Such customs can lead to innovations, so I tried to abolish them.²⁵ No collections are made in the synagogue. Money is gathered from Jews, based on what they send in and their means, and the funds are spent according to the community's needs.²⁶

[8]

QUESTION: Who collaborates with you, or assists you, in your activities? Where are they?

ANSWER: I do not have partners or assistants in legal matters, and never did. I do not charge for the cases that I adjudicate. Only when the case is completed do the litigants give me money, in the amount they wish to give and based on their means.²⁷

[9]

QUESTION: What is the nature of your connections with overseas? With whom? Where?

ANSWER: I have no contact with Jews from overseas — except for those in Jerusalem, with whom I communicate in writing through emissaries who, since years ago, have been sent from there to Poland, Lithuania, and other regions in Germany, across the border — on behalf of the Jews of Jerusalem.²⁸

[10]

QUESTION: Through whom did you enter into these secret connections? How long has this been going on?

ANSWER: I did not enter at all into any specific secret contacts. I only wrote to them in Jerusalem to pray to God on my behalf, as many others do.

[11]

QUESTION: Do you know one Hirsh Dovidovich?

ANSWER: I know a Jew by the name Hirsh Dovidovich who lives in Vitebsk, who has a single daughter and no sons.²⁹

---

²⁵ This somewhat negative stance that “such customs” can lead to innovation seems to imply that the AR was willing to temper extreme behavior. From the context here it seems that this includes excessive prayer gestures — yet in the Written Testimony (chapter 8 etc.), the AR defends this practice, even basing it on Scriptures.

²⁶ Such as paying for meals for the poor (Written Testimony, chapter 19).

²⁷ See Written Testimony, chapter 18.

²⁸ See Written Testimony, chapters 20-22.

²⁹ This was obviously not the “Hirsh Dovidovich” who signed the letter. The authorities’ search for him also led to someone with the same name, but not the one who signed the letter.

[4]

QUESTION: What are the origins of this sect? Who is its leader? Who are his followers? From whom did he inherit this position to lead it?

ANSWER: This never was a new sect, it is only a matter of having different interpretations of the sacred texts, each rabbi interpreting it according to his level of proficiency in religious law. These interpretations are to inspire devotion [dveikus] and enthusiasm in the sacred laws, just as the sages interpreted the L-rd's word hundreds of years ago — yet I cannot specify them all.²¹ I myself acquired my knowledge by studying books.²²

[5]

QUESTION: What is the main objective of this sect? How does it attract the public or other Jews?

ANSWER: Without an interpreter I cannot respond appropriately.²³

[6]

QUESTION: How many follow your way? Where do they live? Also, what is the level of their devotion to this ideology and what are their unique customs?

ANSWER: They gather in the Jewish study-hall from various places. They follow their regular customs, of making body gestures and clapping while they pray, as they so wish.²⁴

[7]

QUESTION: Why are these new customs necessary? What type of gatherings do you make in your synagogue? What is their objective? How much money is collected into the coffer?

The answer to this question is the main objective of the AR's Written Testimony (below) — which, in its preface, begins with the statement that it was already decided by the authorities in Minsk that chasidus "is indeed the same religion as Judaism and is not a new religion, heaven forbid." Yet in order to comply with the inquiring ministers "who want to get to the bottom of this matter, there is the need to elaborate somewhat." The Written Testimony was translated soon thereafter from the Hebrew into French, and only then into Russian (in synopsis form).

²¹ All the many variants of interpretations of various passages.

²² This point is repeated more than once in the Written Testimony.

²³ It seems that the AR's exposition in the Written Testimony about prayer, kavanah and learning from a rabbi or magid, is in response to this question.

²⁴ The AR elaborates on this in the Written Testimony, chapter 8.

— Document 2 —

The Alter Rebbe's Oral Cross-examination in S. Petersburg

— Q&A of the inquiry concerning Zalman Borukhovich of Byelorussia —
[7 October 1798 - 8 Cheshvon 5559 (maybe a day earlier)]

[1]

QUESTION: What is your name? Your title? Where do you live?

ANSWER: My name is Zalman Borukhovich. As for my title, there are Jews who call me Rabbi, though some do not recognize me as a rabbi. I adjudicate the law for those who consult me, of their own volition.¹⁶ My permanent residence is in the town of Liozni¹⁷ in the province of Belarus under the jurisdiction of Count Khrapovisky, the son-in-law of Laghinsky.

[2]

QUESTION: What is your profession? Do you pay taxes to the treasury according to the law?

ANSWER: My livelihood comes from my wife, who sells bread and other goods. I am a member of the merchants' guild, third class, and I allot a percentage of my assets to pay taxes. I also run a {tavern} from my house. The initial investment funds for it came from other Jews, as according to Jewish law.¹⁸

[3]

QUESTION: From information gathered, we discovered that you are considered the leader of a new Jewish sect which originates in the town of Karlin, and that this sect is also called "Chasids".¹⁹ Answer truthfully to the following question: what is the difference between this new sect and mainstream Judaism?

ANSWER: Because of the difficulty to answer this question, I cannot explain this without an interpreter.²⁰

---

¹⁶ See below, Written Testimony, chapter 13.

¹⁷ See below, Written Testimony, chapter 14.

¹⁸ All this, except for mention of the initial investment funds, is repeated in the Written Testimony, chapter 18.

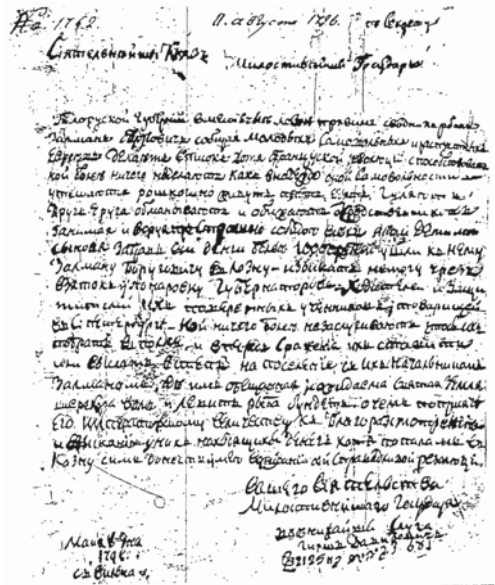
¹⁹ In the Russian transcript, "Chosid" was erroneously recorded as "Sochod."

²⁰ Or: Translator. At this point, there was an attempt to get an in-person interpreter. It was only after they failed to find one in Petersburg, that they needed to rely on a translator of text in far- away Vilna.

even splitting it in half with the royal treasury.¹³ This is all that I have to inform you.¹⁴ I await your just decision, your excellency, benevolent lord.

I remain your humble servant,

Signed, Tzvi Hirsh Dovidovich¹⁵

THE LETTER OF ACCUSATIONS
AGAINST THE ALTER REBBE & CHASIDIM

¹³ This created financial incentive for the government to pursue these allegations.

¹⁴ From this brief document it is clear that the primary accusations against the AR and the Chasidim were: (1) assembling Jewish youth to assist in the French Revolution (thereby threatening the Russian Empire); (2) that these youth are stealing money from their parents in order to fund this revolution; (3) the AR's involvement in these activities. Nowhere here is there any mention of accusations against the teachings of chasidus per se or even any religious component of the movement. This confirms the tradition (see e.g. *Beis Rebi*) that the first arrest of the AR was mainly an attack against him personally, whereas the second arrest two years later was mainly an attack on the teachings chasidus.

Eventually, as the investigation of the first arrest progressed, the authorities did focus on ideological issues, as is explicitly addressed by the AR in the handwritten testimony (below) and the inter-governmental documents pertaining to this case. Still, this was not the opening salvo that triggered the investigation. During the second arrest, however, the charges made by Avigdor were against the teachings of chasidus from the get go.

Also to note, that although the investigation led to allegations of the AR supporting the Ottoman Empire (due to his involvement of raising funds for chasidim living in the Holy Land, which was then part of the Ottoman Empire), and the AR even addressed this in his written testimony (below chapter 20-22), nonetheless, at this initial point, the accusation was exclusively about supporting the French revolution.

¹⁵ = Son of David. The signature itself is in Hebrew (see enclosed facsimile), but in a very amateur hand and misspelled form (for example, נדע instead of נדום). Its inauthenticity is so obvious that even the Gentile ministers realized almost at once that it contained elements of forgery and therefore is highly suspicious. Nonetheless, once the wheels of autocratic bureaucracy began to turn, it became nearly impossible to stop them.

Who was “Hirsh Dovidovich” is a mystery until this day — but there is circumstantial evidence that Rabbi Avigdor haimovich, who was the main instigator during the Rebbe’s second incarceration, was also involved, together with a few others, in orchestrating this libel. Still, the letter itself seems not to have been penned by any of them, and was written by a non- Jew, as was obvious to all. Proof for this is that there is another unrelated accusation letter in this same dossier file that was sent with this one and in the same handwriting and signature, dated 10 May — which was the first day of Shavuot!

delinquents, and compiling lists of them with the intention to get them to assist the revolution unfolding in France.⁷

Meanwhile, they do not do anything — other than that while they wait to join the French revolution, they live without any discipline, filling themselves with various indulgences and much extravagance. They drink and eat excessively and loiter about idly, leading each other into debauchery. They also steal and take bribes, and shower much misfortune and great shame on all their relatives.

My children too — my very own sons! — stole all my money, in excess of 10,000 rubles, and they made their way to Zalman Borukhovich of Liozni. I was unable to follow up on the whereabouts of my sons and the other miscreants due to payoffs.⁸ They also have comrades and disciples of Rabbi Borukhovich in the city of St. Petersburg who intercede on their behalf and protect them.⁹

The only sentence they deserve is that they be drafted and be sent to the battlefield — or, perhaps, to exile them to the prairies¹⁰ on a permanent settlement¹¹ — both them and their leader, Zalman, together with them. There they will have their promised and expected Holy Land, and they will also have the mythic Wild Bull and Leviathan Fish there too.¹²

I present all this, under oath, before His Royal Highness, the Czar, for his astute consideration — and to {execute} the law with them by confiscating the money they have,

---

⁷ This was during the height of the French Revolution, and Napoleon Bonaparte's first main campaign to conquer Europe and the Middle East. Czar Paul I considered Napoleon his arch-enemy, viewing the French Revolution as a direct threat to the stability of the Czar's throne. This was used by the Rebbe's adversaries as a pretense to convince the ever-suspicious Czar that the chasidim are covert revolutionaries. During this period, there were various secretive groups with sympathies to the French revolution, such as the Freemasons and the Illuminati, which were viewed with utmost suspicion by Russia. So by accusing the chasidic movement in a similar vein it was certain to gain the attention of the Russian authorities.

⁸ The informant is claiming that there are people inside the government who received bribes from the chasidim in order not to allow him to track down his children.

⁹ There were only a few chasidim (like Jews in general) who were allowed to live in Petersburg. Amongst them were twelve chasidim who, since the 1770s, the Alter Rebbe had assigned that they live in the capital in order to intervene on the behalf of the Jewish community when the needs arose. Apparently, during the period of this feud, there were competing factions of Jews in the capital trying to further their own agendas, the Chasidim for their causes and the Misnagdim for theirs. The ministers themselves were not always keen on the subtle differences between the two groups, and would oscillate between these two groups in showing them favor.

¹⁰ Or: marshes.

¹¹ Possibly referring to the-then recently annexed Crimea and other annexed territories in the south, where the government had a program to resettle the lands with serfs and ethnic groups from the north. Alternatively, this may be referring to the Pripet Marshes (aka the Pinsk Marshes).

¹² According to tradition, the Feast of the Righteous that will be held when the Messiah arrives will comprise these two behemoth creatures. See, for example, TB Bava Basra 74b-75a, Midrash Bamidbar Rabah, Shemini, chapter 13.

PRIMARY DOCUMENTS RELATING TO
THE ARREST AND LIBERATION OF THE ALTER REBBE

Translation and footnotes by Baruch Thaler, uncle of the Kallah¹

— Document 1 —

Letter of Accusations against the Alter Rebbe and Chasidim, by “Hirsh Dovidovich”

(sent to the General Prosecutor² of the Russian Empire, Pyotr Lopukhin,³ in St. Petersburg)

8 May 1798⁴ [4 Sivan 5558] — Vilna

Very honorable Duke,⁵ very benevolent lord!

In the Byelorussian region, in the town of Liozni, there is a character who surfaced, one Rabbi Zalman Borukhovich,⁶ who is networking, going about gathering young Jews who are

---

¹ Translated from a Hebrew translation of the Russian original (see Y. Mundshein, *HaMa'aser haRishon*, and idem, ed., *Kerem Chabad #4* vol. 1; *Igros Kodesh Admur HaZakein*, new edition, S.B. Levin ed.;). All other documents enclosed are the same, except for the Rebbe's Written Testimony (Document #3 below), which was written in his own hand in Hebrew (see facsimile enclosed).

After completing and editing the English translation of this document, I discovered that it was also translated by Y.Y. Keller, though unpublished. He graciously shared his version with me, as he did with his incomplete translation of the Written Testimony. Similarly, an English translation of the Written Testimony was made by L. Liberow and presented in Principles magazine in 2016, also unknown to me until recently (apparently it is only available online). However, the other versions are incomplete and also do not have the copious notes and research as this one has. Still, I cursorily compared my translation to the others before publication – if only to make sure that I did not make any blatant errors – and for this I am indebted to them. Our styles differ, but the content is the same. I also include here translations of the oral cross-examination and the Czar's final order (Documents #2 and #4 below) which they did not translate.

The material presented here is part of a work-in-progress which (based on contemporary and other sources) will cover: the feud that built-up and led to the Alter Rebbe's first arrest; the first arrest and liberation; the two years leading up to the second arrest; the second arrest and liberation; and the years immediately after the arrests. Therefore, **please do NOT republish the material enclosed here without the explicit permission of the translator**. Thanks. If anyone has comments etc. on any of this material, please email them to: brooklynbj@yahoo.com [= B.T.].

² Or: Procurator-General. This was one of the highest positions in Czarist Russia, a combination of Attorney General and head of the *duma* (senate). In this role, he was active both in major cases that came to the attention of the authorities in the capital, and also served as a conduit between the *duma* and the Czar.

³ For more about Lopukhin, see: https://en.wikipedia.org/wiki/Pyotr_Lopukhin

⁴ This date is according to the Julian calendar (used by Czarist Russia), as are all other dates on these documents. For the Gregorian calendar, add 11 days.

⁵ The title Duke is employed here in the generic sense, for Lopukhin in fact carried the title Prince, and members of the Lopukhin clan married into the Romanov dynasty (see the Wikipedia entry above, and: https://en.wikipedia.org/wiki/Lopukhin_family).

⁶ = Son of Baruch. (Individuals were identified by their patronym before the mandatory requirement of surnames was instituted in the nineteenth century.)

B'H

FOREWORD

With gratitude to Hashem, we present to you this Teshurah (memento) in honor of this joyous occasion: the wedding of Sholom Dov Ber Tiefenbrun with Chanah (nee Chaddad).

This Teshurah is bi-lingual. The Hebrew section begins with the Rebbe's chasuna letter to the Kallah's Chaddad grandparents. This is followed by a reply (Ma'aneh) of the Rebbe to the grandmother of the Kallah, Mrs. Rachel Thaler. It then goes on to include memories, stories and biographies of the two grandfathers of the Choson, Rabbis Sholom Dov Ber Eichorn (the namesake of the Choson) and Rabbi Elozor Kalman Tiefenbrun, and their memories relating to the Previous Rebbe and the Rebbe. Also included are chasidishe stories and vignettes recorded by the father of the Choson, Rabbi Chaim Dovid Aharon Tiefenbrun, and his brother, Rabbi Elimelech Tiefenbrun over the years.

At the beginning, we include a hitherto unknown version of a story (in Yiddish) of the Baal S'nem Tov with the Rebbe's handwritten corrections and comments, and with Hebrew translation. This version is from materials that Professor A.J. Heschel collected for his research of chasidus. The father of the Choson has been researching and published his findings about this story, so included here are his insights of this story. In addition to this, we include several letters from the Previous rebbe and the Rebbe to Prof. Heschel. Special thanks to Yehudah DovBer Zirkind for finding and sharing the material related to Prof. Heschel.

For the English section, we present a new translation of documents relating to the first arrest and liberation of the Alter Rebbe. This includes: (1) the letter of accusations against the Alter Rebbe that triggered the investigation which led to his arrest; (2) the oral cross-examination of the Alter Rebbe; (3) the Alter Rebbe's handwritten responses to the allegations against him, and his thorough explanation of what chasidus and prayer with kavanah is; (4) the Czar's order to release the Alter Rebbe. The connection of this to the date of the wedding is that it was on Rosh Chodesh Nisan 5561 (1801) that Czar Paul I, by whom the Alter Rebbe was arrested twice, was assassinated – which led to full liberation of the Alter Rebbe from S. Petersburg around a week later. All the above was done by the uncle of the Kallah, Baruch Thaler, who also worked on collecting and organizing the materials for this Teshurah.

It is our hope that in the merit of our Rebbeim and the grandparents of the Choson and Kallah, that the newlyweds will build a faithful house of Israel and will live a flourishing life together, together with the full revelation of Moshaich speedily in our days, amen!

Mazal Tov!

TIEFENBUN FAMILY

CHADDAD FAMILY

Rosh Chodesh Nissan, the month of Geulah, 5784

Teshurah

From the Wedding of
Sholom Dovber & Chana Tiefenbrun

Rosh Chodesh Nissan 5784